

KAUNO TECHNOLOGIJOS UNIVERSITETAS
EKONOMIKOS IR VERSLO FAKULTETAS

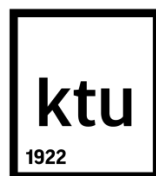
Asta Ivanauskienė

**EMIGRACIJOS POVEIKIO LIETUVOS STATYBŲ SEKTORIUI
VERTINIMAS**

MAGISTRO DARBAS

Darbo vadovas, doc. dr. Jurgita Bruneckienė

KAUNAS, 2017

**KAUNO TECHNOLOGIJOS UNIVERSITETAS
EKONOMIKOS IR VERSLO FAKULTETAS**

EMIGRACIJOS POVEIKIO LIETUVOS STATYBŲ SEKTORIUI VERTINIMAS

Verslo ekonomika, 621L17001

MAGISTRO DARBAS

Studentė
(parašas)

Asta Ivanauskienė, VMGUVÉ-6 gr.

2017 m. gruodžio 19 d.

Vadovė
(parašas)

doc. dr. Jurgita Bruneckienė

2017 m. gruodžio 19 d.

Recenzentas
(parašas)

prof. dr. Irena Pekarskienė

2017 m. gruodžio 19 d.

KAUNAS, 2017

KAUNO TECHNOLOGIJOS UNIVERSITETAS
Ekonomikos ir verslo fakultetas

Asta Ivanauskienė

Verslo ekonomika, 621L17001

Baigiamojo magistro darbo „Emigracijos poveikio Lietuvos statybų sektoriui vertinimas“

AKADEMINIO SAŽINGUMO DEKLARACIJA

2017 m. gruodžio 18 d.

Kaunas

Patvirtinu, kad mano **Astos Ivanauskienės** baigiamasis magistro darbas tema „Emigracijos poveikio Lietuvos statybų sektoriui vertinimas“ yra parašytas visiškai savarankiškai, o visi pateikti duomenys ar tyrimų rezultatai yra teisingi ir gauti sąžiningai. Šiame darbe nei viena dalis nėra plagijuota nuo jokių spausdintinių ar internetinių šaltinių, visos kitų šaltinių tiesioginės ir netiesioginės citatos nurodytos literatūros nuorodose. Įstatymų nenumatytų piniginių sumų už šį darbą niekam nesu mokėjęs.

Aš suprantu, kad išaiškėjus nesąžiningumo faktui, man bus taikomos nuobaudos, remiantis Kauno technologijos universitete galiojančia tvarka.

(vardą ir pavardę įrašyti ranka)

(parašas)

Asta, Ivanauskienė. Study Impact of Emigration on the Lithuanian Construction Sector. Bachelor's Final Thesis in Economics / supervisor Doc. Dr. Jurgita Bruneckienė. The School of Economics and Business, Kaunas University of Technology.

Social Sciences: 04 S Economics

Key words: international migration, migration impact, workforce, labour market construction sector

Kaunas, 2017. 75 p.

SUMMARY

Relevance of the topic. Emigration has long been known as one of the most important facts of life. Departing people become a big problem in Lithuania, the country loses its labor force, which affects the economic development of the country. Lithuania is the leader in the European Union in terms of the emigration rate per thousand inhabitants, whose positions are mostly shaped by political and economic decisions.

Attempts are made to find out the causes of emigration, and identify the factors influencing the macroeconomic and microeconomic level. Most often, emphasis is placed on the fact that emigration is driven by economic factors: wage differences, differences in living standards of the countries, unemployment rates in the country and occupation. The mass departure of the population results in a shortage of workforce in some sectors of the country's economy, and it is therefore necessary to look for alternatives to the availability of workforce. One of the main concerns about the brain draining away is the loss of highly skilled labor, which reduces the country's economic, innovative, competitive potential.

The construction sector is an important part of the economy in developing countries. During the construction work residential and non-residential buildings, industrial enterprises and other structures that are involved in the creation of material assets are being constructed. The activities of the construction sector companies are important for the creation of workplaces and the improvement of employment at the country's level, thus the social and economic development of society is greatly influenced by the development of society.

The object of the research is the impact of emigration on the construction sector in Lithuania.

The aim of the study to develop a methodology for assessing the impact of emigration on the Lithuanian construction sector by identifying factors and characterizing their indicators.

Research tasks:

1. Analyze the current situation in the construction sector and identify the issue of emigration.
2. Analyze the concept of emigration and describe the forms and types.

3. Identify the main factors and models promoting emigration.
4. Identifying theoretically will reveal the impact of migration on the economy and the construction sector.
5. To create a model of emigration, allowing to assess the impact on the construction sector.
6. To carry out a methodological study of the impact of emigration on the example of the Lithuanian construction sector.

After analyzing Lithuania's benefits and losses due to migration, it can be argued that the damage to a long-term migration is greater than the benefits. The loss affects the entire economy of the country: decline of the population, taxes to the budget are reduced, country loses its labor force and intellectuals. It reduces the country's competitiveness. The analysis of the construction sector indicators as well as the survey of respondents have shown that emigration not only has a negative impact on the construction sector (changes in labor force, shortage of labor force, decrease in construction work, decrease in the construction sector's GDP), but also positive aspects (decrease of unemployment, possibility to attract new employees, wage growth, not so fast growing construction price index).

TURINYS

Paveikslų sąrašas	7
Lentelių sąrašas	9
ĮVADAS.....	10
1 EMIGRACIJOS POVEIKIO STATYBŲ SEKTORIUI PROBLEMATIKA.....	12
1.1 Emigracijos situacija Lietuvoje 2005-2016 metais	12
1.2 Lietuvos statybų sektoriaus analizė 2010-2016 metais	15
1.3 Emigracijos įtakos Lietuvos statybos sektoriui bruožai	15
2 EMIGRACIJOS POVEIKIO STATYBŲ SEKTORIUI VERTINIMO TEORINIAI ASPEKTAI..	19
2.1 Emigracijos sąvoka ir priežastys	19
2.2 Emigracijos formos ir tipai	22
2.3 Emigraciją aiškinančios teorijos ir lemiantys veiksniai	26
2.4 Emigracijos poveikio ekonomikai vertinimo ypatumai.....	34
2.5 Emigracijos poveikio vertinimo metodai	40
2.6 Statybos sektoriaus specifika.....	42
3 EMIGRACIJOS POVEIKIO LIETUVOS STATYBŲ SEKTORIUI VERTINIMO TYRIMO METODOLOGIJA.....	47
4 EMIGRACIJOS POVEIKIO LIETUVOS STATYBŲ SEKTORIUI VERTINIMO TYRIMAS .	51
4.1 Emigraciją ir statybų sektorių charakterizuojančių pagrindinių rodiklių koreliacinė analizė 2010 -2016 m	51
4.2 Emigracijos poveikio tyrimas anketinės apklausos būdu.....	59
5 IŠVADOS IR REKOMENDACIJOS	70
6 LITERATŪRA.....	73
7 PRIEDAI.....	77

PAVEIKSLŲ SĄRAŠAS

1 pav. Nuolatiniai Lietuvos gyventojai 2005-2016 m. tūkst.....	13
2 pav. Nuolatinių gyventojų skaičiaus mažėjimas 2005-2016 m. tūkst.	13
3 pav. Emigrantai pagal lytį ir amžiaus grupes 2005-2016 m.....	14
4 pav. Nedarbo lygis 2005-2016 m.	14
5 pav. Veikiantys ūkio subjektai, vnt.	16
6 pav. Lietuvoje veikiančių statybos skaičius 2010-2016 m.....	16
7 pav. Lietuvos statybos sektoriaus atlikti darbai 2010-2016 m. tūks., EUR.	17
8 pav. Statybos sektoriuje dirbantys asmenys 2010-2016 m. tūkst.....	17
9 pav. Migracijos rūšys pagal kryptis.....	19
10 pav. Kompleksinis stūmos – traukos veiksnių modelis.....	20
11 pav. Migracijos formos	23
12 pav. Darbo jėgos migraciją remiantys migracijos teorijomis.....	27
13 pav. Veiksniai, turintys įtakos sprendimui emigruoti	29
14 pav. Tarptautinės migracijos veiksnių poveikis	31
15 pav. Emigraciją veikiantys veiksniai.....	31
16 pav. Migracijos pasekmės	39
17 pav. Emigracijos poveikio ekonomikos augimui vertinimo etapai	41
18 pav. Tyrimo etapai	47
19 pav. Statybų sektoriaus BVP ir emigrantų skaičiaus kitimas.....	52
20 pav. Statybų sektoriaus BVP ir emigrantų skaičiaus kitimo sklaidos diagrama	53
21 pav. Atliktų darbų ir emigrantų skaičiaus kitimas.....	54
22 pav. Atliktų statybos darbų ir emigrantų skaičiaus kitimo sklaidos diagrama.....	55
23 pav. Statybos sektoriaus kainų indekso ir emigrantų skaičiaus kitimas.....	56
24 pav. Statybos sektoriaus kainų indekso ir emigrantų skaičiaus kitimo sklaidos diagrama	57
25 pav. Statybos sektoriaus bruto darbo užmokesčio ir emigrantų skaičiaus kitimas.....	58
26 pav. Emigracijos įtaką įmonės darbuotojų kaitai	60
27 pav. Problemų, kylančių dėl migrcijos, reikšmingumas	61

28 pav. Taikomos priemonės darbuotojų išlaikymui	61
29 pav. Veiksniai, įtakoiantys darbuotojų emigravimą.....	62
30 pav. Emigracijos poveikis verslui	62
31 pav. Migracijos darbo jėgos teigiamas poveikis verslui	63
32 pav. Migruojančios darbo jėgos neigiamas poveikis verslui.....	63
33 pav. Darbo jėgos emigracijos priežastys	64
34 pav. Darbo jėgos emigravimą sulaikančios priežastys.....	64
35 pav. Priežastys, skatinančios grįžti emigruojančią darbo jėgą	65
36 pav. Institucijos, kurios turėtų užsiimti emigruojančios darbo jėgos stabdymus.....	65
37 pav. Darbdavio veiksniai stabdantys emigraciją	66
38 pav. Valstybės politikos veiksniai stabdantys emigraciją	66
39 pav. Darbo jėgos kompensavimo galimybės.....	67

LENTELIŲ SĄRAŠAS

1 lentelė. Emigracijos apibrėžimai	21
2 lentelė. Migracijos tipai.....	24
3 lentelė. Migracijos poveikis ekonomikai ir socialiniai raidai	35
4 lentelė. Migracijos poveikis skirtingo laikotarpio kilmės valstybei.....	37
5 lentelė. Koreliacijos koeficiento reikšmės	49
6 lentelė. Koreliacijos koeficientai tarp emigrantų skaičiaus ir statybos sektoriaus rodiklių	51
7 lentelė. Informacija apie įmonę	59
8 lentelė. Informacija apie darbuotoją.....	60

ĮVADAS

Temos aktualumas. Emigracija seniai žinomas kaip vienas svarbiausių gyvenimiškų faktų. Išvykstantieji tampa Lietuvos didelė problema, šalis netenka darbo jėgos, kas turi įtakos ekonominiam šalies vystymuisi. Emigracija lemia intelektinį bei demografinis šalies nuosmukį. Lietuva pirmauja Europos sąjungoje pagal emigracijos rodiklių tūkstančiui gyventojų, kurių nuostatas dažniausiai formuoja politiniai ir ekonominiai sprendimai.

Lietuvos gyventojų emigracijos problema nėra naujas reiškinys. Šalyje nuo 2005 m. nuolatinių gyventojų skaičius sumažėjo 507,3 tūkst. tai sudaro 15,1 procentų gyventojų. Per pastaruosius 12 metų (2005 – 2016 m.), dėl neigiamos emigracijos gyventojų sumažėjo 365,1 tūkst., dėl natūralios žmonių kaitos gyventojų skaičius sumažėjo 142,20 tūkst. Emigruoja darbingumo amžiaus žmonės, kurie yra pagrindiniai mokesčių mokėtojai, įnešantys pinigus į biudžetą.

Bandoma ieškoti emigracijos priežasčių, įvardijami įtakojantys makroekonominio ir mikroekonominio lygio veiksniai. Dažniausiai akcentuojama jog emigraciją lemia ekonominiai veiksniai: darbo užmokesčio skirtumai, šalių gyvenimo lygio skirtumai, nedarbo lygis šalyje ir užimtumas. Emigracija didelę įtaką daro visoms Lietuvos gyvenimo sritims. Masinis gyventojų išvykimas sąlygoja, kai kuriuose šalies ūkio sektoriuose trūksta darbo jėgos, todėl tenka ieškoti alternatyvių apsirūpinimo darbo jėga variantų. Vienas iš pagrindinių keliančių nerimą – protų nutekėjimas, tai aukštos kvalifikacijos darbo jėgos praradimas, dėl to mažėja šalies ekonominis, inovacinis, konkurencinis potencialas.

Statybų sektorius – svarbi ekonomikos dalis besivystančiose valstybėse. Vykdamas statybų darbus yra statomi gyvenamieji ir negyvenamieji namai, gamybinės įmonės, kiti statiniai kurie dalyvauja materialinių vertybių kūrimo. Statybos sektoriaus įmonių veikla yra svarbi kuriamoms darbo vietoms ir šalies lygio užimtumo gerinimui, taip didelę įtaką turi socialinei, ekonominei visuomenės raidai. Statybų sektorius yra antras Lietuvos ūkyje pagal įmonių skaičių ir svarbiausių bendrojo vidaus produkto (BVP) kūrėjų. Emigruojanti darbo jėga, didelę įtaką daro statybų sektoriui. Neigiamos įtakos turi didesnė kvalifikuotų darbuotojų nei nekvalifikuotų darbuotojų emigracija. Statybų sektoriaus pajėgumai didesni nei poreikiai, jaučiamas darbo jėgos trūkumas.

Tyrimo problema - kokią įtaką statybos sektoriui turi emigracija.

Tyrimo objektas - emigracijos poveikis Lietuvos statybos sektoriui.

Tyrimo tikslas - sukurti metodiką, leidžiančią identifikuoti veiksniai ir juos charakterizuojančius rodiklius įvertinti emigracijos poveikį Lietuvos statybos sektoriui.

Tyrimo uždaviniai:

1. Išanalizuoti statybos sektoriaus esamą situaciją ir identifikuoti emigracijos problematiką.
2. Išanalizuoti emigracijos sampratą ir apibūdinti formas ir tipus.

3. Identifikuoti pagrindinius emigraciją skatinančius veiksniai ir modelius.
4. Identifikuojant teoriškai atskleisti emigracijos poveikį ekonomikai ir statybų sektoriui.
5. Sukurti emigracijos modelį, leidžiantį įvertinti poveikį statybų sektoriui.
6. Atlikti emigracijos poveikio metodologinį tyrimą Lietuvos statybų sektoriaus pavyzdžiu.

Tyrimo metodai: magistro baigiamajame darbe, atliekant tyrimą naudojama keletas metodų. Mokslinės literatūros analizė, taikomas informacijos surinkimas, jos susistemimas. Nagrinėjant rodiklių priklausomumą atlikta koreliacinė analizė, bei siekiant parodyti rodiklių ryšį, atlikta tiesinė regresijos analizė, reikiami duomenys surinkti iš Lietuvos statistikos departamento. Empyriniui tyrimui atliekama anketinė apklausa. Analizė atliekama naudojant „Excel“ programą.

1. EMIGRACIJOS POVEIKIO STATYBŲ SEKTORIUI PROBLEMATIKA

Šiuolaikinės visuomenės pagrindinis raidos bruožas – gyventojų išaugęs migracinis mobilumas. Žmonės emigruoja dėl geresnių gyvenimo sąlygų, didesnio darbo užmokesčio. Įstojus į Europos Sąjungą ir įsigaliojus asmenų laisvam judėjimui, Lietuvoje taip ėmė ryškėti šiuolaikinės tendencijos. Europos valstybėse kaip ir šalyje, vykstantys ekonominiai pokyčiai turėjo svarbų poveikį, migracijos srautų pokyčiams bei migracijos procesams.

1.1 Emigracijos situacija Lietuvoje 2005-2016 metais

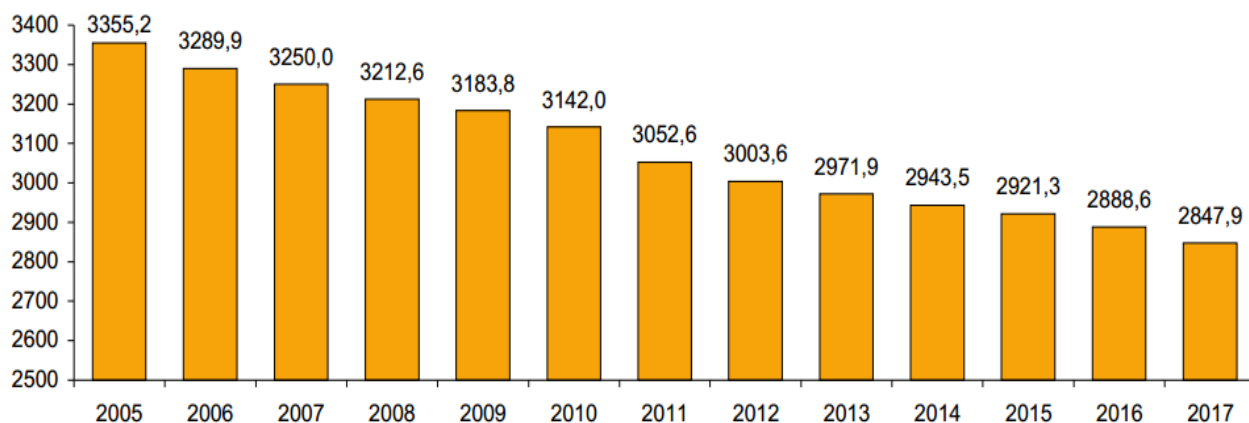
Migracija visuomenėje egzistavo nuo seniausių laikų, tai nėra naujas reiškinys. Emigracija yra migracijos sudėtinė dalis. Migracijos apibrėžimą galime apibūdinti kaip paprasčiausią žmonių judėjimą kertant valstybės sienas ar vienoje valstybėje. Daugelis mokslininkų migraciją aiškina kaip gyventojų persikėlimą iš vienos gyvenamosios vietos į kitą, kertant vietovės ribas. Migracija yra persikėlimas grupių ar individų iš gyvenamosios vietos į kitą, pasiliekant pakankamai ilgą laiką naujoje vietovėje. Migracija taip pat galime įvardinti kaip persikėlimą asmenų ilgam laikui. Visam ar tam tikram laikui gyvenamosios vietos keitimas kertant teritorines ribas. Šie apibūdinimai nėra ganėtinai neapibrėžti ar identiški, tačiau vyrauja juose du pagrindiniai kriterijai: erdvės (pakeitimas gyvenamosios vietos) ir laiko (persikėlimas kuriam laikui) dimensijos (Nedzinskas, 2008). Migracija klasifikuojama pagal judėjimo priežastis: laiką, vietą, teisinį statusą ir panašiai.

Migracija siejama su žmonijos atsiradimu, žmonių kėlimasis gyventi kuriam laikui iš vienos teritorijos į kitą. Pagrindinis tikslas primityvioje visuomenėje buvo išgyventi, todėl medžioklės plotams plečiantis, migravo ir patys žmonės. Žmonės tapo sėslesni atsiradus naujiems amatams bei verslams.

Pasak Kasnauskienės (2006) „kuriantis civilizacijoms, migracija įgavo daugiau prievartinį pobūdį dėl nesiliaujančių karų, plintančių ligų bei bado“. Pastarosios priežastys didžiausią įtaką migracijoms procesams daro ir šiandien. Platus migracijos veiksmų spektras apima ekonomines, kultūrinės, socialines ir psichologines priežastis. Galime teigti, kad išsivystymo valstybės lygis lemia migracijos pobūdį.

Vykstantys globalizacijos procesai, ūkio integracija, sparčiai besivystantys tarptautiniai ryšiai ekonominėje, kultūrinėje sferose, socialinėje, politinėje sferoje, pasikeitimai šalių kontrolės sienų srityje, tarptautinės darbo jėgos paklausos struktūroje, spartus mokslo, technologijų vystymasis lėmė vykstančius migracijos procesus globaliu mastu. Lietuva priskiriama šalims, kuriose vyrauja itin dideli emigracijos srautai. Šalies neigiamas tarptautinės migracijos saldo, tenkantis 1000-iai gyventojų – vienas didžiausių Europos Sąjungoje (Naulickaitė ir Melnikas, 2015).

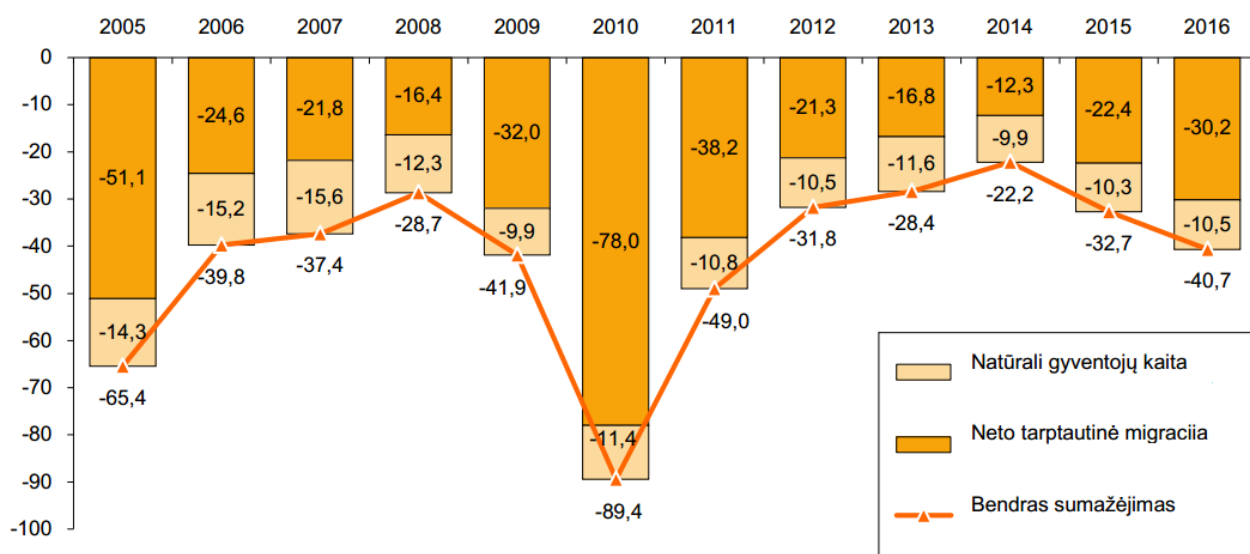
Metu pradžioje, tūkst.

1 pav. Nuolatiniai Lietuvos gyventojai 2005-2017 tūkst. (sudaryta pagal Lietuvos Statistikos Departamento duomenimis)

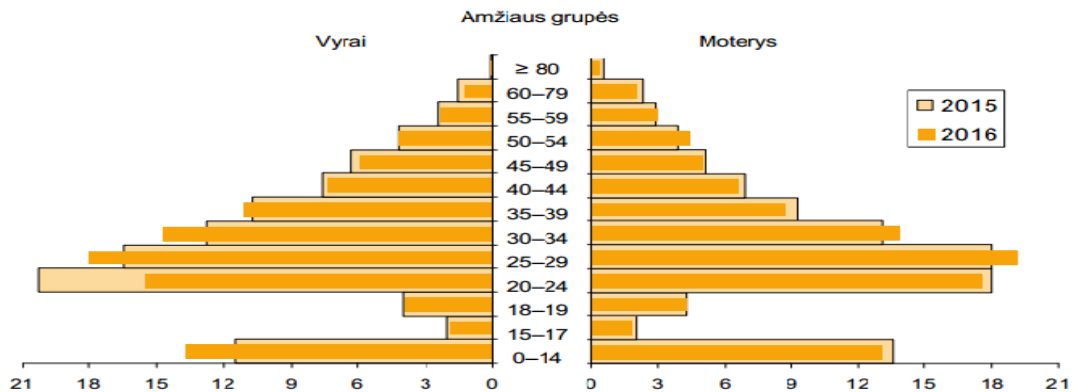
Kaip matome 1 paveiksle 2017 m. pradžioje gyveno Lietuvoje 2 mln.847,9 tūkst. nuolatinių gyventojų, kaip matote 1 paveikslėlyje, 40,7 tūkst. (1,40 proc.) mažiau negu 2016 m. pradžioje. Nuolatinių šalies gyventojų skaičius mažėjo, dėl didelių migracijos srautų. Taip pat dėl neigiamos neto migracijos (emigravo 30,2 tūkst. žmonių daugiau negu imigravo) ir dėl gyventojų neigiamos natūralios kaitos (mirė 10,5 tūkst. žmonių daugiau negu gimė kūdikių). Šalies nuolatinių gyventojų skaičiaus mažėjimui pagrindinė įtaka turėjo migracija.

Nuo 2015 m. gyventojų nuolatinis skaičius sumažėjo 507,3 tūkst. arba 15,1 proc. Per pastaruosius dvylika metų (2005-2016 m.) dėl neigiamos neto tarptautinės migracijos nuolatinių gyventojų skaičiaus sumažėjo 365,10 tūkst.

2 pav. Nuolatinių gyventojų skaičiaus mažėjimas 2005-2016 tūkst. gyventojų (sudaryta pagal Lietuvos Statistikos Departamento duomenimis)

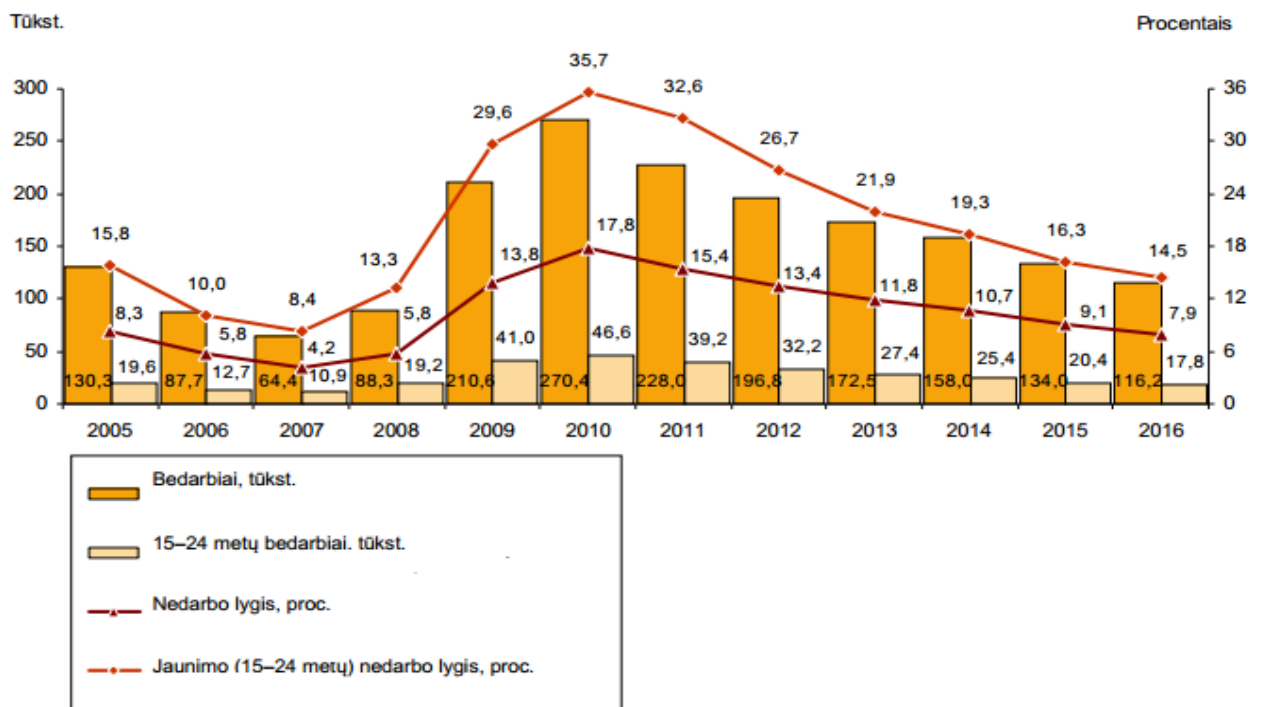
Per pastaruosius dvylika metų (2005-2016) emigravo 533,3 tūkst. šalies gyventojų, imigravo 168,20 tūkst. žmonių. Bendrasis neigiamas migracijos rodiklis (1 tūkst. gyventojų) padidėjo nuo 7,7 (2015 m.) iki 10,5 (2016 m.). Emigracijos praradimų imigracija kompensuoti nepajėgi. Daugiausia emigravo 2010 metais.

3 pav. Emigrantai pagal lytį ir amžiaus grupes 2015-2016 m. (sudaryta pagal Lietuvos Statistikos Departamento duomenimis)

2016 m. emigravo 25,4 tūkst. (50,5 proc. visų emigrantų) vyrų ir 24,9 tūkst. (49,5 proc.) moterų (2015 m. – atitinkamai 24,3 tūkst., arba 54,6 proc., ir 20,2 tūkst., arba 45,4 proc.).

Per pastaruosius dvejus metus (2015-2016 m.) kas trečias emigravęs buvo 20-29 metų amžiaus, kas ketvirtas – 30-39 metų amžiaus.

4 pav. Nedarbo lygis 2005-2016 m. (sudaryta pagal Lietuvos Statistikos Departamento duomenimis)

2016 m. šalyje buvo 16,2 tūkst. laisvų darbo vietų darbuotojams, arba 3 tūkst. daugiau nei 2015 m. Per metus laisvų darbo vietų padaugėjo - visose ekonominės veiklos rūšių įmonėse, o labiausiai transporte ir saugojime bei viešajame valdyme ir gamyboje; privalomajame socialiniame draudime - po 0,6 tūkst., prekyboje – 0,5 tūkst., statyboje – 0,3 tūkst.

Siekiant patenkinti kvalifikuotos darbo jėgos poreikį tam tikrose ekonominės veiklos srityje ir esant gamybiniam poreikiui įmonėse, darbo ministerija ir Lietuvos darbo birža prie Socialinės apsaugos 2016 m. išdavė 19,7 tūkst. leidimų užsieniečiams dirbti Lietuvoje, tai 12,8 tūkst. daugiau nei 2015 m. Išduotų leidimų (18,6 tūkst.) kurių dauguma sudarė leidimai dirbti pagal darbo sutartis. 2016 m. daugiausia buvo išduota leidimų užsieniečiams dirbti paslaugų (87 proc.) ir statybos (9 proc.) sektoriuose.

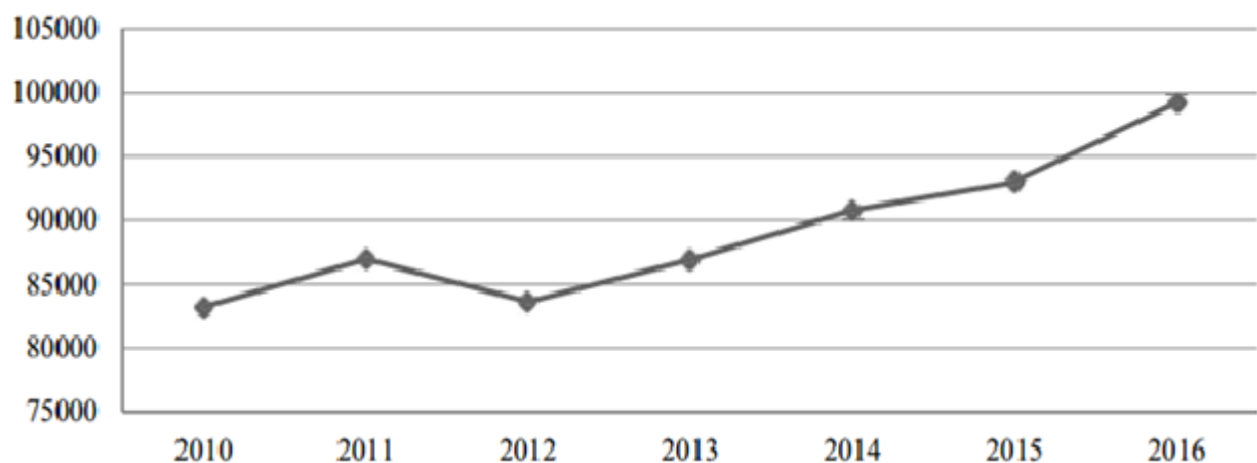
Apibendrinant skyriuje išsakytas mintis galima teigti, kad migracijos problema pasaulyje ar Lietuvoje pasireiškia daugeliu aspektu, o jos aktualumas niekada nėra prarandamas, kadangi migracijos atsiradimą galima aptikti nuo pat žmonijos pradžios. Nors migracija ir nėra apibrėžiama ganėtinai griežtomis formulėmis, nagrinėjant mokslinę literatūrą šia tematika matyti, kad pagrindiniai emigracijos kriterijai yra du: erdvė (gyvenamosios vietos pakeitimas) ir laikas (persikėlimas tam tikram laikui). Taip pat pastebėta, kad migracija klasifikuojama pagal judėjimo priežastis, vietą, laiką ir teisinį statusą.

Todėl šie pastebėjimai leidžia klausti ir taip kelti problemą, kas labiausiai įtakoja migraciją. Nustatyta, kad migracijos veiksnių spektras yra platus bei apima tiek ekonomines, socialinės – kultūrinės bei psichologines priežastis. Tai reiškia, kad dažnai migraciją yra įtakoja ne tik išorinių, bet ir asmeninių žmogaus nuostatų. Vis dėlto, galima teigti, kad negalima nustatyti, vienos, konkrečios ir visiems bendro veiksnio, kuris įtakoja migraciją tarp miestų ar valstybių. Šios priežastys gali būti ir naujai atsivėrusios galimybės (galimybę laisvai judėti per valstybių sienas).

1.2 Lietuvos statybų sektoriaus analizė 2010-2016 metais

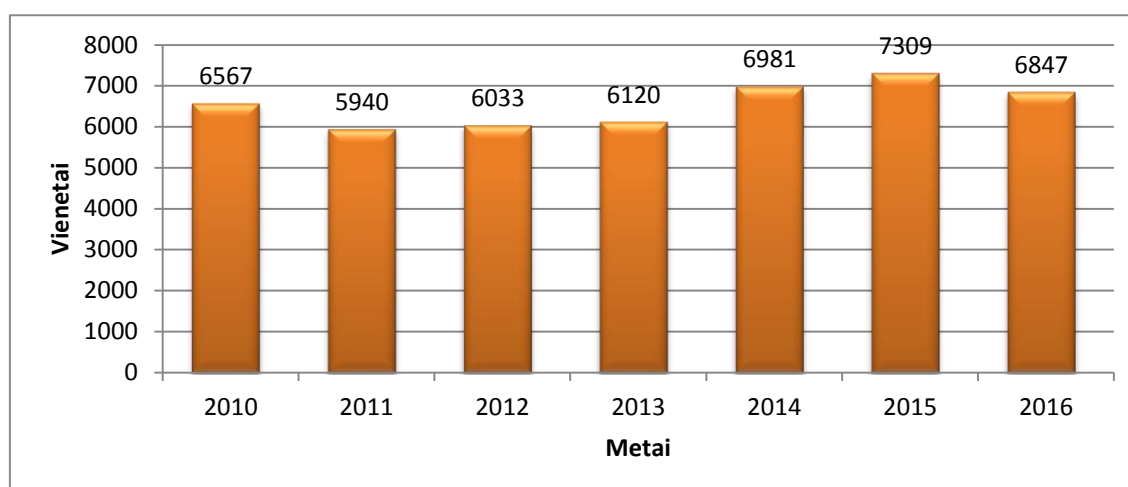
1.3 Emigracijos įtakos Lietuvos statybos sektoriui bruožai

2016 m. sausio 1 d., Lietuvos statistikos departamento duomenimis, Lietuvoje veikė 99 200 ūkio subjektų, jie sudarė 44 proc. visų juridinių asmenų registre įregistruotų ūkio subjektų. Palyginus su 2015 m. sausio 1 d. duomenimis, ūkio subjektų veikiančių padaugėjo 6,6 proc., o nuo 2010 iki 2016 m. – 19 proc.

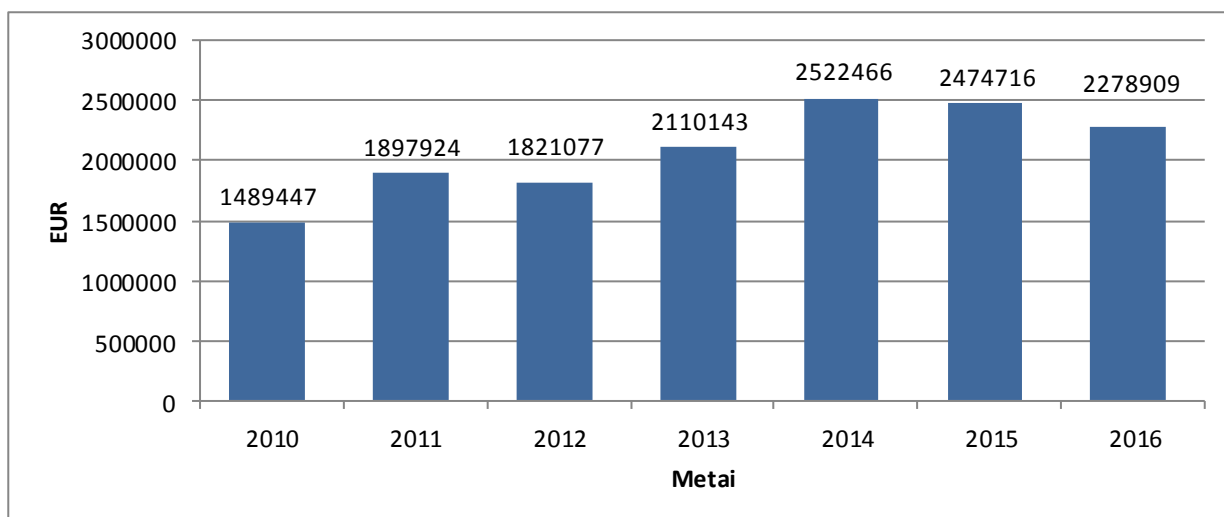
5 pav. Veikiantys ūkio subjektai, vnt. (sudaryta pagal Lietuvos statistikos Departamento duomenimis)

Veikiančių įmonių skaičius nuo 2010 iki 2016 metų sparčiai augo. Tokia tendencija byloja apie tai, kad šalies ekonomika po truputį atsigauna ir vis daugiau žmonių nebijo rizikuoti ir imtis savo verslo, kad statyba dėl savo plataus profilio bei sąsajų su kitomis sritimis yra ekonomiškai reikšmingas sektorius.

6 pav. Lietuvoje veikiančių statybos įmonių skaičius 2010-2016 m. (sudaryta pagal Lietuvos statistikos Departamento duomenimis)

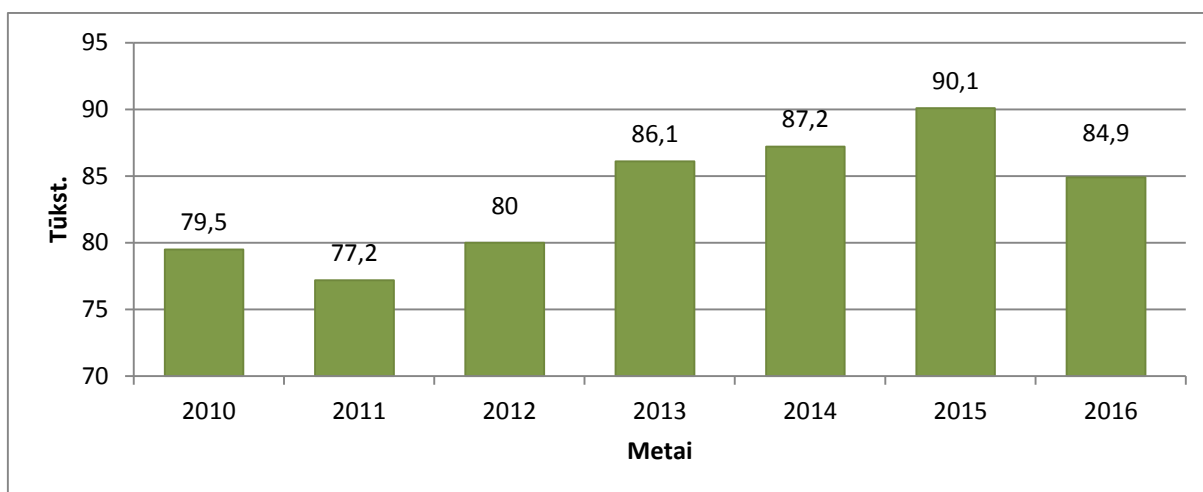
Analizuojant statybinių įmonių skaičių šalyje galime teigti, kad mažiausias įmonių skaičius buvo 2011 m., tam įtakos turėjo pasaulinė ekonomikos krizė. Įmonių skaičius 2012-2013 m. neženkliai didėjo. 2014-2015 m. statybos įmonių skaičius išaugo iki 7309 vnt., tai rodo didžiausią skaičių nagrinėjamu laikotarpiu. Kaip pastebime 2016 m. vėl ėmė kristi įmonių skaičius iki 6847 vnt.. Nagrinėjamų įmonių skaičius buvo labai nestabilus, tai didėjo, tai mažėjo.

7 pav. Lietuvos statybos sektoriaus atlikti darbai 2010-2016m., tūkst. EUR (sudaryta pagal Lietuvos statistikos Departamento duomenimis)

Siekiant išsamiau išanalizuoti statybos sektoriaus įmonių cikliškumą šalyje tikslinga išanalizuoti gaunamas pajamas už atliktus darbus (žr. 7 pav.). 2010-2011 m darbų gaunamos pajamos išaugo iki 1897924 tūkst. EUR., o 2012 m krito iki 1821077 tūkst. EUR. Matomas pajamų augimas 2013-2014 m. kurios siekė 2522466 tūkst. EUR. , o 2015-2016 m. matomas pajamų mažėjimas. Šio kritimo priežastis, anot Lietuvos statybos sektoriaus lyderių sumažėjusi Europos sąjungos parama, iš kurios finansuojama dalis viešojo sektoriaus projektų.

Lietuvai neigiamos įtakos turi didesnė kvalifikuotų darbuotojų nei nekvalifikuotų darbuotojų emigracija. Bendri šalies pajėgumai statybų sektoriaus gerokai didesni nei poreikiai, tai lemia didžiulę konkurenciją, įmonių bankrotus ir statybininkų emigraciją. Lietuvoje patirtį įgijusių ir išmokytų statybininkų ne dešimtys, o šimtai dirba visose Vakarų Europos šalyse. Prie šalies BVP kūrimo šie specialistai neprisideda.

8 pav. Statybos sektoriuje dirbantys asmenys 2010 – 2016m. tūkst. (sudaryta pagal Lietuvos statistikos Departamento duomenimis)

Kaip matote iš 8 paveikslėlio statybos sektoriuje 2011 m. matomas darbuotojų mažėjimas iki 77,2 tūkst. nuo 2012-2015 m. matomas pagerėjimas darbuotojų skaičius siekė nuo 80 tūkst. iki 90,1 tūkst. 2016 m. dirbančių darbuotojų skaičius statybose sumažėjo iki 84,9 tūkst.

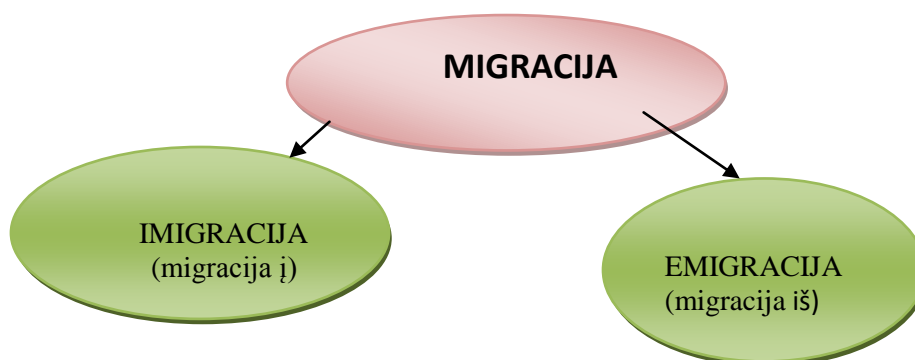
Nagrinėjant emigraciją Lietuvoje pastebėta, kad emigracija Lietuvoje yra didelė, kas rodo ir nuolatinių gyventojų Lietuvoje sumažėjimą. Emigraciją turėjo didelės įtakos kvalifikuotų darbuotojų praradimui, kadangi dėl mažo atlygio šie asmenys nusprendžia išvykti ten, kur su jų kvalifikacija galima gauti didesnio pelno. Toks kvalifikuotų darbuotojų praradimas turėjo įtakos ir statybos sektoriui, kadangi bendri šalies statybų pajėgumai yra gerokai didesni nei poreikiai, kas nulėmė didelę konkurenciją tarp įmonių, įmonių bankrotus ir statybininkų emigraciją. Vadinasi, galima teigti, kad emigracija įtakoja ne tik žmonių gyvenimo pasikeitimą, bet ir bendrus šalies rodiklius – ekonomiką, o tiksliau, statybos sektorių.

1. EMIGRACIJOS POVEIKIO STATYBŲ SEKTORIUI VERTINIMO TEORINIAI ASPEKTAI

Migracija yra sunkiai apibūdinamas ir išmatuojamas procesas. Nors šis procesas egzistavo visai laikais, tačiau pastaruosius dešimtmečius jos reikšmė stipriai sustiprėjo. Pastaraisiais metais migracija tampa vis svarbesnė, ji atspindi globalizacijos poveikį, pasaulio ekonomikos pagyvėjimą, informacijos ir komunikacinių technologijų augimą, daro ir teigiamą, ir neigiamą įtaką ekonomikai. Emigracija sukelia problemas ekonominėse ir socialinėse sferose, atsiranda trūkumas kvalifikuotų darbuotojų.

2.1 Emigracijos sąvoka ir priežastys

Migracija – tai procesas, kuris apima žmonių mechaninį judėjimą. Mokslinėje literatūroje naudojamas kaip imigraciją ir emigraciją. Pagal Kasnauskiene (2006), migracija tai terminas, pagal kurį apibūdinama imigracija ir emigracija (žr.1 pav.).

9 pav. Migracijos rūšys pagal kryptis (sudaryta pagal Kasnauskiene, 2006)

Emigracijos ir imigracijos veiksniai dažnai lydi migracijos sąvoką. **Imigracija** – tai žmonių atvykimas į šalį kurioje siekiama įsikurti. **Emigracija** – tai žmonių išvykimas į kitą šalį, kurioje siekiama įsikurti. Visuomenių etinę bei kultūrinę įvairovę papildoma migraciniai persikėlimai, kurie taip pat formuoja demografinę, ekonominę bei socialinę dinamiką.

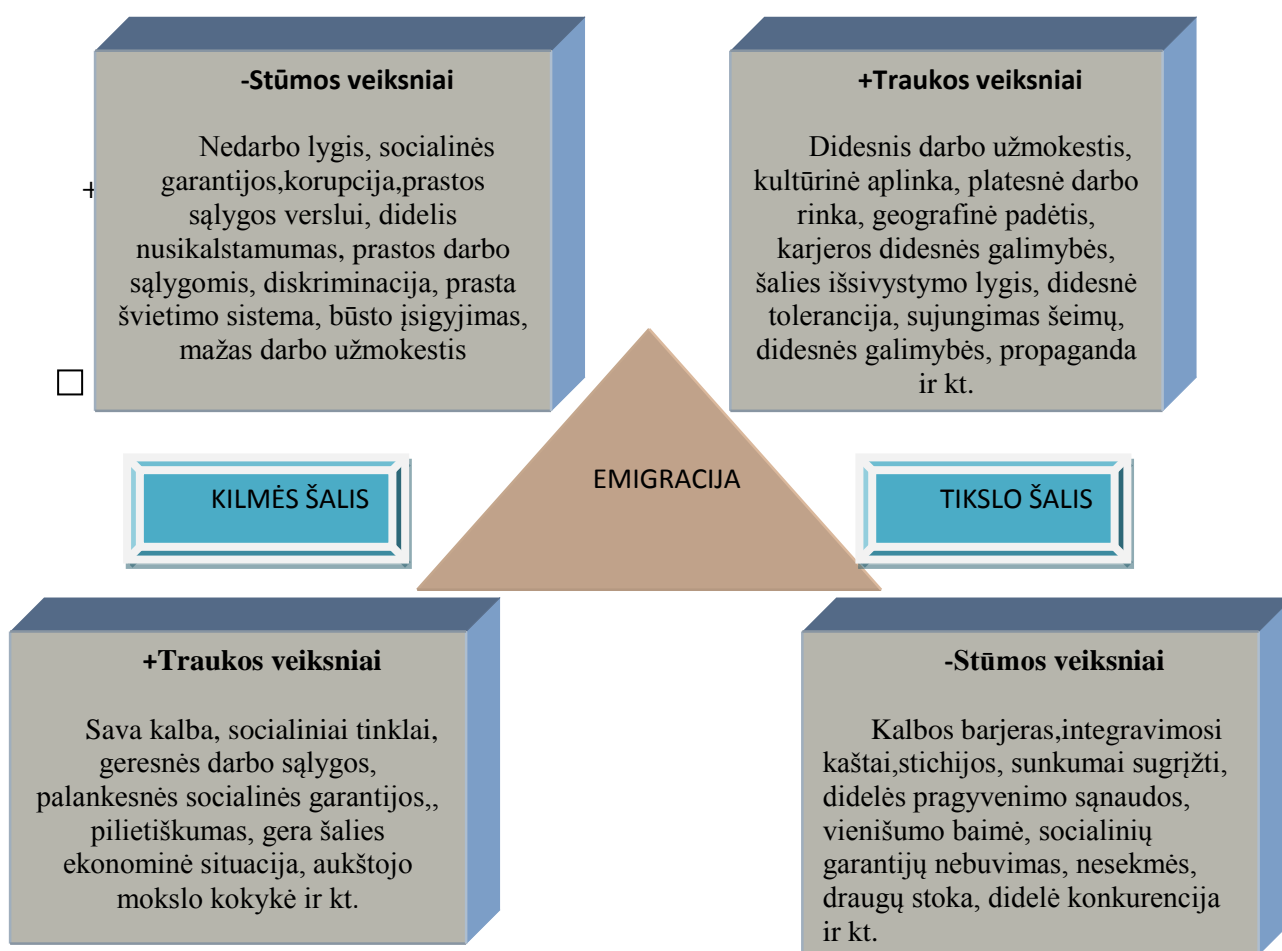
Kasnauskiene (2006) teigia „migracija yra ne tik demografinis, bet ir socialinis – psichologinis reiškinys. Žmonių judėjimas neatkartoja ekonominių ar politinių tendencijų: sprendimas migruoti priimamas individualiai, gerai apgalvojus“.

Analizuodamos migracijos sampratą, Maslauskaitė ir Stankūnaitė (2007) teigė, kad nėra emigracijos apibrėžimo ir šio reiškinio samprata kinta priklausomai nuo to, ar ji yra aiškinama socialiniame, politiniame ar ekonominiame kontekste. Martinkus et al. (2006) teigė, kad migracija gali

būti suprantama siaurąja ir plačiąja prasme, siaurąją prasme tai žmonių persikėlimas iš vienos valstybės į kitą. Sipavičienė ir Stankūnienė (2007) papildoma Martinkų et al. (2006) bei aiškinama, kad siaurąja prasme migracija traktuojama kaip gyvenamosios nuolatinės vietos pakeitimas laikotarpiui, kuris dažniausiai vienerius ar daugiau trunka metų. Emigracijos procesas traktuojamas statistikos, remiantis šia emigracijos samprata.

Migracijos teorijos skirtingai aiškina sprendimo emigruoti priežastis skirtingais lygmenimis, pradedant nuo globalaus, šalies, socialinės klasės, šeimos ir baigiant individo lygiu. Identifikuoti emigracijos priežastis ir pasekmes „kilmės“ šaliai, leidžia migracijos teorijų analizė (Naulickaitė ir Melnikas, 2015).

Kasnauskienė (2006) pateikia kompleksinį stūmos – traukos modelį, kuris apibendrina aptartas teorijas (žr.10 pav.).

10 pav. Kompleksinis stūmos- traukos veiksnių modelis (sudaryta pagal Kasnauskienė, 2006)

Emigrantus išvykti skatina „stūmos“ veiksniai, o „traukos“ veiksniai padeda pasirinkti konkrečią šalį į kurią siekiama išvykti. Pagrindiniai emigracijos veiksniai yra ekonominiai: aukštas nedarbo lygis, prastos darbo sąlygos, skurdas ir kt. Emigrantus į kitas šalis veikia „traukos“ veiksniai, aukštesnis atlyginimas, geresnės darbo sąlygos užsienio valstybėje ir kt.

Modelis padeda atkreipti dėmesį į neekonominius veiksnius, kurie ekonominių veiksnių įtaką gali susilpninti arba sustiprinti kaip pastebima Lietuvos atveju. Veiksnius taip pat galime suskirstyti į makro veiksnius, kurie apima ekonominę šalies – politinę padėtį, taip pat šalies institucijų veiklą jos rezultatus, infrastruktūrą bei kitus šalies įvardijamus reiškinius (pavyzdžiui nusikalstamumas ir kt.)

Mikro veiksnius – daugiau siejame su asmenine patirtimi, tai su bendra charakteristika susiję žmogaus veiksniai.

Emigracijos sąvoka apibūdinama skirtingai, todėl nagrinėjusius emigraciją mokslininkus sudaryta emigracijos apibrėžimų lentelė (žr. 2 lent.)

1 lentelė. Emigracijos apibrėžimai (sudaryta pagal Vaitkevičiūtė, 2007, p.25-28)

Autorius (metai)	Apibrėžimas
Petersen (1986)	Emigracija – tai asmenų persikėlimas į kitą šalį ilgesniam laikui, dideliu atstumu.
LR ekonominės migracijos reguliavimo strategija (2008)	Emigracija - išvykimas iš šalies, siekiant geresnės gyvenimo kokybės, didesnio darbo užmokesčio, geresnių gyvenimo ir darbo sąlygų
Vaitkevičiūtė (2007)	Emigracija – žmonių iš tėvynės persikėlimas į kitas valstybes dėl ekonominių, politinių, religinių priežasčių.
Dapkus, Matuzevičiūtė (2008)	Bet koks žmonių judėjimas – vienoje valstybėje ar kertant jos sienas ilgam ar trumpam laikotarpiui.

Iš 2 lentelės apibūdintos sąvokos nėra identiškios, tačiau jas vienija pagrindiniai kriterijai: pakeitimas gyvenamosios vietos, persikėlimas gyventi visam laikui, arba tam tikram laikotarpiui, ir tikslo dimensijos.

Aptariant mikroekonominius veiksnius, emigracijai esminę reikšmę turi žmogaus individualus sprendimas emigruoti, kuomet tikimasi esamą nevisai patenkinimą gyvenimo kokybę, pakeisti geresne. Pagrindinėmis asmeninėmis emigracijos strategijomis, priklausomai nuo emigracijos tikslo, gali būti:

- kapitalo sutelkimas stabiliai adaptacijai rinkos ekonomikos sąlygomis;
- šeimos susijungimo strategija (migracija siekiant gyventi kartu su šeima arba artimaisiais)
- karjeros strategija;
- santykinės gerovės padidinimo strategija;
- geresnio išsilavinimo strategija;
- pragyvenimo šaltinio senatvei užtikrinimas grįžus ar negrįžtant;
- namų ūkio ar asmens sprendimas emigruoti ir diversifikuoti pajamas tiek dėl jų sumažėjimo, tiek dėl potencialių kitų ekonominių rizikų.

Aptariant pateiktas teorijas galime teigti, kad pasaulio sistemų, dviejų rinkų teorijos padeda suvokti globalizacijos įtaką migracijai. Istorinės atminties migracijos teorijoje atkleidžiama, kaip istoriniai veiksniai gali skatinti migracijos aktyvumo procesą. Ekonominės teorijos, taip pat leidžia pažinti ir modeliuoti emigracijai darančius didžiausią įtaką ekonominius veiksnius. Tiriant emigracijos sąvokas

suvokta, kad visas vienija trys dimensijos – tai sąmoningas apsisprendimas pakeisti erdvę, ribotam arba neribotam laikotarpiui, su tam tikra išvykimo strategija, kuomet apsisprendimą veikia kilmės bei tikslo šalies „stūmos“ ir/ar „raukos“ veiksniai. Pastarieji galėtų būti teigtini kaip užimtumo galimybių įvertinimas, politinė – ekonominė aplinka, infrastruktūros, sveikatos apsaugos ir švietimo sistemų išsivystymas, gyvenimo sąlygos, geografinė padėtis, psichologinis ir kultūrinis klimatas, laisvalaikio leidimo ir saviraiškos galimybės (Naulickaitė ir Melnikas, 2015).

Apibendrinant skyriuje išsakytas mintis galima teigti, kad emigracija sukelia problemas ekonominėse ir socialinėse sferose, atsiranda trūkumas kvalifikuotų darbuotojų. Pastebėta, kad Migracijos sąvoką dažnai lydi emigracijos ir imigracijos veiksniai Tačiau svarbu prisiminti, kad migracija gali būti suprantama siaurąja ir plačiąja prasme.

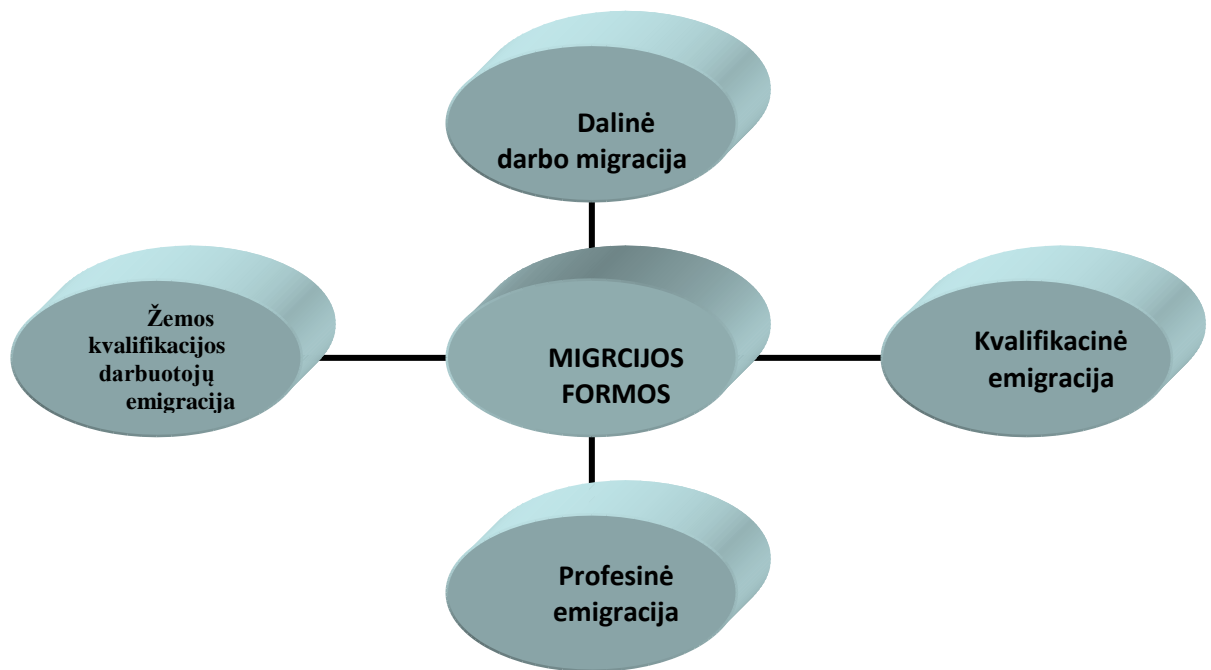
2.2 Emigracijos formos ir tipai

Gyventojų migracija galime įvardinti žmonių judėjimą iš vienos gyvenamosios vietos į kitą, kuris gali būti laikinas, negrįžtamas arba sezoninis. Labiausiai yra naudojamos dvi migracijos formos – emigracija ir imigracija arba išvykimas – atvykimas. Retesnė naudojama forma yra permigracija - tranzitinis keliavimas.

Mokslinėje literatūroje „gyventojų migracija“ neturi konkretaus apibrėžimo. Migracija apima įvairias gyventojų migravimo formas pradedant nuo išvykimo iš vieno šalies į kitą, taip pat gyventojų kasdieninėmis kelionėmis iš vienos gyvenvietės į kitą. Apima migracija ir gyventojų judėjimus kaip vykimą mokytis, atostogauti taip pat kasdieninį važinėjimą į darbovietę. Gyventojų persikėlimas taip pat laikomas migraciniu, susijusiu su nuolatiniu gyvenamosios vietos pakeitimu. Gyventojų migracija, neturėtų būti laikomas kasdieninis vykimas į darbą iš vieno miesto į kitą. Kilmės vietos pakeitimas nebūtinai reiškia migravimą, labiau ši sąvoka transnacionalizme reiškia daugiavietį nebuvimą ar pilietybės neturėjimą. Migrantai pataiko ryšius su kilmės šalimi, todėl negalime teigti, kad migracija yra šalies apleidimas dėl kitos, tai siejama su pragyvenimu ir gyvenimo būdu.

Migracija skirstoma į formas, kurios išskiriamos yra pagal migruojančių kvalifikaciją, migracijos trukmę, teritorinį principą, migracijos teisėtumą ir kitus požymius.

Malinauskas (2006) migraciją skirsto į šias formas (žr. 11 pav.).

11 pav. Migracijos formos (sudaryta pagal Malinauskas, 2006)

Dalinė darbo migracija – emigracijos forma, kai vienas ar daugiau šeimos narių išvyksta dirbti į stipresnias ekonomines šalis, o šeimos branduolys lieka gimtojoje šalyje. Šioje migracijos formoje labai išryškėja aktualios socialinės problemos. Dalinė migracija taip pat neigiamai veikia ir profesinį, ir šeimos gyvenimą.

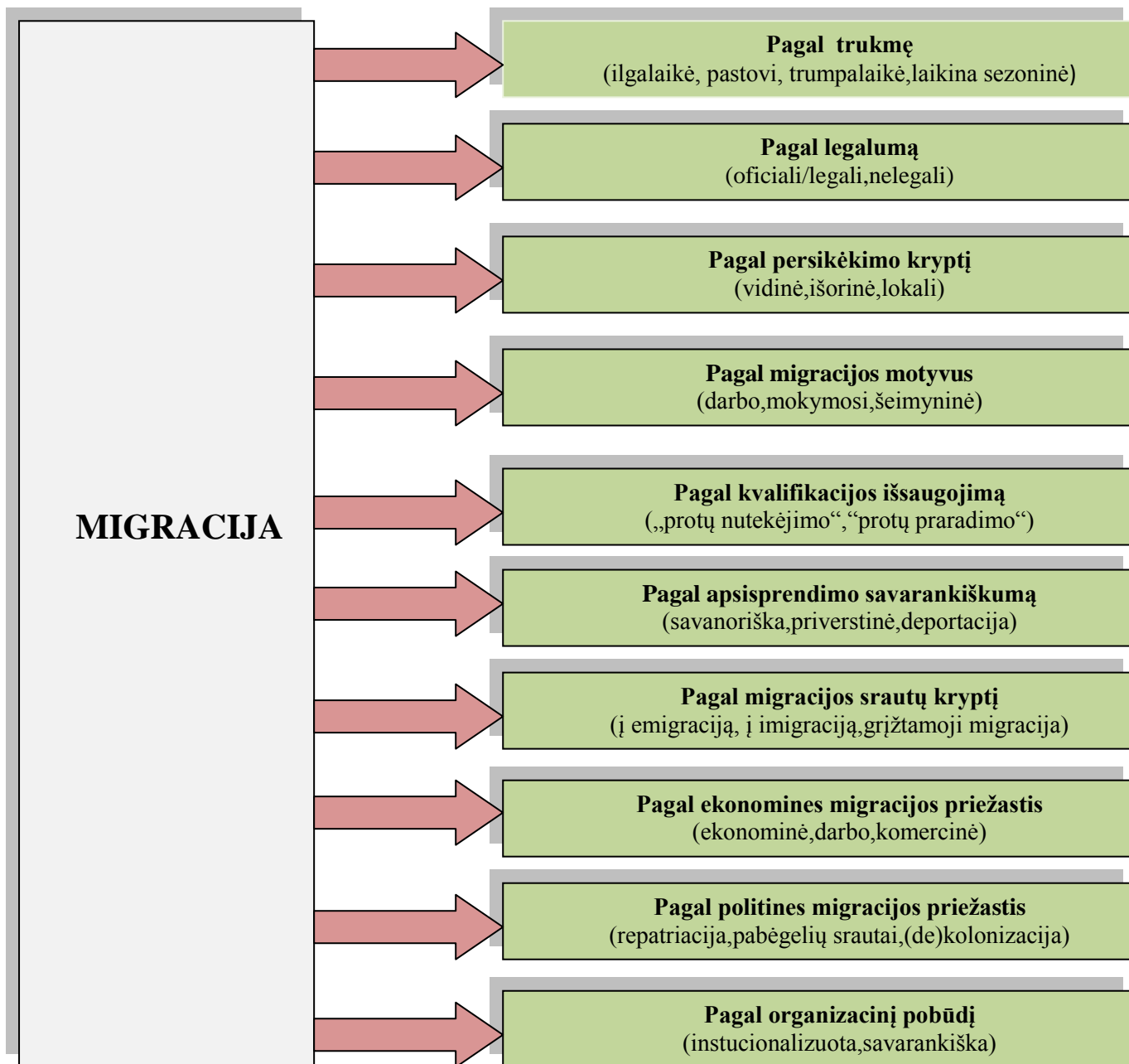
Žemos kvalifikacijos darbuotojų emigracija – šio pobūdžio emigracijos forma yra pati dažniausia. Daugiausia šią emigracijos formą renkami žemos kvalifikacijos gyventojai, nepavykus įsitvirtinti vietinėje darbo rinkoje, žmonės renkami darbą užsienyje.

Kvalifikacinė emigracija - ši emigracijos forma dažniausiai susijusi su kvalifikacijos kėlimu, laipsnio įgijimu. Specialistų, darbuotojų išvykimas ilgalaikiai, tiek trumpalaikiai stažuotei. Tai pat šiai formai įvardijami specialistai, norintys įsigyti aukštesnį mokslinį laipsnį, pradėti ar tęsti studijas, taip vyksti į komandiruotes.

Profesinė migracija – šios formos apibrėžimas dar vadinamas „protų nutekėjimas“, deklaruodami išvykimą, emigruoja aukštos kvalifikacijos specialistai. Emigracijos priežastimi dažniausiai būna susijusi su didesniu atlyginimu, taip pat geresnėmis ir palankesnėmis darbo sąlygomis užsienyje. Dažniausiai emigruoja visa šeima, nors yra įprastas reiškinys, kad emigruoja vienas iš sutuoktinių, o šeima emigruoja po kurio laiko.

Mokslinėje literatūroje išskiriamos įvairios migracijos formos, kurios yra pateikiamos 4 lentelėje.

2 lentelė. Migracijos tipai (sudaryta pagal Janušauskas et.al., 2009, p. 45-52)

Vaitiekūnas (2006) įvardija migracijos tipą, tai švytuoklinę migracija, kuri dažniausiai apima specialistus ir darbininkus kurie kiekvieną dieną ar daugiadienei pamainai vyksta dirbti į kitas šalis, taip pat grįžta po darbo dienos ar daugiadienės pamainos į savo šalį, nekeičiant gyvenamosios vietos. Išvykstantis ir sugrįžtantis asmuo, neatsiriboja nuo savo šalies, šeimos gyvenimo. Pagrindinis tikslas yra užsidirbti ir grįžti į savo kilmės šalį. Tokia migracijos forma yra psichologiškai lengvesnė.

Migracijos ekonominę sąvoką apibrėžia Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2007m. balandžio 25 d. nutarimas Nr.416 „Dėl ekonominės migracijos reguliavimo strategijos ir jos įgyvendinimo priemonių 2007-2008 metų plano patvirtinimo“ Ekonominė migracija tai įsikūrimas užsienio šalyje, išvykus iš Lietuvos, dėl geresnės gyvenimo kokybės ir sąlygų, didesnio darbo užmokesčio ir dėl kitų

ekonominių priežasčių. To pasekoje galime išskirti dvi formas – legali ir nelegali ekonominė emigracija. Dauguma valstybių reikalauja, kad atvykusieji gautų darbo leidimą, leidimą pastoviai ar laikinai gyventi, taip pat, kad įsiregistruotų socialinio draudimo sistemoje. Dažniausiai nekvalifikuotus darbus dirba nelegalūs asmenys, neturintys dokumentų.

Viena aktualiausių problemų šalyje yra mažėjantis gyventojų skaičius, neigiamas gimstamumas, visuomenės senėjimas ir netekimas. Valstybės netekimas kvalifikuotų darbuotojų mažina šalies inovacinį bei konkurencinį potencialą, stabdo šalies vystymąsi ir gali grėsti ekonominė stagnacija.

Sąvoka „protų nutekėjimas“ apibūdinamas kaip išvykimas kvalifikuotų asmenų į kitą šalį. Išvykstant kvalifikuotiems darbuotojams šalis netenka žinių nei įgūdžių, kurie turi didelę įtaką ekonomikos augimui. Šalis skirtingai veikia kvalifikuotų darbuotojų emigracija, tai priklauso nuo ekonominio išsivystymo. Stiprioms ekonomiškai šalims „protų nutekėjimas“ nėra aktuali problema, trūkumus gali užpildyti, sustiprintas „traukos“ poveikis. Rimta problema „protų nutekėjimo“ yra besivystančioms ar neišsivysčiusioms šalims, kadangi yra stabdomas ekonominis vystymasis. Taip pat galime išskirti šalis kurios turi didelį skaičių gyventojų, joms protų nutekėjimas nėra skaudus, kaip šalims turinčioms mažą populiaciją. Šalis netekdama darbingo amžiaus darbuotojų, surenka mažiau mokesčių, todėl silpsta biudžetas dėl to gali nukentėti visuomenės sektorius, sveikatos apsauga, išsilavinimo sistema ir kt.

Specialistų išvykimas ekonominiu aspektu yra svarbiausias, keičiasi valstybės rinkos situacija, sukuriama produkto kiekybė ir kokybė, pinigų srautai yra neigiami ilgalaikės ir teigiami trumpalaikės migracijos atveju.

Prie emigracijos – reemigracijos galima priskirti du naujus terminus – tai „protų apytaka“, įvardijama kaip judėjimo ciklas – išvykstama į kitą šalį studijuoti, įgyjama patirties įsidarbinant, tuomet grįžtama į gimtąją šalį, norint pasinaudoti atsivėrusiomis užsienyje galimybėmis. Mažėjant ekonominiams netolygumams tarp valstybių ši migracijos forma matomai labiau egzistuos. Galima teigti, kad terminas „protų susigrąžinimas“ – apibūdinamas kaip aukščiausios kvalifikacijos darbuotojų susigrąžinimas, panaudojant sukauptą patirtį. Grįžtantieji grįžta jau su susiformavusiais darbo įgūdžiais ir tradicijomis, kurios dažniausiai skiriasi nuo egzistuojančių, skirtumas trukdo panaudoti savo žinias, taip pat neišnaudoja savo galimybių.

Apibendrinant išsakytas mintis galima teigti, kad nors migracijos formų gali būti įvairių, tačiau migracijomis laikoma tik tuos gyventojų persikėlimus, kurie susiję su nuolatinėmis gyvenamosios vietos pakeitimu. Nors migracijos formų gali būti įvairių (dalinė darbo migracija, žemos kvalifikacijos darbuotojų emigracija, kvalifikacinė emigracija, profesinė migracija), tačiau

ekonominiu aspektu reikšmingiausia yra specialistų išvykimas.

Skyriuje taip pat nustatyta, kad glaudžiai susiję visi migracijos tipai, vienas iš svarbiausių analizuojamų veiksnių - emigracija – kuri yra priskirta grupavimui pagal migracijos srautų kryptį.

Kintantis ir daugialypis yra gyventojų judėjimo procesas, todėl įgyja vis naujų ir įvairių formų, kurios skiriasi pagal judėjimo priežastis ir tikslus. Priklausomai nuo šių aspektų svarbumo individui susiformuoja emigracijos mastas ir emigracijos charakteristika. Tačiau tuo pačiu teigtina, kad migracija turi tiek teigiamų, tiek neigiamų pasekmių

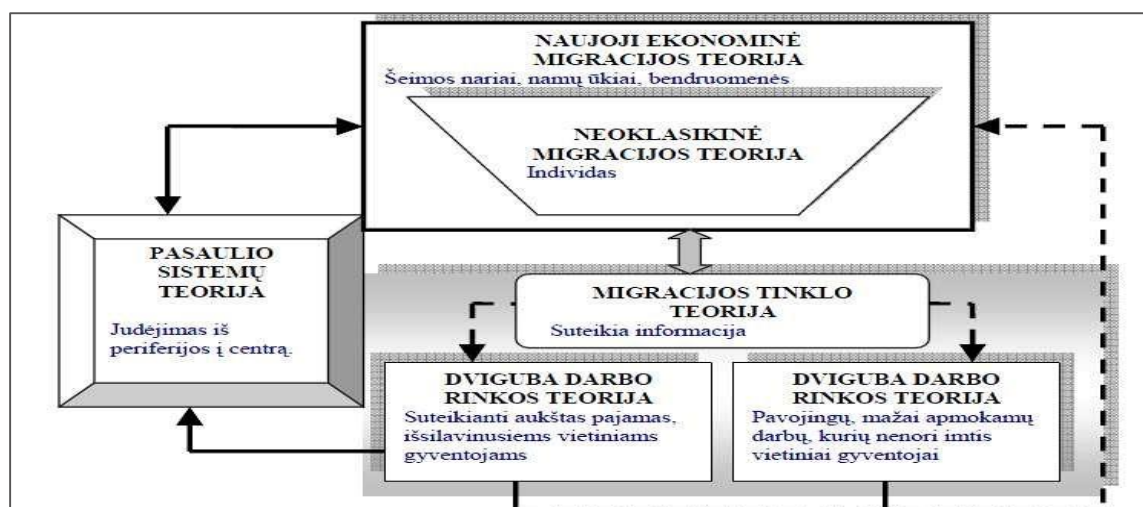
2.3 Emigraciją aiškinančios teorijos ir lemiantys veiksniai

Emigracija kelia grėsmę socialiniam ir ekonominiam stabilumui. Didėjantys emigracijos srautai neigiamai veikia šalies ekonomikos augimą, mažėja valstybės pajamos ir didėja mokesčių našta likusiems gyventojams, taip pat prarandama darbo jėga. Darbo jėgos emigracija veikia daugybę veiksnių, tai vietinės darbo jėgos pokyčiai, neigiami pokyčiai demografinėje struktūroje.

Emigracijos priežastys atrodo nesudėtingas reiškinys, lemiantys veiksniai gali būti supraciškai tradiciškai kaip *traukimo veiksniai*, tai aukštesnis darbo užmokestis, geresnės darbo sąlygos, platesnės karjeros galimybės, didelę įtaką emigracijai turi *stūmimo veiksniai*, tai mažas darbo užmokestis, prastesnis pragyvenimo lygis, didelė bedarbystė.

Aiškinti migracijos priežastims yra skiriamos aiškinančios migracijos teorijos. Migracijos teorijos komentuoja, kodėl žmonės migruoja, kas skatina ir dėl kokių priežasčių keičia pastovią gyvenamąją vietą ar bent kuriam nors laikui ieško kito gyvenimo ar darbo vietos. Aiškinančios teorijos pateikia įtakojančius pagrindinius veiksnius: ekonominius, politinius ir teisinius, socialinius ir kultūrinius, psichologinius, saugumo, geografinius ir kitus veiksnius.

Remiantis, Stuglienės ir Daunorienės (2009), aptariamos pagrindinės migracijos teorijos tarpusavyje susijos, vienos daugiau susiję su ekonomine migracija kitos su žmonių judėjimu. Pateikiama darbo jėgos migracija remiantis migracijos teorijomis 12 paveiksle.

12 pav. Darbo jėgos migracija remiantis migracijos teorijomis (sudaryta pagal Sulgienė, Daunorienė, 2009)

- **Pasaulio sistemų teorijoje** teigiama, kad emigraciją lemia darbo jėgos judėjimas iš periferijų į centrus. Periferijai, pagal šią teoriją, priskiriami besivystančios ekonomikos regionai, o centrams – kapitalistinės valstybės. Tai paaiškina emigrantų judėjimą į galimai didesnes galimybes siūlančius išsivystančius regionus. Tokiu atveju pagrindinė tarptautinė migracija aiškinama gamybos persikėlimu iš centro į periferiją, kas vėliau lemia šalių susijungimą į pasaulinę sistemą ir emigracija tampa darbo jėgos pasauline sistema.
- **Dviejų darbo rinkų teorijoje** teigiama, kad valstybėje egzistuoja dvi darbo rinkos – vienoje dirba aukštas pajamas gaunantys išsilavinę vietiniai gyventojai, tačiau ne visada jų gretose yra kvalifikuotų specialistų, todėl laisvas vietas užima darbo jėga iš kitų šalių. Kitoje – mažai apmokami darbai, kurių nenori imtis vietiniai gyventojai, tokias darbo vietas dažniausiai užima emigrantai.
- **Migracijos tinklo teorijoje** aiškinami kaip save generuojantis procesas, emigrantai suteikia informacijos apie darbo rinkos situaciją, įsidarbinimo, atlyginimo, apgyvendinimo galimybes, esatys tokie tinklai sumažina emigracijos sąnaudas. Pagrindinis veiksnys, dėl kurio emigracija yra save skatinantis fenomenas, kadangi tinklai yra kumuliatyvinės prigimties.
- **Neoklasikinė migracijos teorija** siejama „ekonominio vystymosi esant neribotai darbo jėgos pasiūlai“ modeliu, kuriame migracija yra svarbiausių vystymąsi lemiančių veiksnių. Pagrindinis emigracijos veiksnys – skirtumas tarp darbo pasiūlos ir paklausos kilmės ir tikslo šalyje. Teigiama, kad emigracijos nubūs, jei nėra šių skirtumų. Darbo užmokesčio ir užimtumo skirtumai veikia kaip pagrindiniai veiksniai skatinantys emigraciją, valstybė turėtų reguliuoti šiuos veiksnius (didinti pajamas, įsidarbinimo galimybes arba emigracijos sąnaudas).
- **Naujoji migracijos ekonomikos ir namų ūkio teorija**, aiškindama emigraciją kaip procesą, orientuojasi ne į atskirą individą, o į šeimą ir akcentuoja, kad racionalų sprendimą emigruoti dėl naudingumo priima ne atskiras individas, o šeima ar namų ūkis. Emigracija yra šeimos būtent strategija, kai siekiama ne tik padidinti turimas šeimos pajamas, bet ir diversifikuoti pajamų šaltinius, minimizuojant riziką. Emigracijos priežastimi nebūtinai tampa darbo užmokesčio skirtumai, akcentuojamas piniginių perlaidų vaidmuo.
- **Ekonomikos teorija – prakseologija** nurodo, jog sprendimas emigruoti ar pasilikti kilmės šalyje yra asmens sąmoningas apsisprendimas, kurį jis padaro įvertinęs visus veiksnius.
- **Institucinė teorija** teigia, kad emigraciją skatina įvairios organizacijos ar įmonės, kurios padeda asmenims įsidarbinti, gauti vizas ir pan. Kartais tokių įmonių veiklą apima ir prekybą žmonėmis ar kontrabandą

- **Migracijos sistemų teorija** aiškina kaip makro struktūrų ir mikro struktūrų dvejose teritorijose sąveikos rezultata. Makro struktūromis laikomi instituciniai veiksniai, mikro struktūriniai emigrantų įsitikinimai, patirtys, tinklai. Tarpusavyje šie lygmenys jungiasi įvairiais tarpiniais mechanizmais.
- **Sprendimų migruoti priėmimo teorija** remiasi keturiais komponentais: galimybėmis, motyvais, lūkesčiais ir stimulais.

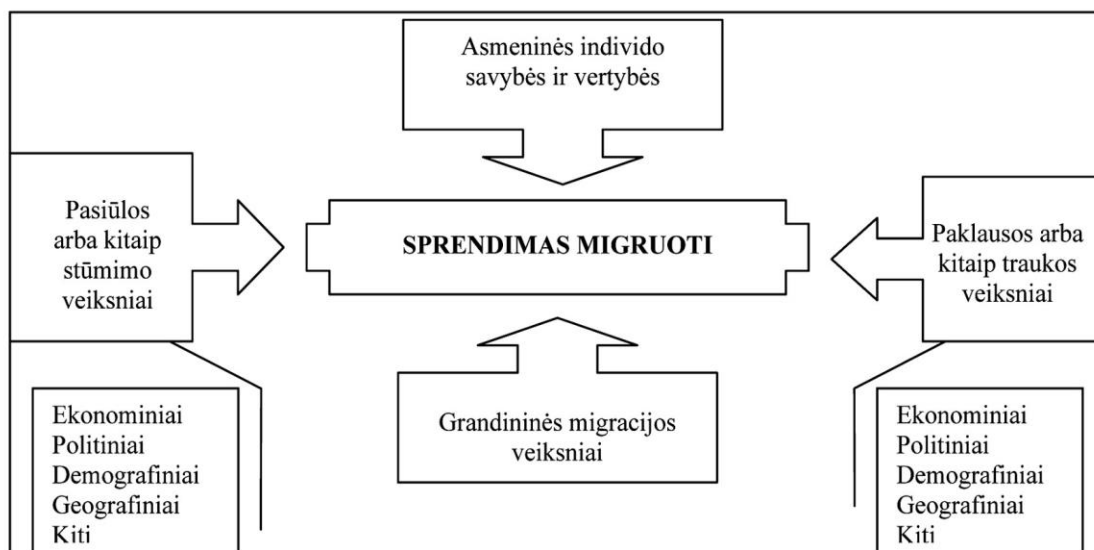
Lydeka ir Bradauskas (2015) papildė, aukščiau pateiktas migracijos teorijas tokiomis emigracijos reiškinio priežastis nagrinėjančiomis teorijomis:

- **Transnacionalinės migracijos teorija.** Ši teorija yra labiau skirta kvalifikacijos darbo jėgos judėjimui analizuoti. Ne visi aukštos kvalifikacijos darbuotojų emigracijos priežasčių ypatumai atsispindi įprastiniuose migracijos modeliuose. Transnacionalinės migracijos teorija yra suderinama su tradicinėmis darbo jėgos migraciją nagrinėjančiomis teorijomis, tačiau ja drauge parodoma, kad aplinkybės, kurios skatina migracinių procesų pradžią, gali būti labai skirtingi. Ši teorija aiškina migracijos priežastis, gali sąlygoti darbo jėgos judėjimą. Egzistuojant emigracijos reiškiniui gali atsirasti naujų, nepriklausomų nuo nagrinėjamų priežasčių, aplinkybių.
- **Teorija, siejanti emigraciją ir pajamų nelygybę.** Čia migraciją aiškina ne tik emigrantų siekiu padidinti pajamas, kaip teigiama neoklasikinės ekonomikos teorijos atstovų bet ir noru didinti pajamas siekiant lygiuoti jomis su kitais namų ūkiais tame pačiame regione. Dažniausiai pajamų nelygybė neturtinguose regionuose tarp skirtingų namų ūkių nėra didelė, nes dauguma jų gauna minimalias pajamas. Kuriam nors iš šių namų ūkių pradėjus dalyvauti užsienio darbo rinkoje, t.y. vienam ar keliems namų ūkių nariams emigravus ir įsidarbinus užsienyje, finansinės jų perlaidos neemigravusiems namų ūkių nariams smarkiai padidinti šių pajamas. Pajamų nelygybė, yra stimulus ir kitiems nariams priimti sprendimą emigruoti.

Dauguma teorijų nėra sukurtos aiškinti specialiai emigracijos fenomenai. Jomis buvo siekiama aiškinti žmogaus elgsenos aspektus ir tada pritaikyti emigracijos procesui tirti. Dauguma teorijų yra skirtos jau įvykusiam faktui analizuoti. Teorijų migracijos analizė rodo, kad atskiri modeliai procesą analizuoja dalimis. Aptartas teorijas reikėtų vertinti ne kaip alternatyvas, bet kaip papildančius vieną kitą modelius (Jančaitytė, Valavičienė, Augutienė ir Prakapas, 2009).

Migracijos veiksnių vertinimas yra svarbus emigracijos tyrimų aspektas. Žmonės migruoja manydami, kad naujoje vietoje gyvenimas bus geresnis. Sprendimas emigruoti remiasi dviejų vietovių pranašumu ir subjektyviu trūkumų vertinimu, vietovė kurioje gyvenama ir vietovė į kurią emigruojama. Migraciją lemia dviejų rūšių veiksniai; tiek stūmos, tiek traukos. Veikiant stipriems veiksniams formuojasi dideli migracijos srautai.

Veiksniai, skatinantys emigruoti gali būti skirstomi į keturias pagrindines grupes (žr. 13 pav.)

13 pav. Veiksniai, turintys įtakos sprendimui emigruoti (sudaryta pagal Čiarnienė, Klumpikaitė, 2011)

Paklausos (traukos), veiksniai susiję su tikslo šalimi. Migrantus traukia geresnės kitų valstybių ekonominės, socialinės, kitokio pobūdžio sąlygos. Prie šių veiksnių galime priskirti: didesnes pajamas, mažesnius mokesčius, geresnius darbo pasiūlymus, politinį stabilumą, geresnes mokymosi, gydymosi paslaugas.

Pasiūlos (stūmimo) veiksniai susiję su vidine gyvenamosios šalies situacija. Prie šių veiksnių galima priskirti: karus ar kitokius ginkluotus konfliktus, skurdą, ypač blogą politinę situaciją, didelį nedarbą ir menką užimtumą, mažus atlyginimus, sunkias materialines ir socialines gyvenimo sąlygas. **Grandininės migracijos veiksniai** su išvykusių emigrantų teikiama informacija, likusiems draugams, pažįstamiems apie būstą, darbo, ekonomines sąlygas ar net pakvietimą gyventi toje šalyje, kurioje yra įsikūrę. Migracija sukelia didesnę emigracijos ar imigracijos srautą, kuris priklauso nuo to, kurios šalies atžvilgiu yra vertinama. **Psichologiniai veiksniai** susiję su motyvacija, prisirišimu prie artimųjų, kalbos barjeru, taip pat baime ir nežinomybe dėl prisitaikymo naujoje šalyje.

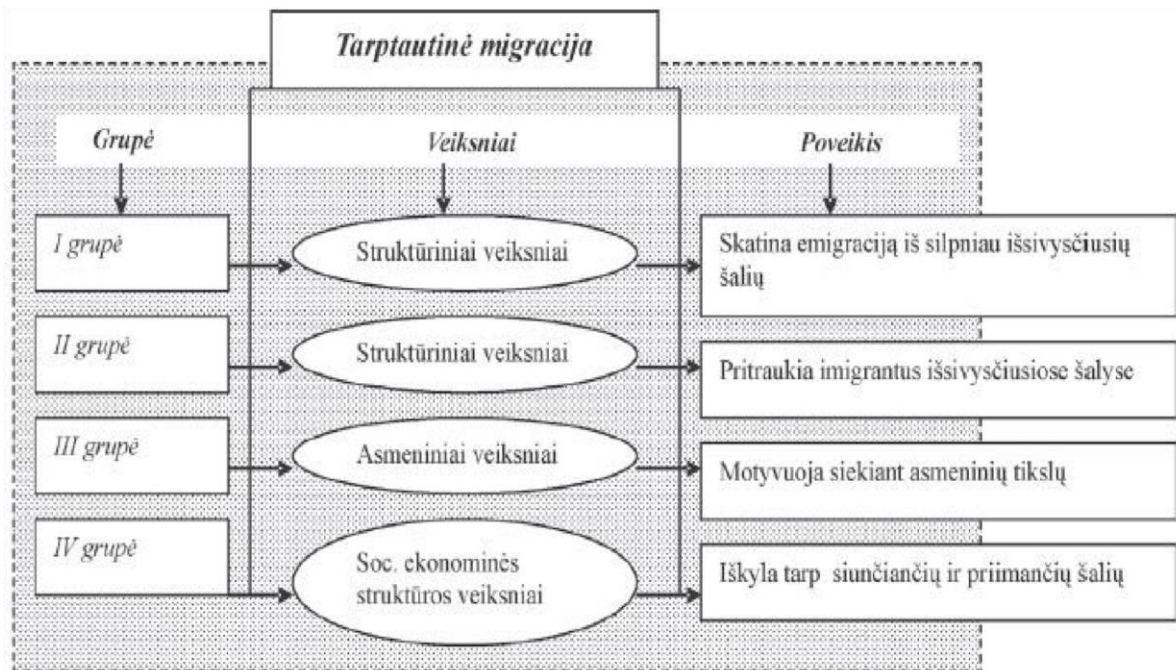
Įvairūs veiksniai veikia sprendimą migruoti, juos galima pažinti, nes kiekvieno jų vertė kinta laike skirtingai kiekvienam individui. Gyventojų mobilumą įtakoja šie veiksniai:

- **Politiniai veiksniai** (politiniai konfliktai, politinė santvarka, teisinė bazė);
- **Socialiniai veiksniai** (šeimos politika, socialinės garantijos, tradicijos);
- **Ekonominiai veiksniai** (nedarbo lygis, darbo užmokesčio skirtumas, ekonomikos vystymasis);
- **Demografiniai veiksniai** (santuokos, ištuokos);

- **Geografiniai veiksniai** (klimato kaita, užterštumas);
- **Psichologiniai veiksniai** (asmeninių sprendimų priėmimas).

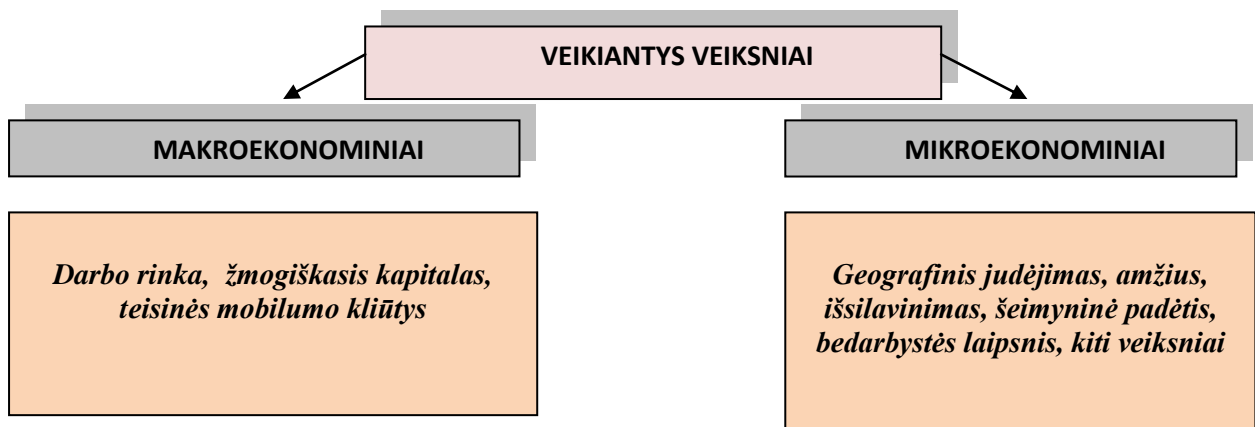
Žmogus sąmoningai nusprendžia ar jam migruoti ar nemigruoti, taip pat sprendimo tikslas yra keisti esamą būklę geresne. Žmogus gali pagerinti savo padėtį darydamas įtaką įvykių eigai, tikėdamiesi, kad jų gyvenimas naujoje vietoje bus tobulesnis. Neįtakojant jokioms jėgoms, asmenų apsisprendimas migruoti remiasi, dviejų vietovių gyvenimo sąlygų ir darbo rinkos pranašumų subjektyviu įvertinimu, kurioje asmuo gyvena, ir vietovės į kurią planuoja migruoti. Galime teigti, kad migraciją lemia dviejų rūšių veiksniai: vieni išstumiantys iš vietovės, kurioje asmuo gyvena (išstumiantys veiksniai), ir kiti – pritraukiantys į vietovę, į kurią planuoja migruoti (pritraukiantys veiksniai). Veiksniai gali būti skirtingų lygmenų: gali veikti visos šalies mastu, bendruomenės, šeimos ar individo lygmeniu. Mateikienės (2016) teigimu, konkrečiais atvejais stūmos ir traukos veiksniai reiškiasi kaip įvairūs ekonominiai (atlyginimų nedarbas), sociokultūriniai (migracijos „mada“, tradicijos, tolerancija), politiniai (politinė santvarka, rinkimų rezultatai), psichologiniai (asmeninių sprendimų priėmimas), saugumo (kariniai ar kiti konfliktai), geografiniai (klimato sąlygos), populiacijos/demografiniai ir kiti veiksniai. Išorines aplinkybes ar veiksnius žmonės nevienodai vertina, tokius pat veiksnius ar išorines aplinkybes, todėl negalima įvardinti konkretaus baigtinio migracijos priežasčių sąrašo.

Pagal Pukelienę, Glinskienę ir Beržinskienę (2007) veiksnius, galime grupuoti į tokias grupes (žr. 14 pav.).

14 pav. Tarptautinės migracijos veiksnių poveikis (sudaryta pagal Pukelienę, Glinskienę, Beržinskienę, 2007)

Struktūriniai veiksniai emigraciją mažiau skatina išsivysčiusios šalyse, pasaulio sistemų teorija aiškina ekonomikos globalizaciją, kuri pasireiškia mažiau išsivysčiusiose šalyse. Šalyje sukelia socialinius, ekonominius, politinius pokyčius, kurie sugriauna nusistovėjusią ekonominę bei socialinę tvarką. Pokyčiai verčia žmones ieškoti naujų ekonominio išlikimo strategijų. Esant tokiai situacijai, migracija pasireiškia dviem būdais: iš kaimo į miestą arba iš savo šalies į labiau išsivysčiusią šalį. Miestuose ir išsivysčiusiose šalyse, darbas apmokamas geriau, kaip teigia neoklasikinė migracijos teorija. Mokslinėje literatūroje išskiriami emigracija veikiantys makroekonominiai ir mikroekonominiai veiksniai (žr. 15 pav.)

15 pav. Emigraciją veikiantys veiksniai

Makroekonominiai veiksniai – tai veiksniai siejami su šalies gyventojų pokyčiais, kuriuos lemia migracinių srautų raida:

Darbo rinkos situacija. Ekonominiai veiksniai daro didžiausią įtaką migracijai. Žmogus emigruos jei emigracijos nauda viršys kaštus. Darbo rinkos galimybės daro įtaką migracijai, taip pat psichologiniai, išsiskyrimas su artimaisiais, persikėlimo kaštai. Galima teigti, esant didesniam darbo užmokesčio skirtumui, tuo didėja emigracijos srautai. Labiau linkę emigruoti išsilavinę, kvalifikuoti asmenys, mokantys užsienio kalbas, kvalifikuota darbo jėga labiau yra paklausesnė, taip pat yra didesnės įsidarbinimo galimybės, bei didesnis darbo užmokestis. Emigruojantys asmenys surenka reikiamą informaciją apie tos šalies ekonominę situaciją, taip pat apie darbo užmokestį tos šalies darbo rinkoje. Galima teigti, kuo toliau tuo labiau migruos kvalifikuota darbo jėga (Nedzinskas, 2008).

Žmogiškasis kapitalas. Darbo jėgos migracija yra labiau nagrinėjama ekonomistų, sociologų. Galima teigti, kad žmogiškasis kapitalas susideda iš pajamas generuojančių sugebėjimų, taip pat iš žinių, ir žmogaus sukauptos patirties. Patirtį galima padidinti imantis tam tikrų veiksmų, tai

investicijų į žmogiškąjį kapitalą, kuris reikalauja tam tikro įdirbio dabar, kad vėliau būtų padidintas darbo užmokestis (Sipavičienė, 2006).

Teisinės mobilumo kliūtys. Didelę įtaką migracijai daro šalių atstumai ir teisiniai migracijos ribojimai. Kuo didesnis atstumas, tuo didėja kaštai. Labai sunku gauti informacijos apie įsidarbinimo galimybes kitoje šalyje. Įtakos turi piniginiai kaštai kelionei, taip pat psichologiniai persikėlimo kaštai yra didesni kuo didesnis atstumas. Žmonės yra linkę emigruoti trumpesniais atstumais. Kuo didesnis atstumas tuo mažiau informacijos gaunama apie įsidarbinimo galimybes, taip pat didėja transporto išlaidos, didėjant atstumui. Didesnė tikimybė, kad patiriami psichologiniai kaštai didesni, esant didesniam atstumui, migrantai dažniausiai vyksta pas giminaičius, šeimos narius išvykusius anksčiau, kurie palengvina atsirandančias migracijos problemas, suteikiant informacijos apie laisvas darbo vietas, gyvenamąją vietą, įsidarbinimo kontaktus. Nevienodus šalių ekonominio išsivystymo lygius, šalių gyvenimo lygio skirtumus, darbo užmokesčio dydžio skirtumus, užimtumo ir nedarbo lygius šalyje bei valstybės ir vietinės valdžios verslo sąlygas, mokesčių politiką. Šių veiksnių įtaką išskirti migracijai labai sunku, jie tarpusavyje susiję, sąveikauja. Migracijos potencialas kyla, kai lygiai ekonominio išsivystymo tarp šalių skirtingi ir kai vyrauja ryškūs skirtumai tarp grynųjų pajamų lygių, ypač darbo užmokesčio emigracijos ir migracijos šalyse (Jančaitytė, Valavičienė, Augutienė ir Prakapas, 2009).

Mikroekonominiai veiksniai – tai žmogiškieji veiksniai, siejami su asmeninis, nes užimtumas neatsiejamas nuo žmogaus vertės kūrimo.

Geografinis judėjimas. Didesni migracijos srautai bus šalyse, kur darbo užmokestis ženkliai didesnis, kur geresnės galimybės užsidirbti daugiau. Dauguma tyrimų nustatė, kad žmonės labiau traukia tos vietos, kur realus darbuotojo darbo užmokestis yra didžiausias. Tokios vietos įtakos patrauklumui turi, dėl galimybės susirasti naują darbą. Dauguma tyrimų yra nustatę, priešingai negu galima tikėtis, gimtosios vietos charakteristikos turi mažai įtakos migracijai. Neturtingose šalyse gyvenantys asmenys turi didelį stimulą keliauti, nes tose šalyse žmonės gyvena su prastu išsilavinimu ir kurie mažiausiai nori kur nors persikelti (Naulickaitė ir Melnikas, 2015).

Amžius. Žmonės migruoja nepriklausomai nuo amžiaus, tačiau galima teigti, kad mobilumo laipsnis daug didesnis jaunų, išsilavinusių asmenų. Svarbiausių veiksnių apsprendžiančių migracijos srautus – amžius. Daugiausia emigruoja jaunų žmonių, kuo jaunesnis, tuo didesnis grąžos potencialas iš žmogiškojo investicijų kapitalo. Didelę migracijos kaštų dalį užima psichologiniai nuostoliai – susiję su draugų atsisakymu, tokie nuostoliai jaunam asmeniui yra nedideli, jis nėra įsitvirtinęs suaugusių pasaulyje. Senstant visuomeniniai ryšiai darosi stipresni, o nuostoliai jų atsisakant darosi vis didesni, todėl mažėja polinkis migruoti. Migracijos tyrimais nustatyta, turintys įtakos migracijos tikimybei yra amžius. Kuo asmuo yra vyresnis, tuo mažiau tikėtina, kad jis nuspręs persikelti kitur

dirbti ir gyventi yra keletas priežasčių, kurios arba susijusios su persikėlimo kaštų padidėjimu arba su gaunamos naudos sumažėjimu. Vyresni migrantai turi mažiau laiko, kad susigrąžintų investicijų kaštus, turi sukaukę daugiau žmogiškojo kapitalo, kuris jų dabartiniams darbdaviams yra labai specifinis. Amžius, didelis įdirbis toje pačioje įmonėje ir metinė alga – visi šie aspektai glaudžiai koreliuoja. Kuo asmuo ilgiau yra išdirbęs toje pačioje darbo vietoje, tuo daugiau jis praėjęs įvairių kursų ir apmokymų, kuriuos finansavo darbdavys. Specifinis įgytas žmogiškasis kapitalas negali būti perkeltas į kitą darbo vietą. Atlyginimas, kurį asmuo gauna kelis metus pradirbęs kokioje nors įmonėje, iš dalies atspindi investicijų į žmogiškąjį kapitalą grąžą ir paprastai jis yra didesnis nei atlyginimas, kurį pasiūlytų kitoje įmonėje. Vyresni žmonės yra mažiau nusiteikę migruoti (Naulickaitė ir Melnikas, 2015).

Išsilavinimas. Amžius geriausias veiksnys kuris parodo kas migruoja apskritai, išsilavinimas yra geriausias veiksnys, kuris parodo kas migruoja kiekvienoje amžiaus grupėje. Asmenys dirbantys nacionalinėje darbo rinkoje, kitur susirasti panašią darbo vietą nėra sunku. Nacionaliniuose laikraščiuose pateikiami skelbimai apie laisvas darbo vietas. Firmų atstovai ieškantys darbuotojų dažnai lankosi universitetuose. Įdarbinimo agentūros skelbia paiešką šalies mastu. Dažniausiai tokiais atvejais žmonės išvyksta jau turėdami naują darbo vietą iš savo dabartinės vietos. Didesnė migravimo tikimybė, turint kuo aukštesnį išsilavinimą. Migracijos potencialas gali padidėti dėl darbuotojų ir pareigų įvairių rūšių. Darbo sąjungų nustatytos atlyginimų normos ir minimalios algos lygis mažina skirtumus tarp mokamo uždarbio konkrečioje profesinėje srityje, kuri nereikalauja aukštesniojo išsilavinimo (Maslauskaitė ir Stankūnaitė, 2007).

Šeimyninė padėtis. Didėjant šeimos dydžiui, didėja ir migravimo kaštai. Šeimas turintys darbuotojai linkę mažiau persikelti kitur gyventi, negu vieniši. Galima manyti, kad daugiau migruoti yra linkę tie darbuotojai, kurių sutuoktiniai dirba mažai mokamą darbą ar yra bedarbiai. Dirbant abiems sutuoktiniams ir gaunant dideles pajamas, kitur persikėlimo kaštai bus didesni, reikėtų taip pat atsižvelgti, kad vienam iš sutuoktinių naujoje vietoje, gali nepavykti susirasti darbo, tas labiau sumažintų dabartinę vertę. Emigravimo tikimybę sumažina šeimoje augantys mokyklinio amžiaus vaikai. Nusprendus emigruoti visai šeimai, psichologiniai persikėlimo kaštai yra labai dideli, kurių nepadengtų gaunama piniginių nauda. Nesukūrę asmenys šeimos labiau linkę persikelti, mažina migracijos tikimybę šeimoje dirbanti žmona, esant kuo ilgesnei žmonos darbo patirčiai, maža tikimybė, kad šeima persikels kitur. Migravimo tikimybę taip pat mažina ir mokyklinio amžiaus vaikai (Naulickaitė ir Melnikas, 2015).

Bedarbystės laipsnis. Galima teigti, kad bedarbystė įtakoja emigracijos srautus. Neturintys darbo asmenys turi galimybę išvykti į užsienį arba įvertinti galimybę įsidarbinti namuose. Išvažiavimas iš šalies ne visada yra toks didelis kaip galima tikėtis, sprendimai yra daugiausia

priimami vyresnių ir mažiau išsilavinusių darbuotojų. Tam įtakos turi bedarbio pašalpos ir kompensuojamos pakankamai didelės pajamos (Jančaitytė, Valavičienė, Augutienė ir Prakapas, 2009).

Kiti veiksniai. Migraciją gali įtakoti daugybė kitų, neaptartų veiksnių. Tyrimais nustatyta, kad turėjimas nuosavo namo yra kliūtis migracijai. Įtakoti gali darbas pagal patentą, kuris apriboja migracinius srautus, nes skirtingose šalyse keliami nevienodi reikalavimai. Kitas neaptartas veiksnys gali būti valstijos ir vietos vyriausybės politikos paprastai taip pat smarkiai veikia darbo jėgos migraciją. Tarptautinės migracijos atveju, į kurią planuojama vykti, kalba yra esminis migraciją apsprendžiantis veiksnys. Kvotos ir emigracijos apribojimai taip pat smarkiai įtakoja tarptautinę migraciją. Kai kurių mokslininkų teigimu, žmonės priimdami sprendimą emigruoti, labiau vertina aplinkos kokybę (Maslauskaitė ir Stankūnaitė, 2007).

Apibendrinant galima teigti, kad kalbant apie pačius emigrantus, nustatyta, kad emigrantus išvykti skatina „stūmos“ veiksniai, o „traukos“ veiksniai padeda pasirinkti konkrečią šalį ar regioną, į kurią siekiama išvykti. Taip pat emigraciją įtakoja ir mikroekonominiai veiksniai, nes esminę reikšmę emigracijai turi žmogaus individualus sprendimas emigruoti, pasitelkiant asmenines strategijas, kuomet tikimasi esamą nevisai patenkinimą gyvenimo kokybę, pakeisti geresne

2.4 Emigracijos poveikio ekonomikai vertinimo ypatumai

Migracijos procesas veikia ne tik visos valstybės ekonominę bei socialinę raidą, bet ir asmeninį žmogaus gyvenimą. Galim išskirti šiuos teigiamus migracijos padarinius: nedarbo lygio mažėjimas, darbo užmokesčio didėjimas, prie teigiamų padarinių galime, taip pat priskirti ir migracijos poveikio darbo jėgos mobilumui. Migracijos šalies poveikio ekonomikai tyrimai atliekami remiantis Okuno dėsnium, kuris teigia, kad nedarbo lygio ir bendrojo vidaus produkto (BVP) ryšį. Pasak Karpavičiaus (2006), „galima išvelgti ir teigiamų emigracijos proceso padarinių, pavyzdžiui, didėjant visuomenės gerovei (t.y. didėja darbo užmokestis, mažėja nedarbo lygis)“. Migracija tiesiogiai taip pat veikia ir demografinius rodiklius - skatina gyventojų skaičiaus ir gimstamumo mažėjimą bei gyventojų senėjimą.

Įvardijamos penkios pagrindinės sritys, kuriose labiausiai pasireiškia migracijos poveikis Lietuvos ekonominiai bei socialiniai raidai, t.y., darbo rinka, sukuriamas produktas (BVP), pinigų srautai, ekonomikos modeliavimas ir demografiniai pokyčiai. Manoma, kad migracija turi didesnę neigiamą poveikį šalies ekonomikai ir socialiniai raidai. Migracija ne tik veikia šalies ekonomiką, socialinę raidą, bet ir kultūrinius bei kitus procesus, susijusius su asmeniniu gyvenimu. 5 lentelėje pateikti migracijos poveikio ekonomikai ir socialiniai raidai teigiami ir neigiami aspektai.

3 lentelė. Migracijos poveikis ekonomikai ir socialiniai raidai (ekonomikai (Rudžinskaitė ir Paulauskaitė, 2013, p. 68; Motieka, Adomėnas ir Daniliauskas, 2006, p. 185-186)

Sritis/Poveikis	TEIGIAMAS POVEIKIS	NEIGIAMAS POVEIKIS
<i>Darbo rinkai</i>	<ul style="list-style-type: none"> Nedarbo lygio mažėjimas; Migrantų grįžimas patirties; Naujų kvalifikacijų ir technologijų taikymo galimybės. 	<ul style="list-style-type: none"> Staugus atlyginimų kilimas sektoriuose, iš kurių prarandama jėga; Darbo jėgos trūkumo didėjimas; Neužpildytų darbo vietų daugėjimas; Kvalifikuotų darbuotojų mažėjimas.
<i>Sukuriamam produktui</i>	<ul style="list-style-type: none"> „Grįžtantys“ pinigų srautai; Padidėjusi perkamoji galia ir vartojimas; Investicijų grįžimas; Mažėjantis socialinės paramos poreikis; 	<ul style="list-style-type: none"> Mažėjančių gamybos sektorių, pagrįstų pigia darbo jėga našumas ir sukuriamas produktas; Bendras sukuriamo produkto mažėjimas; Mažėjantis didelio našumo ir technologijos imlaus produkto kūrimo potencialas; Mažėjanti gamyba; Mažėjančios investicijos;
<i>Biudžetui ir pinigų srautams</i>	<ul style="list-style-type: none"> „Grįžtantys „ pinigų srautai; Kaupiamas kapitalas tolesnei ekonominei plėtrai; Mažėjantis socialinės paramos poreikis, dėl to mažėja ir valstybės išlaidos; Investicijų grįžimas. 	<ul style="list-style-type: none"> Socialinio draudimo einamojo finansavimo mažėjimas; Tuo atveju, kai, norint išvengti apmokestinimo, „grįžtantys „ pinigų srautai yra slepiami, jie prideda prie šešėlinės ekonomikos augimo; Prarandamos lėšos, kurios buvo investuojamos į žmonių išsilavinimą ir specialistų parengimą, todėl atsiranda našta valstybei, t.y. naujų specialistų rengimas.
<i>Ekonomikos modeliui</i>	<ul style="list-style-type: none"> Atsiranda spaudimas kurti patrauklesnes darbo sąlygas ir siūlyti konkurencingesnius atlyginimus siekiant išlaikyti darbuotojus; Atsiranda spaudimas persiorientuoti iš mažo našumo ir pigia darbo jėga besiremiančius ekonomikos į didelio našumo ir aukštosiomis technologijomis pagrįstą ekonomiką. 	<ul style="list-style-type: none"> Regionų ekonominės raidos netolygumų didėjimas; Mažėjantis inovacinis potencialas; Mažėjantis investicinis patrauklumas.
<i>Demografiniai</i>		<ul style="list-style-type: none"> Gyventojų skaičiaus mažėjimas; Gyventojų senėjimas; Gimstamumo mažėjimas; Mišrių santuokų didėjimas.

Darbo rinkos aspektu galima teigti, kad migracijos procesai Lietuvoje buvo palankūs ankstesnėje ekonomikos raidos stadijoje, vyraujant aukštam nedarbo lygiui. Ankstesnėje ekonomikos raidos stadijoje pozityvų vaidmenį atliko migrantų kalbiniai ir darbo įgūdžiai. Lietuvai yra svarbesnė darbo

jėgos trūkumo problema, negu nedarbo lygio mažėjimas o specialistų darbo vietų pasiūla didesnė negu paklausa. Mažėjanti darbo jėgos pasiūla, sparčiai skatina darbuotojams galimybę reikliau vertinti darbdavį renkantis patrauklesnę darbo vietą. Darbdaviai yra priversti konkuruoti tarpusavyje ieškodami veiksmingesnių darbuotojų motyvacijos priemonių.

Sukuriamo produkto aspektu naudinga yra padidėjusi perkamoji galia ir vidinis vartojimas, kuris skatina trumpalaikės migracijos piniginius išteklius. Dėl migracijos ir dėl bendro lygio kilimo Lietuvoje augantys darbo jėgos kaštai mažins pigia darbo jėga pagrįstus gamybos šakų ir aptarnavimo sferos našumą bei sukuriama produktą. Krentant vidutiniam įgūdžių lygiui smunka darbo kokybė. Esant dideliems migracijos srautams mažėja bendras darbo rinkoje aktyvių ir produktą kuriančių gyventojų skaičius. „Protų nutekėjimas“ didina aukšto našumo, imlių technologijų inovacijų, globaliai konkurentabilių produktų gamybos apimtis. Lietuvos įmonių konkurencingumas mažėja dėl spartesnio darbo užmokesčio didinimo, mėginant apsisaugoti nuo darbuotojų emigravimo.

Biudžeto poreikių ir piniginių srautų požiūriu didelę reikšmę ekonomikai turi iš užsienio į Lietuvą pasiekiantys migrantų uždirbami pinigų srautai, kurie turi įtakos lietuvių perkamajai galiai. Kuri yra neproporcingai aukšta arba net aukštesnė negu vidutinis uždarbis. Socialinį paramos poreikį mažina trumpalaikės ir vidutinės trukmės išvykos. Trumpalaikės „komercinės darbo migracijos“ metu sukauptos lėšos tapo pagrindu tolesnei ekonominei veiklai Lietuvoje. Emigrantų parsivežami pinigai nėra apmokestinami ir vengiami mokestinių nuobaudų, patekdavo į šešėlinės ekonomikos mechanizmą kuris stiprina ekonomiką. Šešėlinę ekonomiką taip pat stiprina pinigų srautai gaunami ir kontrabandos. Prarandamos, dėl ilgalaikės ir pastovios migracijos, dėl specialistų ir proto nutekėjimo lėšos, investuotos į išsilavinimą ir specialistų rengimą. Tapus Lietuvai patrauklia šalimi investicijoms ir grįžtamajai migracijai, būtų galima tikėtis investicijų iš svetur uždirbtų lėšų parsivežimo kurie būtų investuojami Lietuvoje.

Vyraujančio ekonomikos ir darbo jėgos santykių atsiradęs darbo jėgos trūkumas skatina kurti patrauklesnes darbo sąlygas, konkurencingesnį darbo užmokestį. Stygius darbo jėgos, dėl ilgalaikės migracijos, gali sukelti papildomus veiksnius verčiančius ekonomiką persirentuoti iš žemo našumo ir produktyvumo pigia darbo jėga, esant aukštam ekonomikos našumui. Mažiausiai problemų kelianti socialine prasme yra trumpalaikė migracija, kurios socialiniai ryšiai netrūkinėja. Migrantai užsidirbu užsienyje lėšų, pasirūpina šeimos problemų sprendimu, ištraukia į savo socialinį organizmą. Trumpalaikės migracijos mažina nedarbo lygio problemą, taip pat socialinės paramos poreikį. Emigrantų iš užsienio siunčiami artimiesiems pinigai, padeda pakilti iš skurdo ribos. Dėl vyraujančios migracijos struktūros, dalis gyventojų išvyksta nelegaliai, neturėdami tikslios informacijos apie perspektyvas ir galimybes, tokia migracijos forma sukelia kitas socialines problemas, kai vaikai, kuriuos yra sunku suskaičiuoti yra be tėvų, ar vieno iš tėvų, kuriuos prižiūri seneliai ar giminaičiai.

Tokie vaikai sudaro padidėjusią rizikos grupę socialiniam elgesiui. Socialine problema yra laikytinas darbo užsienyje nulemtas asocialiam elgesiui, taip pat problema laikoma šeimų perskyrimas, kuris dažniausiai baigiasi šeimos iširimu. Ilgalaikė migracija sumažina mokesčių ir socialinio draudimo mokėtojų skaičių, kuris skiriasi tarp socialines išmokas gaunančių ir mokančių gyventojų. Mažėjančios socialinės garantijos gali tapti, tolesniu emigraciją skatinančiu veiksmu. Apžvelgiant detaliau emigracijos procesai išskiriami į ilgalaikius ir trumpalaikius, pagal „kilmės“ ir „tikslų“ valstybes (žr. 6 lent.)

4 lentelė. Migracijos poveikis skirtingo laikotarpio kilmės valstybei (sudaryta pagal Kokengauzaitė ir Tonkūnaitė, 2010, p. 56,; Junevičius, 2002, p. 88)

		Poveikis „kilmės“ valstybei	Poveikis „tikslų“ valstybei
<i>Ilgalaikė migracija</i>	<i>Trūkumai</i>	Prarandamos lėšos, kurios buvo investuotos į žmogaus išsilavinimą, Prarandami specialistai, Demografinės padėties blogėjimas	Asimiliaciniai iššūkiai ir su tuo susiję kaštai
	<i>Privalumai</i>	Emigrantų sugrįžimas su nauja patirtimi	Imigrantai linkę investuoti į savo gebėjimus ir prisitaikymą prie naujų sąlygų, BVP didinimas, mokami mokesčiai
<i>Trumpalaikė migracija</i>	<i>Trūkumai</i>	Socialinio draudimo einamojo finansavimo sumažėjimas, Staigus atlyginimų kilimas, iš kurių nuteka reikalinga darbo jėga	Išvežamos lėšos, Mažas imigrantų vartojimas, nes jie tikisi sukaupti lėšų ir grįžti į kilmės valstybę
	<i>Privalumai</i>	Nedarbo lygio sumažėjimas, Migrantų sugrįžimas su nauja patirtimi	Sukuriamas BVP, Mokami mokesčiai, Užpildomos darbo vietos, kurios vietinių gyventojų tarpe nepageidaujamos

Migracijos padarinius galime sąlyginai suskirstyti į teigiamas ir neigiamas pasekmes.

Teigiamos migracijos pasekmės šalies ekonomikai (Čekanavičius ir Kasnauskienė, 2009):

- Nedarbo lygio mažėjimas. Migracija perskirsto darbo išteklius ir bedarbiams suteikia naujas įsidarbinimo galimybes. Emigrantų siunčiamos piniginės perlaidos, ar kitos pajamos, išleidžiamos vartoti, dalis atidedama santaupoms, o kita dalis gali būti investuojama. Siunčiamos piniginės perlaidos per vartojimą netiesiogiai didina valstybei mokamus mokesčius.
- Eksporto padidėjimas į emigrantus priimančias šalis. Emigrantai yra linkę vartoti gimtinėje pagamintus maisto produktus, taip pat skaityti leidžiamas knygas, laikraščius.

- Darbo jėgos pasiūlos sumažėjimas skatina pramonės restruktūrizaciją ir technologinius pokyčius, kurie didina darbo našumą: didėjant darbo užmokesčiui didėja ir darbo jėga, kuri tampa palyginti brangi gamybos veiksmu, darbdaviai yra linkę ieškoti darbo jėgą pakeičiančių technologijų. Didėnis darbo užmokesčio mažina polinkį emigruoti.
- Neapskaitytos ekonomikos mastų mažėjimas. Už atliktą darbą rečiau mokama „vokeliuose“, taip didėja valstybei mokami mokesčiai.

Kiti autoriai Gruževskis 2006; Gustaitytė 2007 išskiria teigiamas darbo jėgos emigracijos pasekmes: sumažėja nedarbo lygis, atsiranda daugiau darbo vietų. Srityse dėl specialistų stygiaus didėja darbo užmokestis, tačiau pripažįsta, kad emigracija neigiamai veikia valstybę: vyksta protų nutekėjimas, mažėja darbingo amžiaus žmonių, mažėja gimstamumas ir kt.

Šios teigiamos pasekmės ilguoju laikotarpiu gali atsverti ar netgi viršyti tiesiogines ekonomines emigracijos netektis. Kiti autoriai Sipavičienė 2006; Gruževskis 2006 pripažįsta, kad migracija yra neigiamas reiškinys ir išskiria šias svarbiausias ir pagrindines migracijos neigiamas pasekmes.

Neigiamos migracijos pasekmės (Sulgienė ir Daunorienė, 2009):

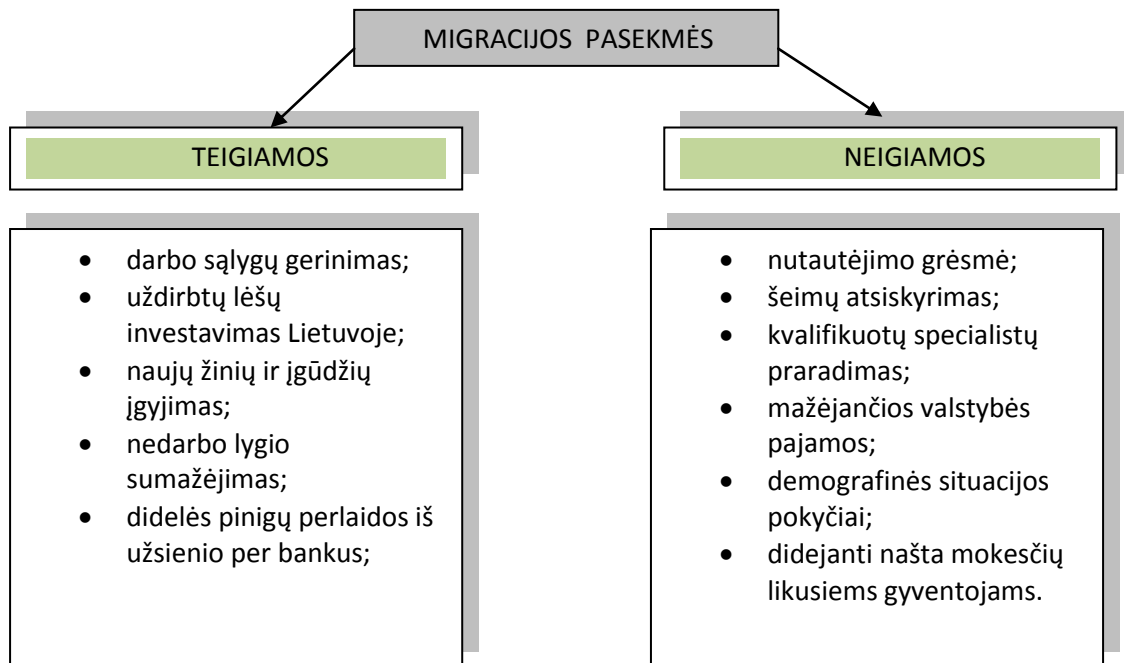
- gyventojų skaičiaus mažėjimas;
- struktūriniai pokyčiai (nutautėjimo grėsmė, protų nutekėjimas, darbo jėgos trūkumas);
- gamybos apimčių mažėjimas;
- kvalifikuotos darbo jėgos trūkumas;
- socialinės migracijos pasekmės šeimai;
- pajamų diferenciacijos ir socialinės įtampos augimas.

Minimi tai pat neigiami emigracijos padariniai (Čekanavičius ir Kasnauskienė, 2009):

- sumažėjusi mokesčių bazė;
- šalies gyventojų kapitalo praradimas;
- didesnė socialinė nelygybė šalyje, iš kurios atvyksta darbuotojai;
- švietimo ir sveikatos apsaugos investicijų grąžos netektis;

Čekanavičius ir Kasnauskienė (2009) prie neigiamų darbo jėgos migracijos pasekmių, priskiria mažėjantį gamybos veiksmų panaudojimą. Kvalifikuotų specialistų migracija gali pažeisti nusistovėjusį darbo organizavimą, nes nekvalifikuotų asmenų nedarbas gali augti, kartu mažės BVP gamybos apimtys. Darbo jėgos emigracijos neigiamas poveikis yra ir gamybos apimties bei pajamų vienam gyventojui sumažėjimas. Išvykusių kvalifikuotų darbuotojų vietas ne visada užima atitinkami darbuotojai, o likusių darbuotojų mokymas ir kvalifikacijos kėlimas yra brangus ir ilgai trunka.

Sulgienė ir Daunorienė (2009) migracijos pasekmes patvirtina, kad migracija yra tiek teigiamas, tiek neigiamas reiškinys. Užsienyje įgyjamas išsilavinimas ir žinios, grįžtančios pajamos, investicijos, tarpkultūrinė gyvenimo ir darbo patirtis, užsienio kalbų žinios skatina šalies plėtrą, gerina ekonomikos ir gyvenimo sąlygas (žr. 16 pav.).

16 paveikslėlis. Migracijos pasekmės (sudaryta pagal Sulgienė, Daunorienė, 2009)

Sulgienė ir Daunorienė (2009) teigimus ekonomikoje darbo jėgos trūkumas yra vertintinas kaip teigiamas veiksnys, kadangi skatina darbdavius efektyviau naudoti darbo jėgą, didinti darbo našumą ir labiau plėtoti mažiau darbui imlias technologijas.

Galime teigti, ilgalaikės migracijos trūkumai yra tai, kad prarandamos lėšos, investuojamos į darbuotojų išsilavinimą, netenkama kvalifikuotų specialistų, blogėja demografinė padėtis. Galima būtų priskirti emigrantus grįžtančius su aukštesniu išsilavinimu ir kvalifikacija.

Trumpalaikė migracija vertinama palankiau. Pagrindiniai jos trūkumai – socialinio draudimo einamojo finansavimo mažėjimas, atlyginimų kilimas sektoriuose, kuriuos palieka reikalinga darbo jėga. Šios migracijos pagrindiniai privalumai yra nedarbo lygio mažėjimas, migrantų įgyjama nauja patirtis ir pervestos piniginės perlaidos į Lietuvą.

Apibendrinant skyrių, galima teigti, kad kalbant apie migracijos padėtį Lietuvoje, įvardintos penkios pagrindinės sritys, kuriose pasireiškia migracijos poveikis Lietuvos ekonomikai bei socialiniai raidai, t.y. darbo rinka, sukuriamas produktas (BVP), pinigų srautai, ekonomikos modeliavimas ir demografiniai pokyčiai. Išnagrinėjus šiuos aspektus teigta, kad migracija veikia ne tik šalies ekonomiką, socialinę raidą, bet ir kultūrinius bei kitus procesus, susijusius su asmeniniu individų gyvenimu.

2.5 Emigracijos poveikio vertinimo metodai

Emigracijos poveikio metodika lietuviškoje mokslinėje literatūroje nėra plačiai aptarinėjama. Be to daug sunkumų tinkamai sukurti emigracijos poveikio vertinimo metodiką trukdo tikslų duomenų nebuvimas. Nors ir teigiama, kad emigracija Lietuvoje nuolatos didėja, tačiau tikslų skaičių, kurie parodytų, kiek asmenų paliko šalį ilgam laikui, nustatyti yra sudėtinga.

Pasak Butkaus ir Matuzevičiutės (2010), migracijos tyrimo modeliai dažnai pateikia migracijos pasiskirstymo paaiškinimus arba pateikia ateities projekcijas. Kokia yra migracijos modelio forma, priklauso nuo tyrimui prieinamos informacijos. Pasak autorių, pasirinktas migracijos modelis priklauso nuo dar trijų veikslių:

- Migracijos modelio pobūdis priklauso nuo pritaikomumo konteksto;
- Migracijos modelis turi būti pagrįstas fundamentaliais teiginiais apie migracijos procesą;
- Būtina atkreipti dėmesį, į veiksmus, kurie gali lemti modelio formą, t. y., modelio tikslas, informacijos pobūdis, migracijos mastas ir tipas bei teorinis kontekstas.

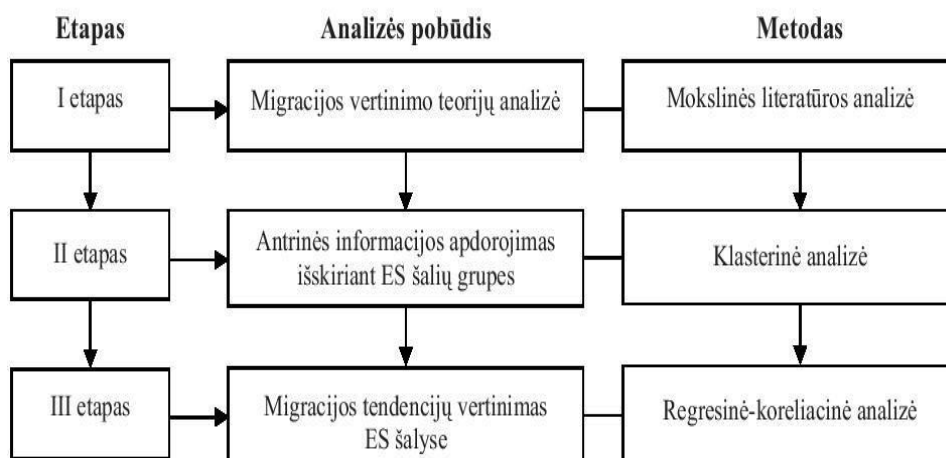
Vadinasi galima teigti, kad norint sukurti tinkamą migracijos vertinimo metodą, būtina atsižvelgti į išvardintus punktus. To nepadarius, modelis bus nepilnas, kadangi migraciją sudaro daugelis komponentų ir priežasčių. Be to, būtina žinoti, ką siekiama iširti modeliu, kas reiškia, jog turi būti suformuluota aiškus modelio pritaikymo tikslas.

Antai Krupavičius (2006) remdamasis kitų mokslininkų straipsniais pabandė sukurti emigracijos poveikio Lietuvos ekonomikai vertinimo metodą, kuris vadinasi **dinaminis bendrosios pusiausvyros modelis**. Siekiant nustatyti emigracijos pasekmes ekonomikai siekiama kuo tiksliau atskleisti jo poveikį darbo rinkai (nedarbo lygiai, darbo užmokesčiui ir kt. ir visai ekonomikai (BVP. vartojimui ir kt. Prieš kuriant modelį, padaromo tokios pagrindinės prielaidos:

- Emigrantai nesiuočia piniginių perlaidų;
- Kiti makroekonominiai šokai, susiję su naryste ES, ekonomikai nedaro poveikio;
- Darbo jėga sudaro kvalifikuoti ir nekvalifikuoti asmenys, kvalifikuotų asmenų darbo našumas yra didesnis;
- Kvalifikuotų ir nekvalifikuotų asmenų naudingumo funkcijos yra tokios pačios;
- Visi kintamieji, išskyrus darbo rinkos rodiklius, yra realūs dydžiai;
- *Cobb-Douglas* gamybos funkciją sudarantys gamybos veiksmi yra kapitalas ir kvalifikuotos bei nekvalifikuotos darbo jėgos darbo laiko visuma, susieta pakeičiamumo pastovaus elastingumo ryšiais;
- Siekdama subalansuoti biudžetą, vyriausybė gali keisti tik su darbo santykiais susijusių pajamų mokesčio tarifą, kitų mokesčių tarifai nekinta.

Atliekant skaičiavimus, kuriais bandoma pagrįsti šias prielaidas, paaiškėja, kad tiesioginis poveikis darbo rinkai yra kvalifikuotos ir nekvalifikuotos darbo jėgos nedarbo lygio sumažėjimas, nekvalifikuotų asmenų bruto darbo užmokesčio padidėjimas ir kvalifikuotų asmenų bruto darbo užmokesčio sumažėjimas; dėl mažėjančių gyventojų šiek tiek sumažėja mokesčių tarifas; emigracija gali leisti pakilti Lietuvos gyventojų gerovės lygiui.

Dar vienas metodas, kuris yra susijęs su emigracijos poveikiu, yra **migracijos tendencijų vertinimo metodika** (17 pav.). Šią emigracijos poveikio vertinimo metodiką pasiūlė (Butkus ir Matuzevičiūtė, 2010).

17 pav. Emigracijos poveikio ekonomikos augimui vertinimo etapai (sudaryta pagal Butkus ir Matuzevičiūtę, 2010)

17 paveiksle pateiktas migracijos tendencijų vertinimo loginė schema apima tris tarpusavyje susijusius etapus. I etape atliekama mokslinės literatūros analizė, sisteminimas, siekiant išsiaiškinti, kaip migracijos procesas yra vertinimas, kokios priežastys dažniausiai lemia migraciją. II etape atliekama klasterinė analizė, siekiant išskirti ES šalių grupes, atsižvelgiant į migracijos tendencijas ir šalių išsivystymo lygį. III etape atliekamas migracijos tendencijų vertinimas ir rezultatų apibendrinimas. Atlikę šiuos veiksmus, straipsnio autoriai nustatė, kad 1998-2008 metais atlikta klasterinė analizė rodo, kad šalių pasiskirstymas pagal migracijos saldo ir BVP 1 gyv. yra panašus. Migracijos srautus lemia ekonominės priežastys: šalies ekonomikos išsivystymo lygis, pragyvenimo sąlygos. Imigracijos srautas didžiausias yra tose šalyse, kuriose sukuriama didžiausias BVP 1 gyv., skiriamos didžiausios investicinės išlaidos kapitalui formuoti ir yra aukščiausias pragyvenimo lygis. Atlikus koreliacinę analizę buvo nustatyta, kad vidutinio stiprumo teigiamas ryšys tarp migracijos mastų ir investicijų į gamybą. Tarp migracijos ir nedarbo egzistuoja silpna (su užimtumu – labai silpna) atvirkštinė priklausomybė. Migraciją ir sukurtą bendrą pridėtinę vertę bei vartojimo išlaidas sieja silpnas teigiamas ryšys.

Dar vienas emigracijos poveikio vertinimo metodika atliekama pagal **Okuno dėsnį**, kuris parodo nedarbo lygio ir BVP ryšį. Remiantis šia metodika, Pocius ir Okunevičiūtė-Nevarauskaitė (2005) atliko migracijos nuostolių tyrimą.

Taikant šia metodiką, manoma, kad vienas veiksmingiausių būdų tinkamai įvertinti gyventojų migraciją yra gyventojų surašymo ir gyventojų einamosios statistikos duomenų palyginimas. Skaičiuojamas gyventojų skaičiaus skirtumas, lyginant metus, kurie statistiškai yra aktualūs. Pavyzdžiui, Pocius ir Okunevičiūtė-Nevarauskaitė (2005) tyrinėjo 199-2003 metų užimtųjų skaičių skaičiaus pokytį dėl migracijos. Atliekant šio laikotarpio apskaičiavimą, buvo skaičiuojamas gyventojų skaičiaus skirtumas, lyginant iki 2001 m. gyventojų surašymo neperskaičiuotus oficialios statistikos rodiklius ir analogiškus po 2001 m. surašymo perskaičiuotus rodiklius. Oficialieji gyventojų užimtumo rodikliai koreguojami taikant gyventojų skaičiaus skirtumu (migracija) pagrįstus koeficientus. Šio tyrimo rezultatai atskleidė neigiamą emigracijos įtaką dirbančiųjų skaičiui, bendrajam vidaus produktui. Nustatyta, kad trumpuoju laikotarpiu dėl neigiamų emigracijos padarinių nesukuriamas apie 1 proc., o vidutiniu laikotarpiu – apie 7 proc. bendrojo vidaus produkto.

Apibendrinant skyriuje išsakytas mintis, tenka pripažinti, kad vienos visa apimančios emigracijos poveikio vertinimo metodikos nėra. Norint tinkamai pritaikyti ar sukurti emigracijos poveikio vertinimo metodus, būtina nagrinėti konkrečius veiksnius ar padarinius, kurios gali ar sukelti emigracija. Vis dėlto galima teigti, kad kiekviena emigracijos vertinimo metodika papildo viena kitą, kas jas nagrinėjant leidžia susidaryti bendrą emigracijos poveikio vertinimą.

2.6 Statybos sektoriaus specifika

Statybos sektorius yra nepaprastai reikšmingas ekonomikai. Turi poveikį kasdieniniam gyvenimui, jo kokybei, veikia visą aplinką. Statyba yra svarbi valstybės ūkio šaka. Kurią turi kiekviena šalis, neatsižvelgiant į jos išsivystymo lygį, geopolitinę padėtį, gamtinius išteklius ir kitus veiksnius. Statyba dažnai atspindi šalies ekonominę būklę. Gerėjanti šalies ūkio ekonomikai, didėja lėšos į ūkio šakas, tuo pačiu didėja ir statybos darbų apimtys.

Statybos sektoriuje vienos darbo vietos atsiradimas, sukuria apie dvi darbo vietas su statyba susijusiose šakose (statybinių medžiagų ir gaminių pramonėje, statinių inžinerinių sistemų gamyboje ir kt.).

Galima teigti, kad statybos sektorius pasižymi ypatumais, kuris išsiskiria iš kitų sektorių: darbo jėgos mobilumu, veikimu per viešąją ir privačią partnerystę, inžinerinių žinių ir technologijų, inovacijų taikymu ir pan. Statybų sektorius kaip ir kiti sektoriai yra priklausomi nuo šalies ekonominės, politinės, socialinės, kultūrinės aplinkos veiksnių.

Statybų sektoriaus funkcijos:

- dalyvauja materialinių vertybių kūrimo procese (statomi gyvenamieji ir visuomeniniai pastatai, modernizuojamos pramonės įmonės ir kiti statiniai);
- valstybės įrankis vykdant konjunktūros, regionų plėtros ir sveikatos apsaugos politiką, bei sprendžiant kitus uždavinius;
- viena pagrindinių šakų, duodanti darbo nacionalinėje ekonomikoje.

Statybų sektorius išsiskiria iš kitų ekonomikos sektorių:

- galutinis statybos produktas yra pastatai ir inžineriniai statiniai, kuriems yra būdingas ilgas realizavimo ir gyvavimo periodas;
- dauguma statybos apimčių sudaro statinių rekonstravimo, renovavimo ir modernizavimo darbai;
- statybos projektai yra skirtingi, statybos technologiją, organizavimą ir kainą lemia esamos statybos sąlygos;
- didelė objektų sklaida ir nemažos transporto išlaidos;
- statybose dirba įvairių profesijų darbuotojai, kurių metu įvyksta daug nelaimingų atsitikimų;
- investicijos inovaciniams projektams įgyvendinti statybose yra mažesnes negu kitose ūkio šakose;
- statybos plėtra priklauso nuo ekonominių ciklų dėsningumų;
- statybose susidaro daug atliekų, kurios skiriamos utilizavimui.

Statybų sektoriaus pagrindinis siekis yra šalyje užtikrinti pakankamą kiekį materialinių vertybių, kurios ne tik maksimalizuoti pelną, bet ir suteikti darbo vietas gyventojams, sukurtų bendrą pridėtinę vertę šalies ekonomikoje. Pasak Kačinskaitės (2011), „šalies ekonominė ir socialinė plėtra neįsivaizduojama be statybos sektoriaus, statybos sektorius yra reikšmingas nacionalinei ekonomikai, ir atvirkščiai, ekonomika, turi didelį poveikį viso sektoriaus vystymuisi, todėl šio sektoriaus šis sektorius didina šalies ekonominį potencialą“ Gliožienė „Statybų sektoriaus konkurencingumo didinimo galimybės“.

Kaip ir kitose pramonės šakose, taip ir statyboje vyksta tam tikras ūkinės veiklos svyravimas. Statybos veiklos cikliškumui suprasti yra sudarytas modelis, kuris leidžia išsiaiškinti statybos produkcijos paklausos svyravimo priežastis

Statybos veiklos ciklą galima suskirstyti į keturias fazes:

- nuosmukis – laikotarpis, kai greitai mažėja bendroji paklausa, tai maža produkcijos apimtis ir didelis nedarbas;
- atstatymas – padidėja bendroji paklausa, tai produkcijos apimtys didėjimas ir nedarbo mažėjimas;

- pakilimas – bendroji paklausa pasiekia, o vėliau pranoksta palaikytiną produkcijos apimtį. Pasireiškia užimtumas, kuris lemia bendrą kainų kilimą;
- nuosmukis – pakilimas baigiasi, tai bendroji paklausa, sukeldama iš pradžių nedidelį gamybos apimties mažėjimą ir nedarbą, o mažėjant paklausai, prasideda nuosmukis.

Galima teigti, augant ekonomikai, auga ir žmonių užimtumas, statybos paklausa gali mažėti, jeigu statybos organizacijos manys, kad ekonomikos plėtros tempas ateityje mažės. Tai mažina ir statybos darbų paklausą, ypač naują statybą, kas savo ruožtu didina statybos darbininkų nedarbą. Įmonės ir organizacijos, tiesiogiai nesusijusios su statyba, pastebi šiuos pokyčius ir koreguoja savo gaminamos produkcijos apimtį. O tai pasireiškia dar didesniu ekonomikos augimo mažėjimu ir nedarbo didėjimu. Paklausa mažėja, kai nedarbas didėja, o tai daro įtaką įmonių paklausai, įmonėms nebereikia naujų plotų, jos mažina esamų pastatų remonto išlaidas.

Esantis ekonominis nuosmukis negali tęstis neapibrėžtą laiką. Jis stabilizuojasi, bedarbių skaičius taip pat negali didėti, priešingu atveju visi šalies gyventojai taptų bedarbiai. Kai ekonomikos tempas sumažėja, įmonės ir organizacijos didina atnaujinimo ir naujų pastatų statybos apimtį. Toks statybos apimčių didėjimas pasireiškia net ir tada, jeigu šalies ekonomika vis dar nuosmukio stadijoje. Išauga statybos ir kitų pramonės gaminių bei prekių paklausa. Įmonės atgavusios pasitikėjimą rinkose, priima sprendimus investuoti į statybą, didinti gamybos apimtį. Ekonomika pradeda augti ir taip prasideda naujas ūkinės veiklos ciklas.

Be strateginio ir taktinio planavimo, statybos įmonės veikla neįmanoma. Atsargų valdymas, gamybos paruošimas, planavimas, dokumentacija ir vykdymo kontrolė. Nors ir tinkamai nesuderinus šiuos aspektus, pelninga įmonės veikla nebus laikinas reiškinys. Kokybei reikalavimai nuolat didėja, tad statybos įmonės priverstos ieškoti būdų, kaip atlikti darbus taupiau bei sparčiau, to padaryti nepavyks, jeigu įmonės darbas nebūna gerai organizuotas, nepaskirstytos pareigos ir atsakomybė, nesuprasti pagrindiniai veiklos principai.

Statybos įmonės sudaro dvi dalys: gamybos ir gamybos valdymo. Šių dalių sandarą diktuoja jose vykstantys procesai.

Gamybos procesą galima suskirstyti į keturias dalis:

- apsirūpinti užsakymais, lėšomis ir pajėgumais;
- apsirūpinti medžiagomis;
- statinių ir jų statybos procesų projektavimas;
- statinių statyba ir jų valdymas eksploatuoti.

Gamybos valdymo procese svarbiausi uždaviniai;

- veiklos tikslo nustatymas;
- planuoti ir prognozuoti veiklą, pasirinkti veiksmus ir priemones;
- veiklos organizavimas: sukurti priemones, koordinuoti veiksmus;

- kontroliuoti, reguliuoti veiklą siekiant maksimaliai efektyvių gamybos rezultatų.

Dalis ekonominės veiklos yra teikiama neformaliame sektoriuje. Ši veikla niekur nedeklaruojama ir dėl to neapskaitoma. Teisėtai uždirbtos pajamos yra išleidžiamos neformaliame ekonomikos sektoriuje. Šį ekonomikos sektoriaus dydį nustatyti yra sunku. Statybos šakose nelegalus darbas yra pakankamai dažnas reiškinys. Laikinieji darbininkai samdomi ir atleidžiami be jokios kontrolės, ir dėl to nesumokami mokesčiai į biudžetą.

Egzistuoja šešėlinė ekonomika, bet kurioje šalyje, nepriklausomai nuo, ar joje vyrauja rinkos ekonomika, pereinamoji ar komandinė sistema. Nelegalus samdomas darbas Vakarų Europoje buvo daugiausia paplitęs statyboje ir aptarnavimo sferoje. Lietuvoje, kaip ir kitose Europos šalyse, šešėlinėje ekonomikoje išsiskiria antrinio užimtumo sfera, kuri leidžia gyventojams išgyventi sunkų ekonominį laikotarpį (Jatkevičienė, 2015).

Šešėlinė ekonomika yra daug kam žinomas reiškinys, tačiau svarbu pabrėžti, kad mokslo straipsniuose pateikiami apibrėžimai skiriasi. Pavyzdžiui, Schneider ir Hametner (2014) teigia, kad šešėlinė ekonomika – tai prekės ar paslaugos, kurios sąmoningai yra nuslėptos, siekiant išvengti įvairių pelno, pajamų ir socialinio draudimo mokesčių, tam tikrų reikalavimų ir standartų.

Neoficialiai apskaityta ekonomika yra :

- legali veikla, tačiau dalis jos nuslepama dėl mažesnių mokesčių ir tam tikrų reikalavimų;
- nelegali veikla – prekės ar paslaugos, kurias draudžia įstatymai;
- veikla, kuri vykdoma be tam reikalingų leidimų, liudijimų, ją atlieka nelegalūs darbuotojai;
- veikla, kai prekės ar paslaugos pagaminamos ūkyje;

Šešėlinė ekonomika - tai ūkinė veikla, kuria paprastai būtų apmokestinama pranešus apie tai mokesčių inspekcijai. Klumpytės (2009) teigimu, kad vienas iš darniausiai vartojamų apibrėžimų šešėlinę ekonomiką apibūdina kaip neapskaitytą ekonominę veiklą, kuri, jei būtų oficialiai įregistruota, prisidėtų prie apskaičiuoto bendrojo BVP. Dėl šių veiksmų bendras vidaus produktas yra mažesnis, todėl mažėja surenkamos pajamos.

Analizuojant mokslinėje literatūroje šešėlinės ekonomikos priežastis, galime išskirti:

- mokesčių našta (kuo didesnė mokesčių našta, tuo didesnis procentas išskaičiuojamas iš bruto darbo užmokesčio);
- mokesčių moralė (gėda, reputacijos, savigarbos netekimas ir pan.);
- viešojo sektoriaus paslaugų kokybė (mokesčių mokėtojai sutinka mokėti mokesčius, mainais už kokybiškas viešąsias paslaugas);
- korupcija, silpna teisės sistema, nepasitikėjimas valdžia (nepasitiki šalies teisės sistema);
- nedarbo lygis (didėjant nedarbui, didėja šešėlinės ekonomikos mastas);
- infliacija (sparčiai kylant kainos ir nedidėjančio darbo užmokesčio, gyventojai užsiima neoficialia veikla);

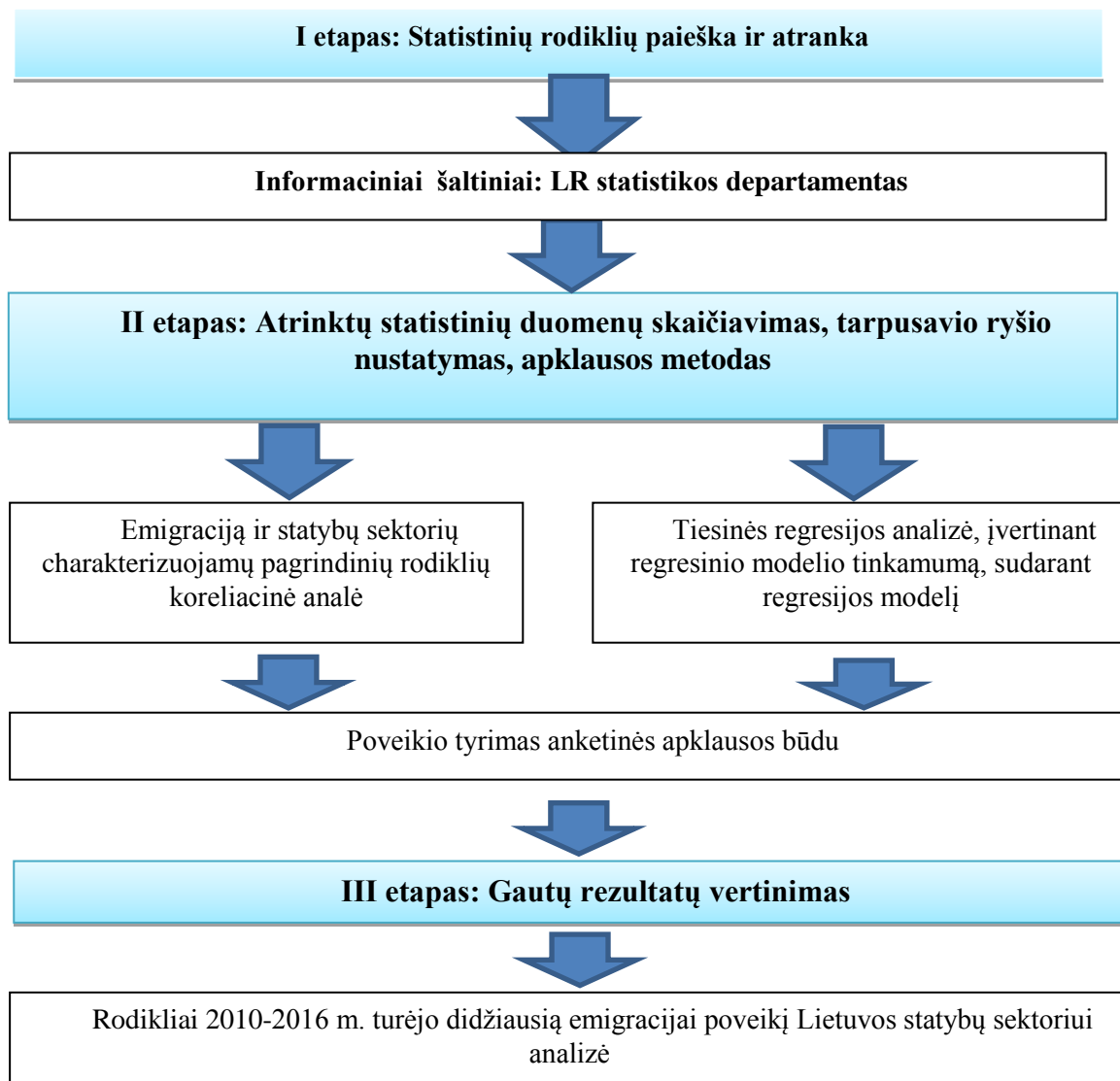
- silpna bankų sistema (esant sunkumams, krizėms bankų veikloje).

Apibendrinant galima teigti, dažniausiai minimų šešėlinės ekonomikos priežasčių yra mokesčių našta, reguliavimo intensyvumas, mokesčių moralė, viešojo sektoriaus paslaugų kokybė, korupcija, silpna teisės sistema ir bendras nepasitikėjimas valdžia, nedarbo lygis, disbalansas prekių ir paslaugų rinkoje, infliacija ir silpna bankų sistema, taip pat žinių apie mokesčių sistemą stoka, pajamų nelygė, didelis minimalaus ir vidutinio darbo užmokesčio skirtumas, bendra valstybės situacija ir išsivystymo lygis. Visi šie išvardinti veiksniai dažniausiai veikia ne po vieną, todėl sunku išskirti vieną svarbiausią priežastį.

Taip pat skyriuje buvo aptartas statybos sektorius. Teigta, kad Statybos sektorius pasižymi ypatumais kuri išsiskiria iš kitų sektorių: darbo jėgos mobilumu, veikimu per viešąją ir privačią partnerystę, inžinierinių žinių ir technologijų, inovacijų taikymu ir pan. Statybų sektorius kaip ir kiti sektoriai yra priklausomi nuo šalies ekonominės, politinės, socialinės, kultūrinės aplinkos veiksnių, tačiau buvo pripažinta, kad šešėlinė ekonomika taip pat daro įtaką statybos sektoriui.

2. EMIGRACIJOS POVEIKIO LIETUVOS STATYBŲ SEKTORIUI VERTINIMO TYRIMO METODOLOGIJA

Tiriamojame dalyje bus analizuojami 2010-2016 m. statistiniai rodikliai, darantys didžiausią įtaką emigracijos poveikiui Lietuvos statybų sektoriuje. Tyrimo eigą sudarys 3 etapai. Atliekant tyrimą bus pasirenkami statistiniai rodikliai, kurie bus analizuojami ir atliekama koreliacinė ir regresinė analizė. Atlikus skaičiavimus pateikiamas rezultatų vertinimas.

18 pav. Tyrimo etapai

Pirmame etape atliekama statistinių rodiklių paieška ir atranka. Antrame etape apskaičiuojamas koreliacijos koeficientas, kuris parodo ryšio stiprumą tarp priklausomų ir nepriklausomų kintamųjų. Ryšis laikomas stipriu, kai $r > 0,7$. Atliekama regresinė analizė. Pirmiausia nagrinėjamas tiesinės regresijos modelis, tai yra nagrinėjami ryšiai tarp priklausomo kintamojo ir vieno nepriklausomo kintamojo. Priimta dydį, mažesnį už 0,05 laikyti nereikšmingu. Atliekamas

tyrimas dirbančių statybos įmonėse, dėl emigracijos poveikio statybų sektoriui statistinių duomenų patvirtinimui. Trečiame etape atliekamas gautų rezultatų vertinimas

Tyrimo instrumentas

Tyrimui dėl emigracijos poveikio statybų sektoriui atlikti buvo pasirinkti du metodai:

1. Emigracijos ir statybų sektoriaus rodiklių analizė;
2. Apklausos metodas.

Emigracijos ir statybų sektoriaus rodiklių analizė

Emigracijos ir statybų sektoriaus rodikliai buvo paimti iš Statistikos departamento Rodiklių duomenų bazės (internetu svetainės adresas: <https://osp.stat.gov.lt/statistiniu-rodikliu-analize#/>).

Nagrinėti duomenys:

- ✓ Emigrantų skaičius;
- ✓ Imigrantų skaičius;
- ✓ BVP statybų sektoriaus mln., EUR;
- ✓ Atlikti statybos darbai to meto kainomis tūks, EUR;
- ✓ Statybų sektoriaus kainų indeksas;
- ✓ Darbo užmokestis statybų sektoriuje (bruto).

Pasirinkti nagrinėti 2010 – 2016 metų duomenys, kuriais siekta išanalizuoti emigracijos poveikį statybų sektoriaus rodikliams ir nustatyti jų tarpusavio ryšius.

Apklausos metodas

Apklausos metodas – paruoštas klausimynas, kuris buvo siunčiamas į statybų sektoriaus įmones ir apklausiami jų darbuotojai. Tyrimui atlikti buvo pasirinkta anketinė apklausa, nes tai yra efektyvus tyrimo metodas, naudojamas siekiant surinkti tam tikro pobūdžio informaciją apie tiriamąją problemą. Atliekant respondentų apklausą naudota anketa, kuri pateikta priede.

Anketą sudaro 20 klausimų (1 priedas). Siekiant, kad apklausiamųjų pastangos pateikti atsakymus būtų minimalios, anketoje naudojami klausimai yra konkretūs, o atsakymų variantai – paprasti ir suprantami. Tyrimo anketa sudaryta pateikiant klausimus su uždariais atsakymų variantais, kuriuose galima pasirinkti labiausiai tinkantį atsakymų variantą.

Klausimyne pateikiami klausimai apie emigracijos poveikį jų įmonėms, siekiant išsiaiškinti pagrindines su emigracija susijusias problemas ir galimus emigracijos mažinimo būdus.

Tyrimo imtis

Buvo nuspręsta apklausti 100 respondentų dirbančių statybų sektoriaus įmonėse, siekiant išsiaiškinti su kokiomis problemomis susiduria jų įmonės dėl darbo jėgos emigravimo.

Imties elementai buvo parenkami atsitiktai, taip buvo sudaryta netikimybinė imtis. Šiam tyrimui buvo reikalinga tikslinė imtis, tai yra asmenys, dirbantys statybų sektoriaus įmonėse.

Statistinė duomenų analizė

Emigracijos ir statybų sektoriaus rodikliai buvo analizuojami naudojant SPSS (IBM SPSS Statistics 23) programinį paketą ir MS Excel 2010 programą, taikant koreliacinę analizę ir tiesinės regresijos modelį.

Atsakymai į anketos klausimus buvo suvedami į MS Excel 2010 programą. Vėliau apskaičiuoti kintamųjų procentiniai dažniai.

Koreliacinė analizė

Taip pat nagrinėjome, ar stebimi kintamieji yra priklausomi, ar nepriklausomi, vertindami koreliacijos koeficientą (r). Koreliacijos koeficiento reikšmės yra tarp -1 ir 1, kuo r reikšmės absoliučiuoju didumu arčiau 1, tuo tiesinė vieno kintamojo priklausomybė nuo kito kintamojo yra stipresnė (1 lentelė). Populiacijos kintamieji koreliuoja, kai $p < \alpha$ ir nekoreliuoja, kai $p \geq \alpha$, kai pasirinktas reikšmingumo lygmuo $\alpha = 0,05$.

5 lentelė. Koreliacijos koeficiento reikšmės

r reikšmė	Interpretacija
Nuo 0,9 iki 1 (nuo -0,9 iki -1)	Labai stipri teigiama (neigiama) tiesinė koreliacija
Nuo 0,7 iki 0,9 (nuo -0,7 iki -0,9)	Stipri teigiama (neigiama) tiesinė koreliacija
Nuo 0,5 iki 0,7 (nuo -0,5 iki -0,7)	Vidutinė teigiama (neigiama) tiesinė koreliacija
Nuo 0,3 iki 0,5 (nuo -0,3 iki -0,5)	Silpna teigiama (neigiama) tiesinė koreliacija
Nuo 0,3 iki -0,3	Labai silpna koreliacija arba jos nėra

Tiesinės regresijos modelis

Taip pat buvo nagrinėtas tiesinės regresijos modelis, tai yra nagrinėjami ryšiai tarp priklausomo kintamojo ir vieno nepriklausomo kintamojo.

Regresijos modelis:

$$y = \beta_0 + \beta_1 x + \varepsilon$$

Kur β yra modelio parametrai, ε – atsitiktinė paklaida.

1. Paprastosios tiesinės regresijos lygtis:

$$E(y) = \beta_0 + \beta_1 x$$

Kur β_0 – laisvasis narys ir β_1 – tiesės nuolydis. $E(y)$ – tikėtina y reikšmė, esant tam tikram x .

2. Parametrų reikšmės nustatomos mažiausiųjų kvadratų metodu:

$$\min \sum (y_i - \hat{y}_i)^2$$

3. Regresijos lygtis, sudaryta pagal imties duomenis:

$$\hat{y} = \beta_0 + \beta_1 x$$

4. Koeficientai apskaičiuojami pagal formules:

$$\beta_1 = \frac{\sum(x_i - \bar{x})(y_i - \bar{y})}{\sum(x_i - \bar{x})^2}$$

$$\beta_0 = \bar{y} - \beta_1 \bar{x}$$

Modelio tinkamumui nustatyti tikrinamos dvi hipotezės:

1. Visi koeficientai $b_j = 0$, t.y. regresijos modelis su duomenimis nesuderintas.
2. Kiekvienas koeficientas $b_j = 0$.

Hipotezė H_0 (koeficientai yra lygūs nuliui) atmetama, kai p-reikšmė $p < \alpha$, (α – pasirinktas reikšmingumo lygmuo, mūsų atveju $\alpha = 0,05$).

4. EMIGRACIJOS POVEIKIO LIETUVOS STATYBŲ SEKTORIUI VERTINIMO TYRIMAS

4.1 Emigraciją ir statybų sektorių charakterizuojančių pagrindinių rodiklių koreliacinė analizė

Pirmiausia, pabandykime nustatyti ryšius tarp emigrantų skaičiaus ir statybų sektoriaus rodiklių, nagrinėdami tarpusavio koreliaciją. Nustatyta, kad emigrantų skaičius atvirkščiai koreliuoja su BVP statybų sektoriaus ($r = -0,721$, $p = 0,004$), atliktais statybos darbais to meto kainomis ($r = -0,735$, $p = 0,003$) ir statybų sektoriaus kainų indeksu ($r = -0,693$, $p = 0,006$), tai yra didėjant emigrantų skaičiui, mažėja minėti statybų sektoriaus kintamieji. Tarp emigrantų skaičiaus ir darbo užmokesčio statybų sektoriuje, tiesinė priklausomybė nėra statistiškai reikšminga ($r = -0,529$, $p = 0,052$). Emigrantų skaičius koreliuoja ir su imigrantų skaičiumi ($r = -0,974$, $p = 0,000$), ši priklausomybė taip pat atvirkštinė, taigi didėjant emigrantų skaičiui imigracija mažėja.

**6 lentelė. Koreliacijos koeficientai tarp emigrantų skaičiaus ir statybų sektoriaus rodiklių
(sudaryta autorės pagal atlikto tyrimo rezultatus)**

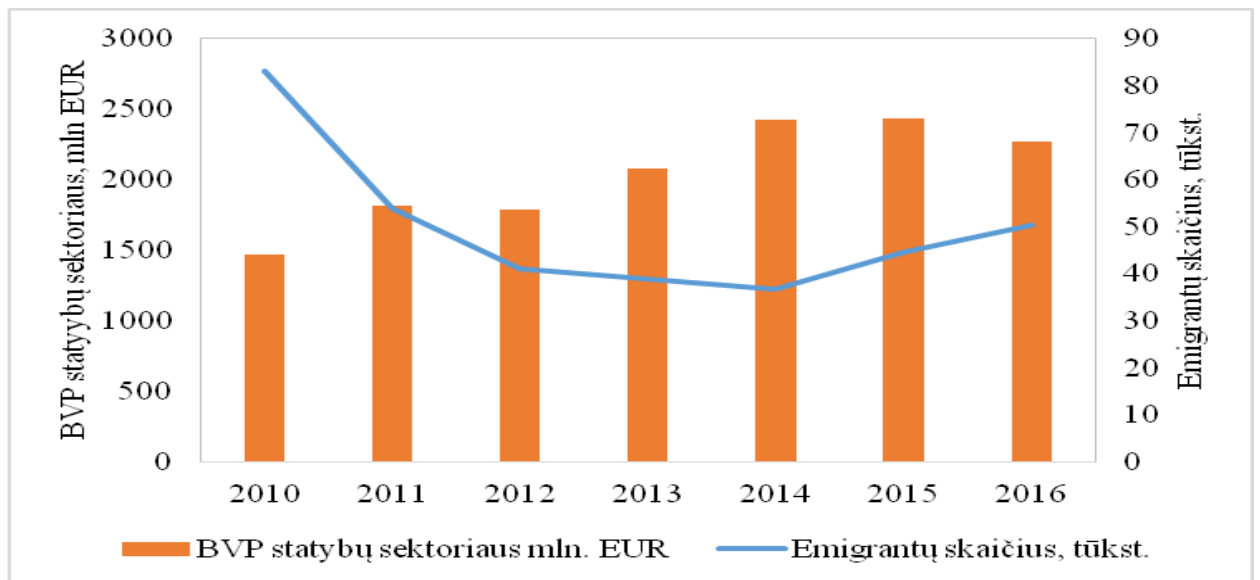
		Bedarbių skaičius	BVP statybų sektoriaus mln. EUR	Atlikti statybos darbai to meto kainomis tūks, EUR	Statybų sektoriaus kainų indeksas	Darbo užmokestis statybų sektoriuje (bruto)
Emigrantų skaičius, tūkst.	Pearson Correlation	-0,974**	,721**	,735**	-,693**	-,529
	Sig. (2- tailed)	,000	,004	,003	,006	,052
	N	7	7	7	7	7

** . Correlation is significant at the 0.01 level (2-tailed).

* . Correlation is significant at the 0.05 level (2-tailed).

Statybų sektoriaus BVP priklausomybė nuo emigrantų skaičiaus

Iš 19 paveikslo matome, kad 2010 metais emigrantų skaičius buvo didžiausias, iki 2014 metų emigrantų mažėjo, tačiau 2015 ir 2016 metais vėl stebimas emigrantų skaičiaus didėjimas. Tuo tarpu statybų sektoriaus BVP 2010 metais buvo mažiausias ir 2014 metais – didžiausias, vėlesniais metais stebėtas statybų sektoriaus BVP mažėjimas.

19 pav. Statybų sektoriaus BVP ir emigrantų skaičiaus kitimas.

Nagrinėkime tiesinės regresijos modelį tarp emigrantų skaičiaus ir statybų sektoriaus BVP. Gauta $R^2 = 0,520$ parodo, kad 52 % BVP statybų sektoriaus gali būti paaiškintas emigrantų skaičiaus kitimu.

Model Summary^b

Model	R	R Square	Adjusted R Square	Std. Error of the Estimate	Durbin-Watson
1	,721 ^a	,520	,480	252,25218	,768

a. Predictors: (Constant), Emigrantų skaičius, tūkst.

b. Dependent Variable: BVP statybų sektoriaus mln. EUR

Duomenys tiesiniam regresijos modeliui yra tinkami ($p = 0,004$), tai yra koeficientai nėra lygūs nuliui, taigi galėsime sudaryti tiesinės regresijos modelį.

ANOVA^a

Model	Sum of Squares	df	Mean Square	F	Sig.
1 Regression	828653,225	1	828653,225	13,023	,004 ^b
1 Residual	763573,963	12	63631,164		
Total	1592227,189	13			

a. Dependent Variable: BVP statybų sektoriaus mln. EUR

b. Predictors: (Constant), Emigrantų skaičius, tūkst.

Hipotezės, dėl koeficientų lygybės nuliui yra atmetamos ($p < 0,05$). Tiesinės regresijos lygtį užrašysime formule:

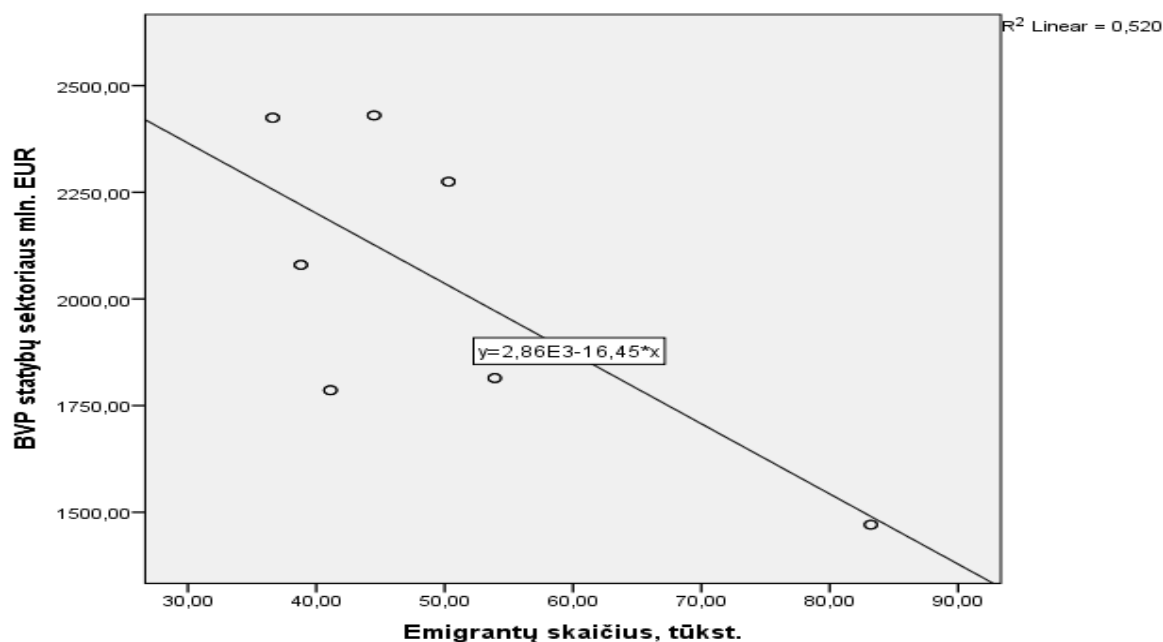
$$\hat{y} = 2858,676 - 16,447x$$

Kur \hat{y} – BVP statybų sektoriaus, x – emigrantų skaičius.

Coefficients ^a						
Model		Unstandardized Coefficients		Standardized Coefficients	t	Sig.
		B	Std. Error	Beta		
1	(Constant)	2858,676	236,648		12,080	,000
	Emigrantų skaičius, tūkst.	-16,447	4,558	-,721	3,609	,004

a. Dependent Variable: BVP statybų sektoriaus mln. EUR

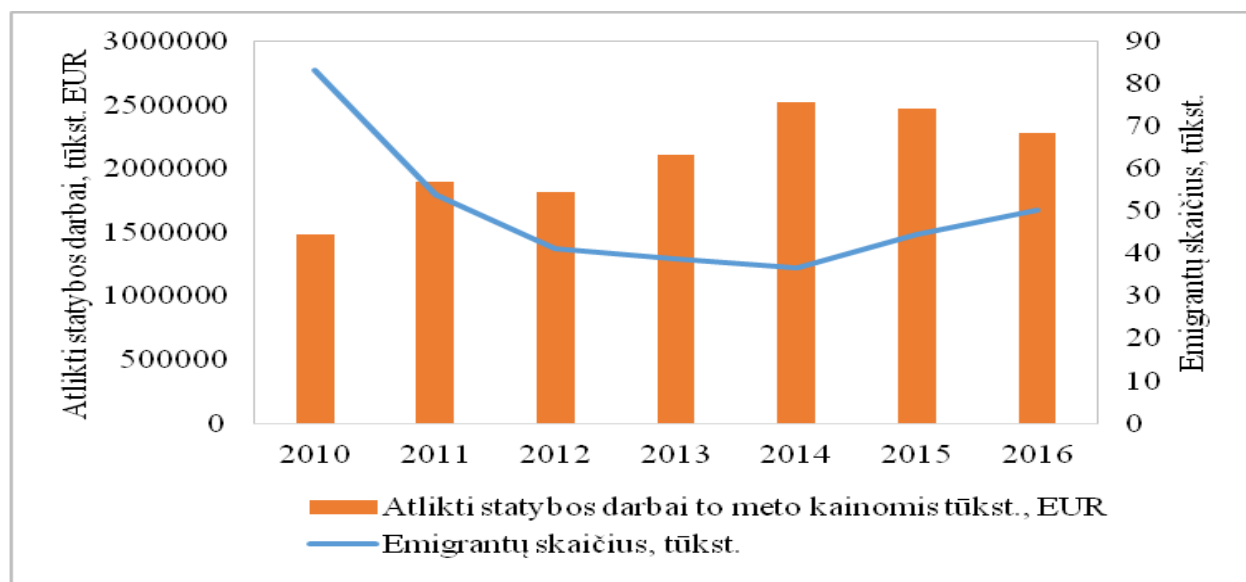
Nubraižyta emigrantų skaičiaus ir BVP statybų sektoriaus sklaidos diagrama su tiesinės regresijos lygtimi. Sklaidos diagrama vaizduoja BVP statybų sektoriaus priklausomybę nuo emigrantų skaičiaus. Matome, kad didėjant emigrantų skaičiui, mažėja statybų sektoriaus BVP.

20 pav. Statybų sektoriaus BVP ir emigrantų skaičiaus kitimo sklaidos diagrama su tiesinės regresijos lygtimi.

Atliktų statybos darbų priklausomybė nuo emigrantų skaičiaus

Kaip ir statybų sektoriaus BVP, taip ir atliktų statybos darbų suma nuo 2010 iki 2014 metų augo ir 2015 bei 2016 metais stebėtas darbų mažėjimas.

21 pav. Atliktų statybos darbų ir emigrantų skaičiaus kitimas.

Nagrinėjame tiesinės regresijos modelį tarp emigrantų skaičiaus ir atliktų statybos darbų. Gauta $R^2 = 0,540$ parodo, kad 54 % atliktų statybos darbų gali būti paaiškinta emigrantų skaičiaus kitimu.

Model Summary^b

Model	R	R Square	Adjusted R Square	Std. Error of the Estimate	Durbin-Watson
1	,735 ^a	,540	,502	253771,60081	,885

a. Predictors: (Constant), Emigrantų skaičius, tūkst.

b. Dependent Variable: Atlikti statybos darbai to meto kainomis tūkst., EUR

Duomenys tiesiniam regresijos modeliui yra tinkami ($p = 0,003$), tai yra koeficientai nėra lygūs nuliui, taigi sudarysime tiesinės regresijos modelį.

ANOVA^a

Model	Sum of Squares	df	Mean Square	F	Sig.
1 Regression	90884784	1	90884784	14,1	,003 ^b
Residual	2683,907		2683,907	13	

1	Residua	77280030 4535,522	12	64400025 377,960		
	Total	16816481 47219,429	13			

- a. Dependent Variable: Atlikti statybos darbai to meto kainomis tūks, EUR
b. Predictors: (Constant), Emigrantų skaičius, tūkst.

Hipotezės, dėl koeficientų lygybės nuliui yra atmetamos ($p < 0,05$). Tiesinės regresijos lygtį užrašysime formule:

$$\hat{y} = 2942255,233 - 17224,755x$$

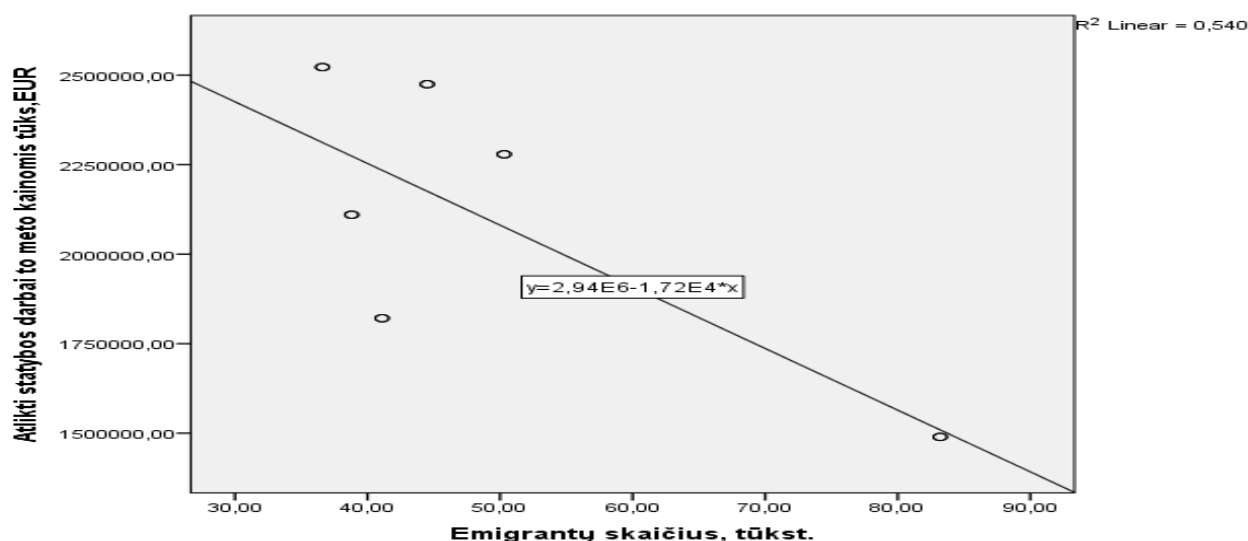
Kur \hat{y} – atlikti statybos darbai, x – emigrantų skaičius.

Coefficients^a

Model		Unstandardized Coefficients		Standardized Coefficients	t	Sig.
		B	Std. Error	Beta		
1	(Constant)	2942255,233	238073,154		12,359	,000
	Emigrantų skaičius, tūkst.	-17224,755	4585,118	-,735	3,757	,003

- a. Dependent Variable: Atlikti statybos darbai to meto kainomis tūks, EUR

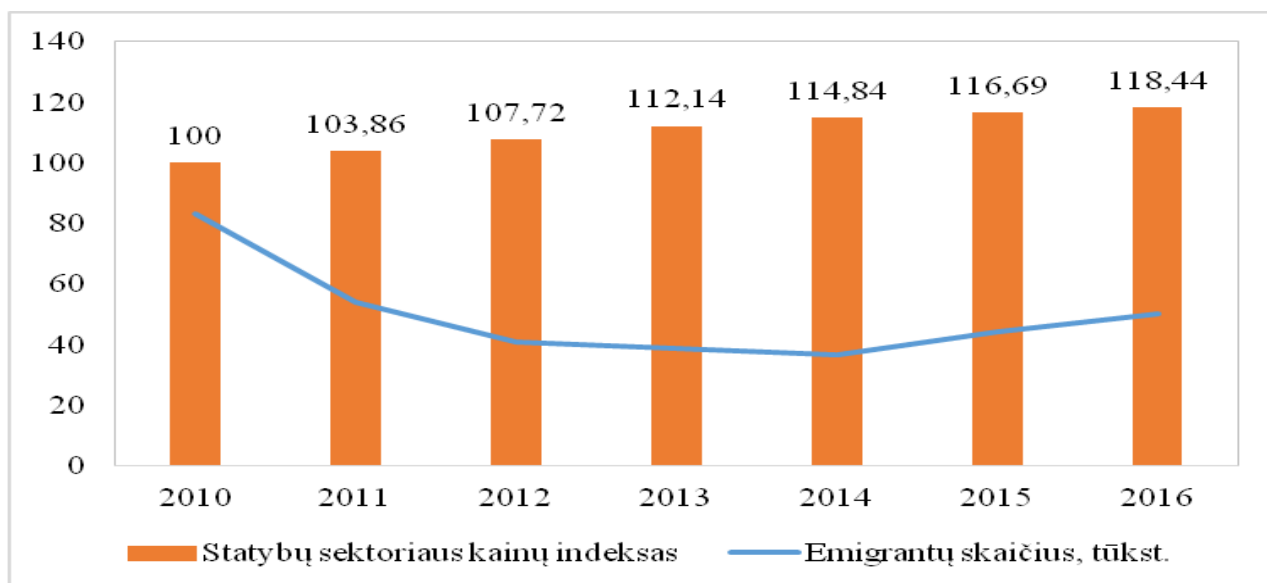
Nubraižyta emigrantų skaičiaus ir atliktų statybos darbų sklaidos diagrama su tiesinės regresijos lygtimi. Sklaidos diagrama vaizduoja atliktų statybos darbų priklausomybę nuo emigrantų skaičiaus. Matome, kad didėjant emigrantų skaičiui, mažėja atliktų statybos darbų.

22 pav. Atliktų statybos darbų ir emigrantų skaičiaus kitimo sklaidos diagrama su tiesinės regresijos lygtimi.

Statybų sektoriaus kainų indekso priklausomybė nuo emigrantų skaičiaus

Statybų sektoriaus kainų indeksas kiekvienais metais vis auga, nuo 2010 iki 2016 metų statybų sektoriaus kainų indeksas padidėjo 18,44 %.

23 pav. Statybų sektoriaus kainų indekso ir emigrantų skaičiaus kitimas.

Nagrinėkime tiesinės regresijos modelį tarp emigrantų skaičiaus ir statybų sektoriaus kainų indekso. Gauta $R^2 = 0,480$ parodo, kad 48 % statybų sektoriaus kainų indekso gali būti paaiškinta emigrantų skaičiaus kitimu.

Model Summary^b

Model	R	R Square	Adjusted R Square	Std. Error of the Estimate	Durbin-Watson
1	,693 ^a	,480	,437	4,96747	,736

a. Predictors: (Constant), Emigrantų skaičius, tūkst.

b. Dependent Variable: Statybų sektoriaus kainų indeksas

Duomenys tiesiniam regresijos modeliui yra tinkami ($p = 0,006$), tai yra koeficientai nėra lygūs nuliui, taigi ir šiuo atveju sudarysime tiesinės regresijos modelį.

ANOVA^a

Model	Sum of Squares	df	Mean Square	F	Sig.
1 Regression	273,786	1	273,786	11,095	,006 ^b
1 Residual	296,109	12	24,676		
Total	569,895	13			

- a. Dependent Variable: Statybų sektoriaus kainų indeksas
 b. Predictors: (Constant), Emigrantų skaičius, tūkst.

Hipotezės, dėl koeficientų lygybės nuliui yra atmetamos ($p < 0,05$). Tiesinės regresijos lygtį užrašysime formule:

$$\hat{y} = 125,407 - 0,299x$$

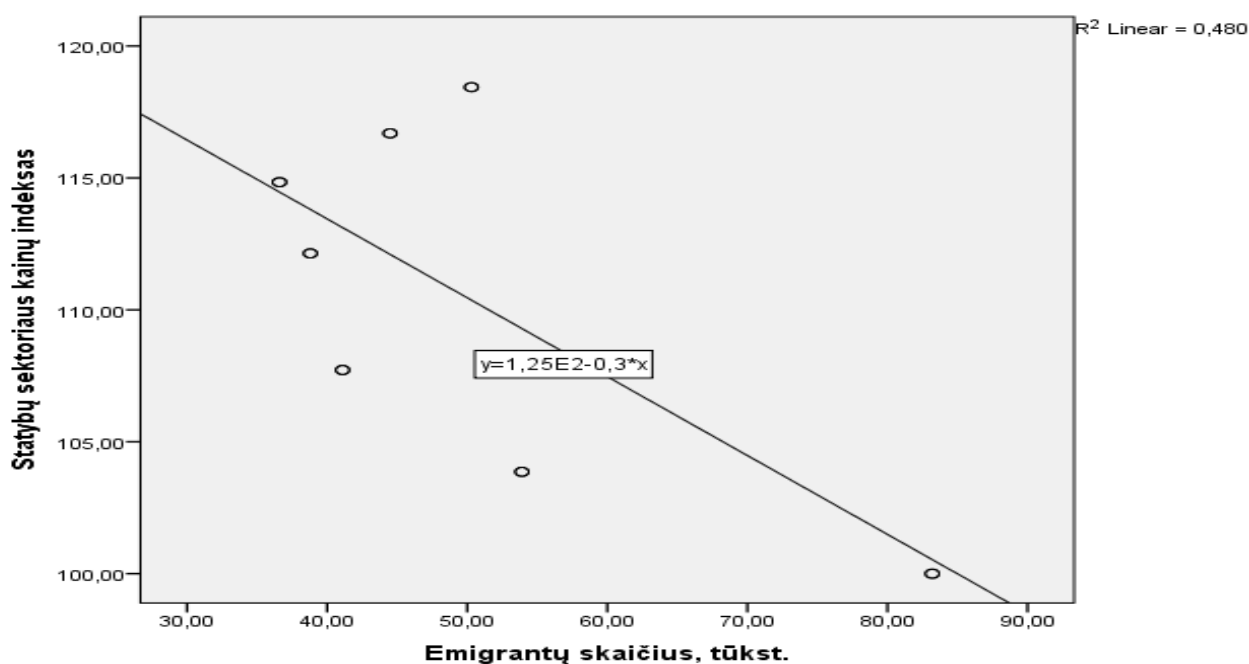
Kur \hat{y} – statybų sektoriaus kainų indeksas, x – emigrantų skaičius.

Coefficients^a

Model	Unstandardized Coefficients		Standardized Coefficients	t	Sig.
	B	Std. Error	Beta		
1 (Constant)	125,407	4,660		26,910	,000
Emigrantų skaičius, tūkst.	-,299	,090	-,693	3,331	,006

- a. Dependent Variable: Statybų sektoriaus kainų indeksas

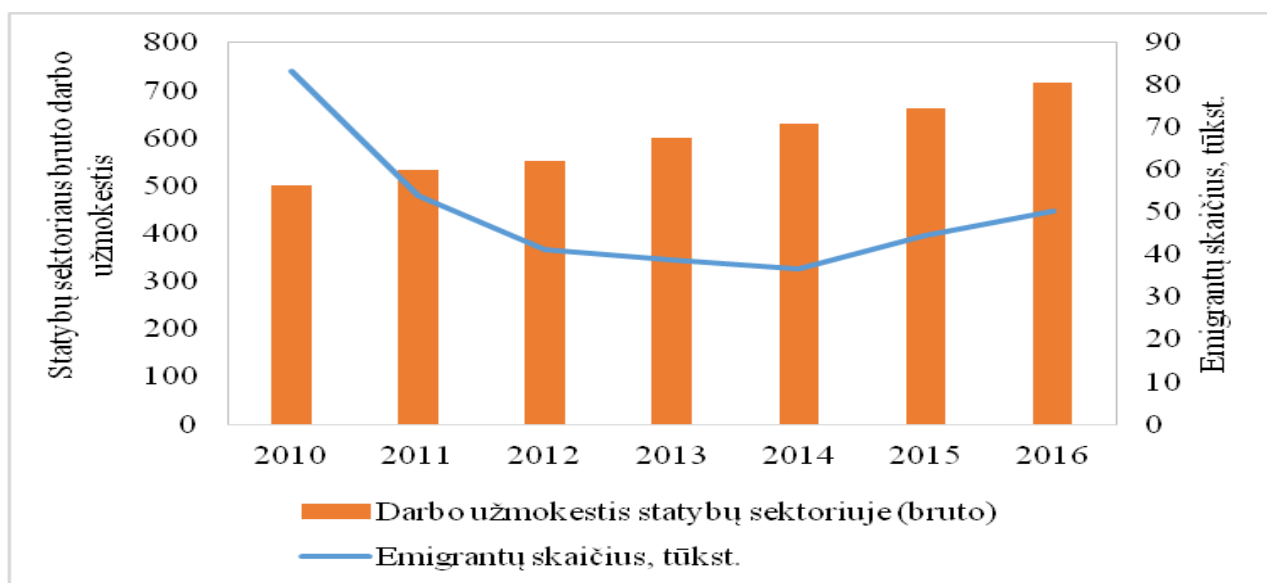
Nubraižyta emigrantų skaičiaus ir statybų sektoriaus kainų indekso sklaidos diagrama su tiesinės regresijos lygtimi. Sklaidos diagrama vaizduoja statybų sektoriaus kainų indekso priklausomybę nuo emigrantų skaičiaus. Matome, prie didesnio emigravusiųjų skaičiaus statybų sektoriaus kainų indeksas buvo mažesnis.

24 pav. Statybų sektoriaus kainų indekso ir emigrantų skaičiaus kitimo sklaidos diagrama su tiesinės regresijos lygtimi.

Statybų sektoriaus darbo užmokesčio priklausomybė nuo emigrantų skaičiaus

Statybų sektoriaus bruto darbo užmokestis kiekvienais metais vis didėjo, nuo 2010 iki 2016 metų statybų sektoriaus bruto darbo užmokestis padidėjo 215 eurų (43 %).

25 pav. Statybų sektoriaus bruto darbo užmokesčio ir emigrantų skaičiaus kitimas.

Nagrinėkime tiesinės regresijos modelį tarp emigrantų skaičiaus ir statybų sektoriaus bruto darbo užmokesčio. Gauta $R^2 = 0,280$ parodo, kad tik 28 % statybų sektoriaus bruto darbo užmokesčio gali būti paaiškinta emigrantų skaičiaus kitimu.

Model Summary^b

Model	R	R Square	Adjusted R Square	Std. Error of the Estimate	Durbin-Watson
1	,529 ^a	,280	,220	64,65655	,801

a. Predictors: (Constant), Emigrantų skaičius, tūkst.

b. Dependent Variable: Darbo užmokestis statybų sektoriuje (bruto)

Gauname, kad duomenys tiesiniam regresijos modeliui nėra tinkami ($p = 0,052$), tai yra koeficientai yra lygūs nuliui, taigi šiuo atveju tiesinės regresijos modelio nesudarysime.

ANOVA^a

Model	Sum of Squares	df	Mean Square	F	Sig.
1 Regression	19488,278	1	19488,278	4,662	,052 ^b
Residual	50165,636	12	4180,470		

	Total	69653,91 4	13		
--	-------	---------------	----	--	--

a. Dependent Variable: Darbo užmokestis statybų sektoriuje (bruto)

b. Predictors: (Constant), Emigrantų skaičius, tūkst.

4.2 Emigracijos poveikio tyrimas anketinės apklausos būdu

Tyrime „Emigracijos poveikio Lietuvos statybų sektoriui vertinimas“ buvo apklausta 100 respondentų, kurių didžioji dalis dirbo uždaroiose akcinėse bendrovėse (71 %), individualiose įmonėse dirbo 23 % apklausoje dalyvavusių asmenų ir 6 % - akcinėse bendrovėse. Tarp apklaustųjų daugiausia buvo dirbančiųjų įmonėse, kurios savo veiklą vykdė ne mažiau kaip 10 metų (59 %). Respondentai, dirbantys įmonėse kurios veiklą vykdė trumpiausiai – 2–5 metus, sudarė 6 % visų tiriamųjų. Didžioji dalis apklaustųjų dirbo įmonėse, kuriose buvo 20–49 darbuotojų (57 %). Beveik pusė (48 %) respondentų dirbo įmonėse, registruotose Rytų Lietuvoje (Vilniaus ar Utenos apskritys). Dirbančiųjų centro ar pietų Lietuvoje (Alytaus, Kauno, Marijampolės apskritys) registruotose įmonėse buvo 35 %. Mažiausia dalis – dirbančiųjų Šiaurės Lietuvoje (Panevėžio, Šiaulių apskritys) registruotose įmonėse (17 %).

7 lentelė. Informacija apie įmonę (sudaryta autorės pagal atlikto tyrimo rezultatus).

Informacija apie įmonę		N	Proc.
Įmonės teisinė forma	Individuali įmonė	20	23%
	Akcinė bendrovė	5	6%
	Uždaroji akcinė bendrovė	61	71%
Įmonės vykdomos veiklos trukmė	2-5 metai	5	6%
	6-9 metai	30	35%
	10 ir daugiau	51	59%
Darbuotojų skaičius įmonėje	10-19 darbuotojų	17	20%
	20-49 darbuotojų	49	57%
	50-249 darbuotojų	20	23%
Įmonės registravimo vieta	Šiaurės Lietuva	15	17%
	Rytų Lietuva	41	48%
	Centro, Pietų Lietuva	30	35%

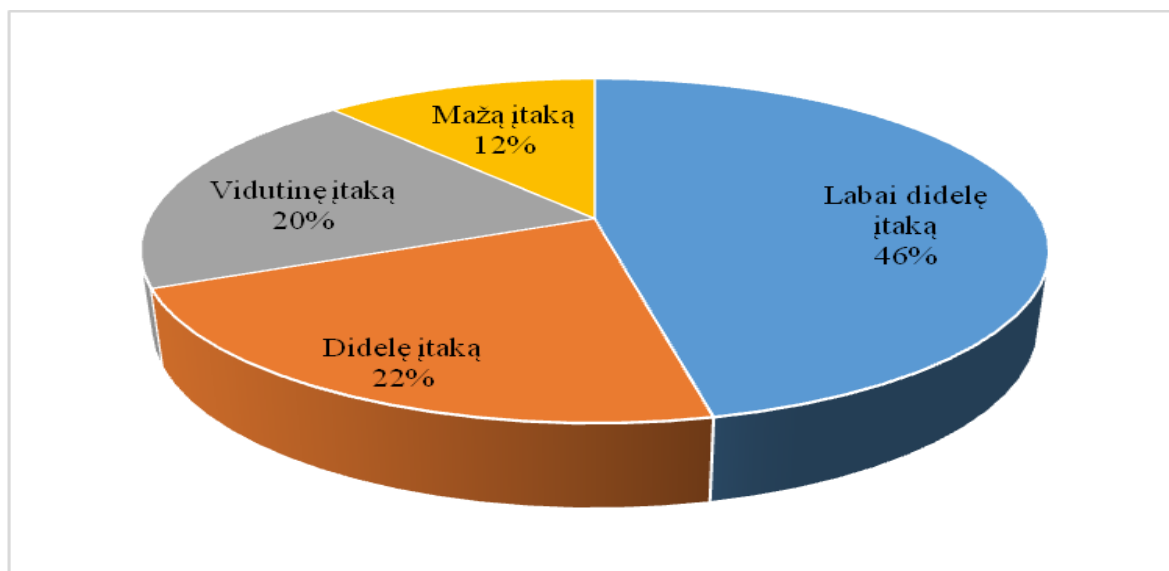
Tarp tiriamųjų 70 % buvo vadovų ir 17 % padalinio vadovų, kiti darbuotojai sudarė 13 % apklaustųjų. Didžioji dalis respondentų įmonėje dirbo ne mažiau kaip 10 metų (64%)

8 lentelė. Informacija apie darbuotoja (sudaryta autorės pagal atlikto turimo rezultatus)

Informacija apie įmonę		N	Proc.
Pareigos	Vadovas	60	70%
	Padalinio vadovas	15	17%
	Kita	11	13%
Darbo trukmė įmonėje	1-5 metai	4	5%
	6-10 metai	27	31%
	10 ir daugiau	55	64%

Emigracija ir darbuotojų kaita

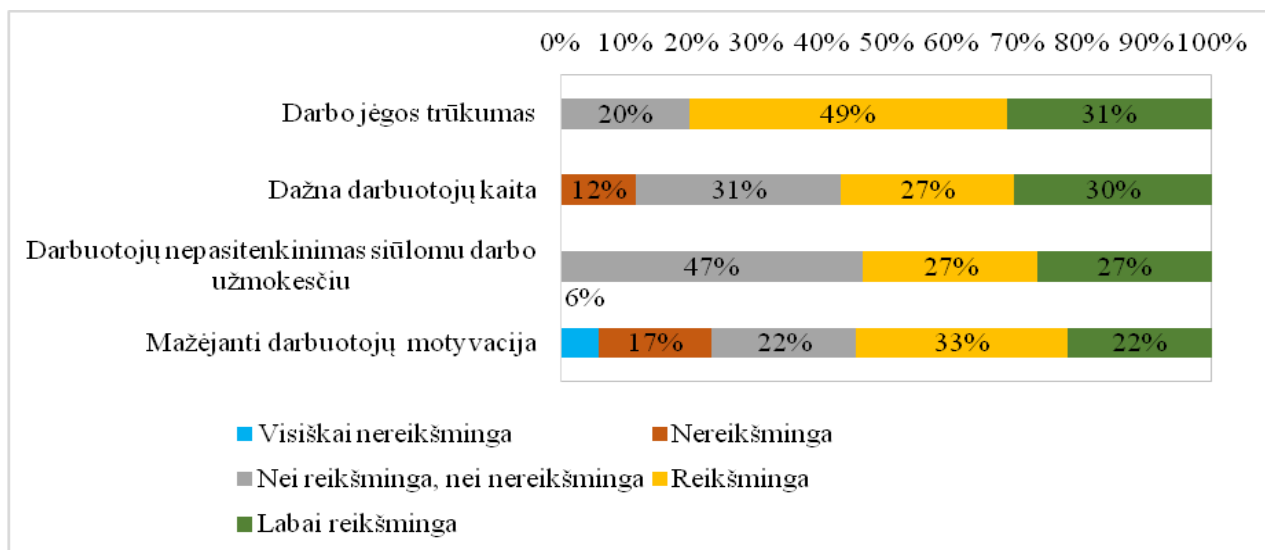
Respondentų buvo paprašyta įvertinti emigracijos įtaką įmonės darbuotojų kaitai. Beveik pusė respondentų nurodė, kad emigracija turi labai didelės įtakos įmonės darbuotojų kaitai (46 %). Natūralu, kad kuo didesni emigracijos mastai, tuo didesnė ir darbuotojų kaita.

26 pav. Emigracijos įtaka įmonės darbuotojų kaitai.

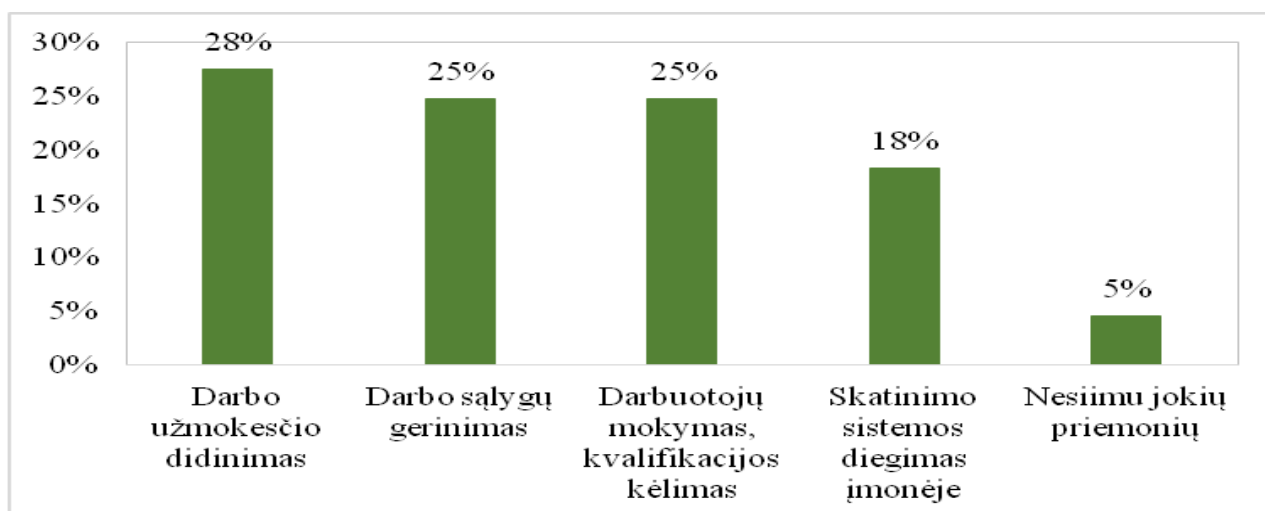
Apklaustieji vertino įmonėje kylančių problemų, susijusių su emigracija, teiginių reikšmingumą balais nuo 1 iki 5, kur 1 – visiškai nereikšminga, 5 – labai reikšminga.

Aktualiausia problema buvo įvardintas darbo jėgos trūkumas, kad tai yra reikšminga, ar labai reikšminga nurodė 80 % respondentų. Nemažai rūpesčių kelia ir dažna darbuotojų kaita, šį kriterijų reikšminga ar labai reikšminga problema įvardino 57 % respondentų. Labai panašiai vertintas ir darbuotojų nepasitenkinimas darbo užmokesčiu (reikšminga ar labai reikšminga – 53 %). Iš minėtų kriterijų, mažiausiai reikšminga problema – mažėjanti darbuotojų motyvacija, kad tai yra nereikšminga ar visiškai nereikšminga nurodė 23 % respondentų.

27 pav. Problemų, kylančių dėl emigracijos, reikšmingumas.

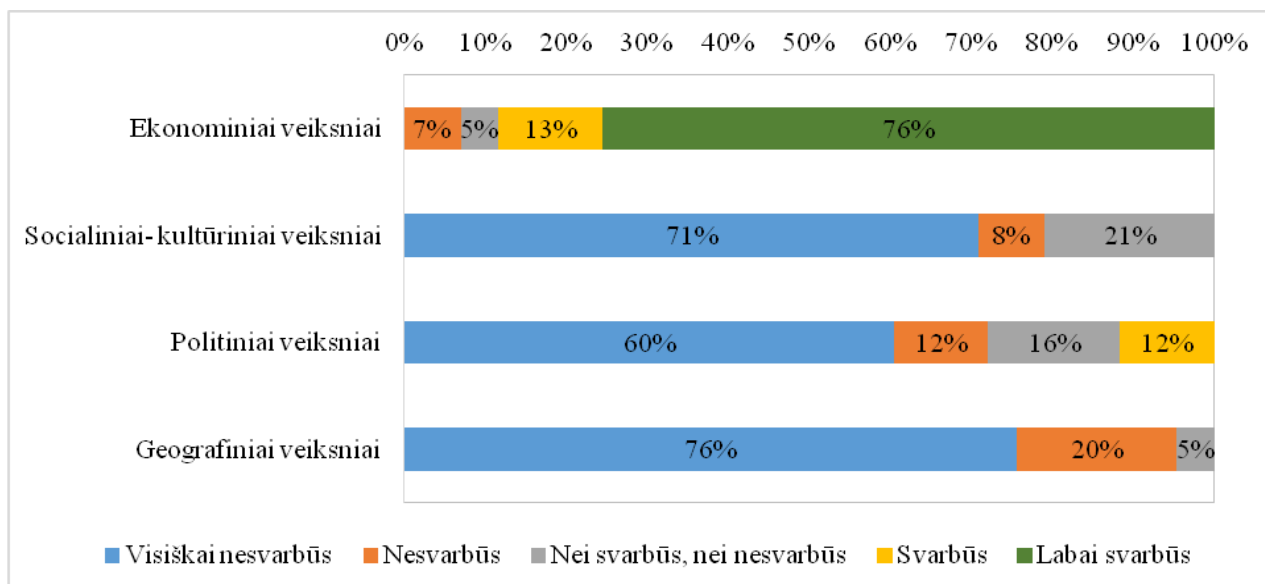
Viena iš dažniausiai taikomų priemonių darbuotojų išlaikymui – darbo užmokesčio didinimas (28 %). Taip pat gerinamos darbo sąlygos, darbuotojai siunčiami į mokymus, keliamos kvalifikacijos (po 25 %). Tačiau 5 % respondentų nurodė, kad nenaudojamos jokios priemonės.

28 pav. Taikomos priemonės darbuotojų išlaikymui.

Respondentų buvo paprašyta įvertinti veiksniai, kurie labiausiai veikia ar galėtų veikti darbuotojų emigravimą, balais nuo 1 iki 5, kur 1 – visiškai nesvarbu, 5 – labai svarbu.

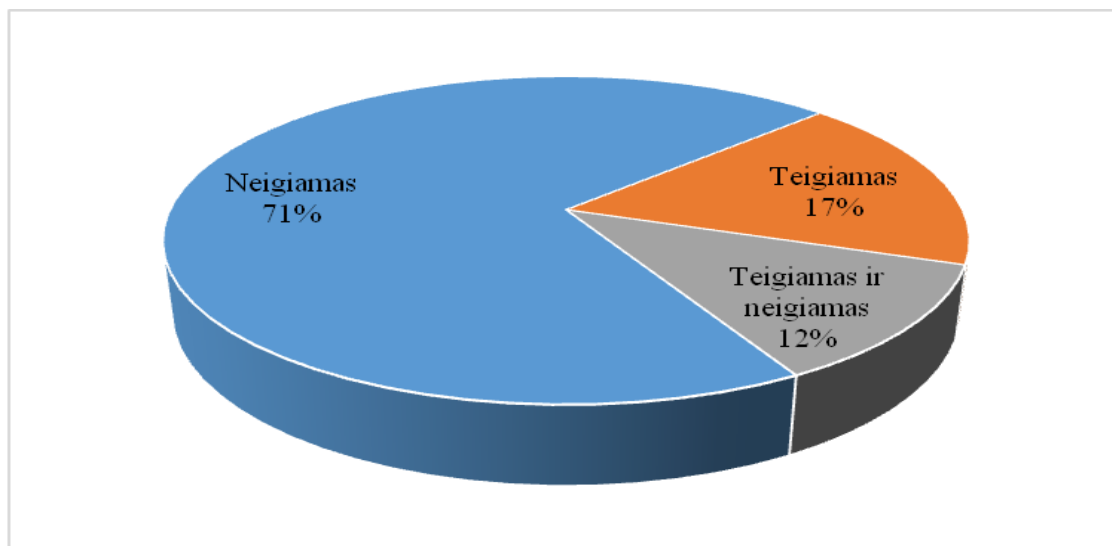
Didžiausią įtaką darbuotojų emigravimui daro ekonominiai veiksniai (atlyginimų dydis, ekonomikos ne/augimas, nedarbas), kad šie veiksniai yra labai svarbūs nurodė 76 % respondentų. Didžioji dalis respondentų kitus veiksniai laikė visiškai nesvarbiais (socialiniai – kultūriniai (71 %), politiniai (60 %) ir geografiniai (76 %)).

29 pav. Veiksniai, įtakojantys darbuotojų emigravimą.

Emigracijos poveikis verslui (11-13)

Respondentų paklausus, koks yra emigracijos poveikis verslui, 71 % apklaustųjų nurodė, kad emigracija neigiamai veikia verslą. Tačiau emigracija turi ir teigiamą poveikį verslui. 17 % apklaustųjų nuomone emigracijos poveikis verslui yra teigiamas be to neigiamą ir teigiamą poveikį išvelgė 12 % respondentų.

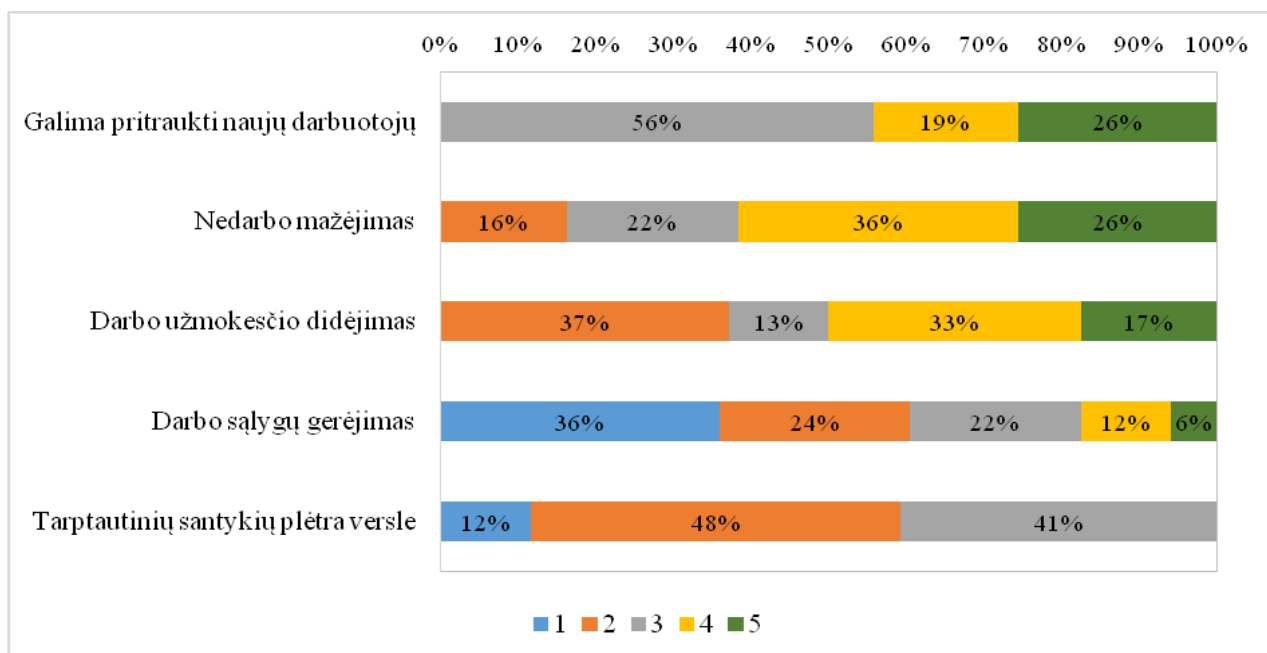

30 pav. Emigracijos poveikis verslui.

Respondentų buvo paprašyta įvertinti emigracijos teigiamą poveikį verslui, sureitinguojant teiginius nuo 1 iki 5, kur 1 – mažiausias teigiamas poveikis, 5 – didžiausias teigiamas poveikis.

Didžiausias teigiamas poveikis verslui – nedarbo jėgos mažėjimas (5 balais įvertino 26 %, 4 balais – 36 % respondentų), nedaug atsiliko ir galimybė pritraukti naujų darbuotojų (5 balais įvertino

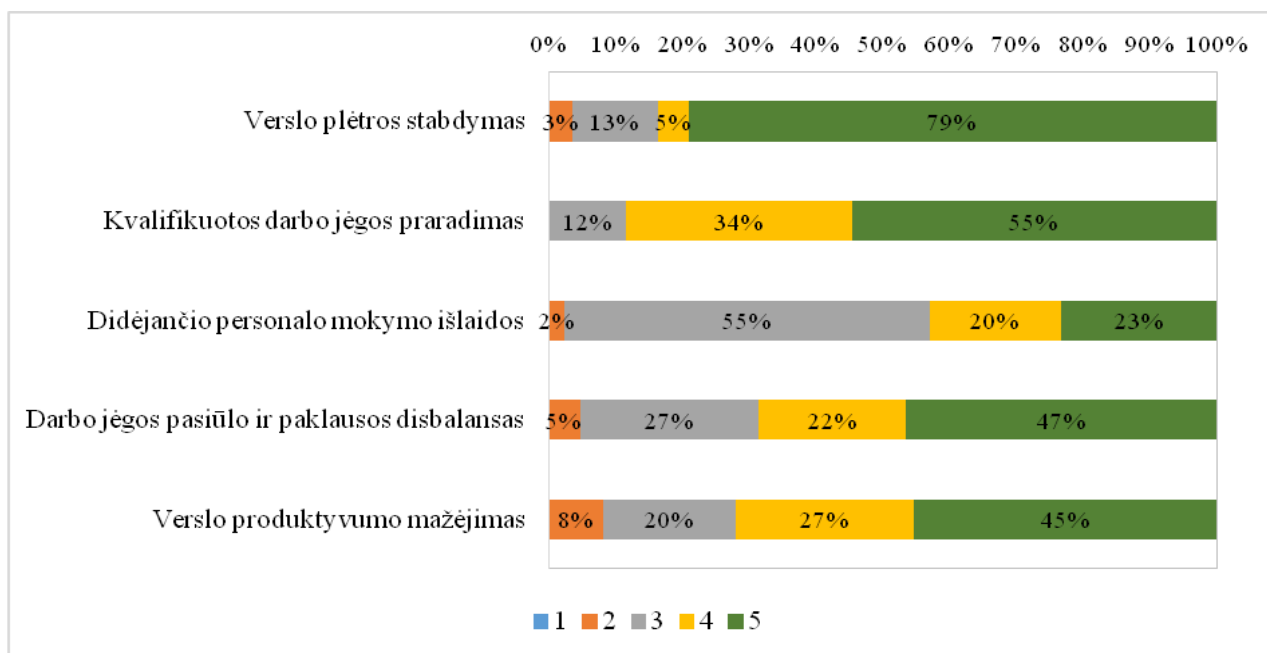
26 %, 4 balais – 19 % respondentų). Mažiausiai teigiamo poveikio turi darbo sąlygų gerėjimas (1 balas – 36 %).

31 pav. Migruojančios darbo jėgos teigiamas poveikis verslui.

Respondentų buvo paprašyta įvertinti emigracijos neigiamą poveikį verslui, sureitinguojant teiginius nuo 1 iki 5, kur 1 – mažiausias neigiamas poveikis, 5 – didžiausias neigiamas poveikis.

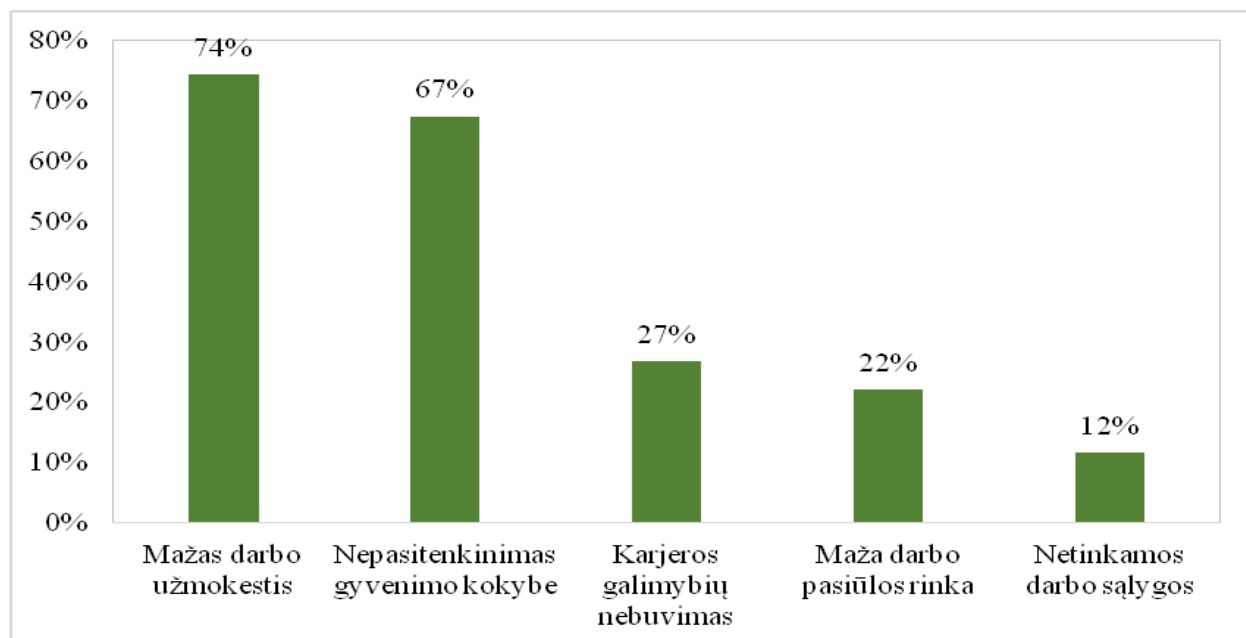
Didžiausiu neigiamu poveikiu respondentai išrinko verslo plėtros stabdymą (5 balai – 79 %), mažiausiu neigiamu poveikiu – personalo mokymo išlaidos (5 bala – 23 %).

32 pav. Migruojančios darbo jėgos neigiamas poveikis verslui.

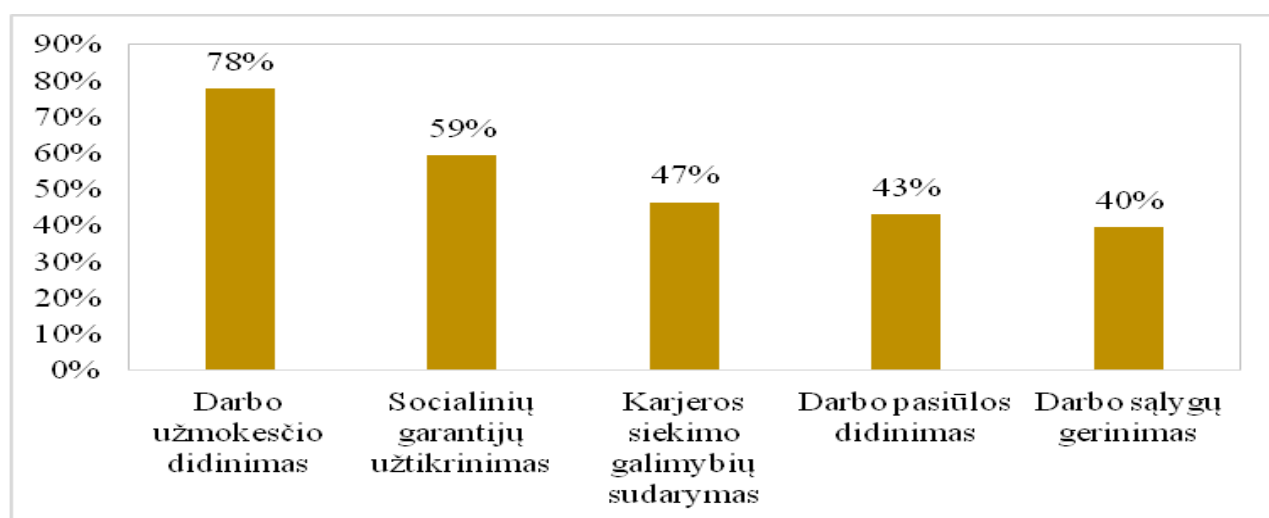
Darbo jėgos emigravimo priežastys (14-16)

Pagrindinė darbo jėgos emigravimo priežastis – mažas darbo užmokestis (74 %). Ne daug mažiau įtakos turi ir nepasitenkinimas gyvenimo kokybe (67 %). Mažiausiai įtakos turinti priežastis – netinkamos darbo sąlygos (12 %).

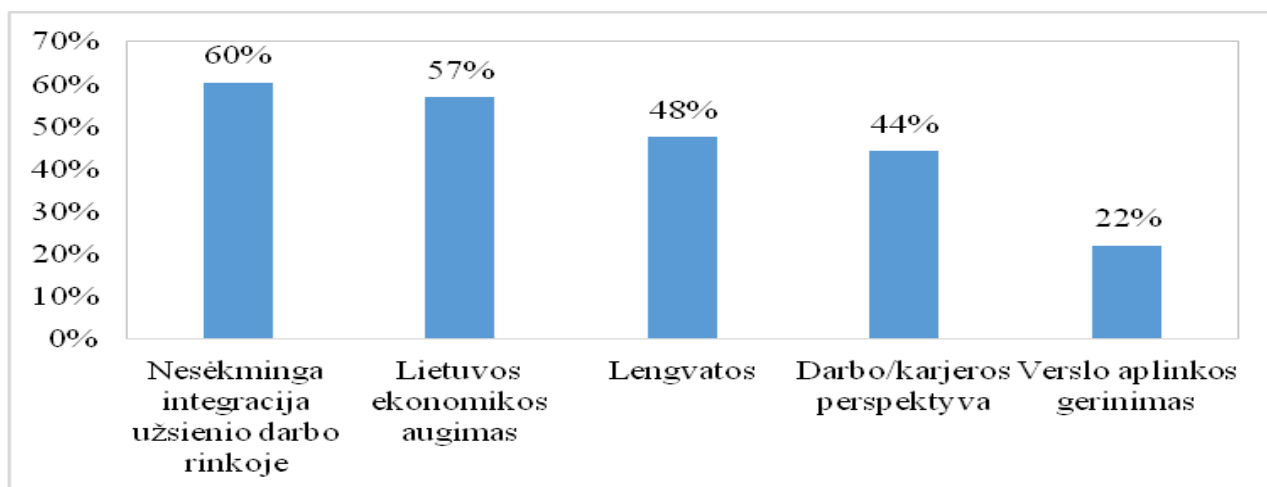
33 pav. Darbo jėgos emigravimo priežastys.

Respondentų manymu, labiausiai sulaikyti darbo jėgos emigravimą galėtų darbo užmokesčio didinimas (78 %), mažiausiai įtakos darytų darbo sąlygų gerinimas (40 %).

34 pav. Darbo jėgos emigravimą sulaikančios priežastys.

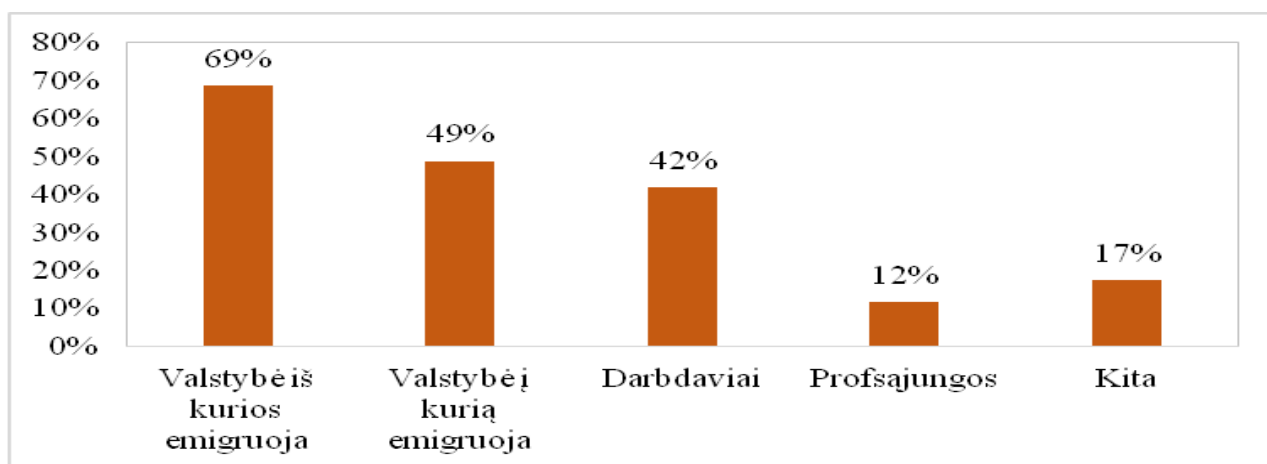
Pagrindinė priežastis, lemianti emigruojančios darbo jėgos grįžimą – nesėkminga integracija užsienio darbo rinkoje (60 %) bei Lietuvos ekonomikos augimas (57 %). Mažiausiai įtakos turinti priežastis – verslo aplinkos gerinimas (22 %).

35 pav. Priežastys, skatinančios grįžti emigruojančią darbo jėgą.

Veiksmai ir veiksniai stabdantys emigraciją

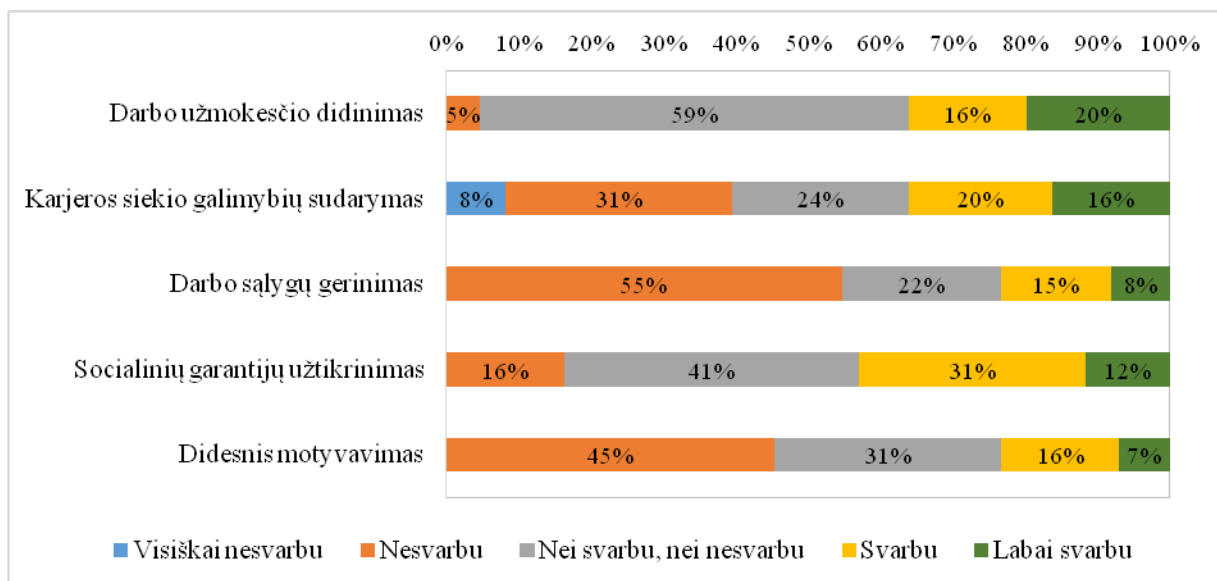
Emigruojančiu darbo jėgos stabdymu labiausiai turėtų užsiimti valstybė, iš kurios emigruoja darbo jėga (69 %). Beveik pusė respondentų mano, kad tuo užsiimti turėtų ir valstybė, į kurią emigruoja (49 %) bei darbdaviai (42 %).

36 pav. Institucijos, kurios turėtų užsiimti emigruojančios darbo jėgos stabdymu.

Respondentų buvo paprašyta įvertinti darbdavio veiksmus, kurie galėtų labiausiai prisidėti prie emigracijos stabdymo, įvertinant balais nuo 1 iki 5, kur 1 – visiškai nesvarbu, 5 – labai svarbu. Respondentų manymu, svarbiausias darbdavio veiksnys, turintis įtakos emigracijos stabdymui būtų

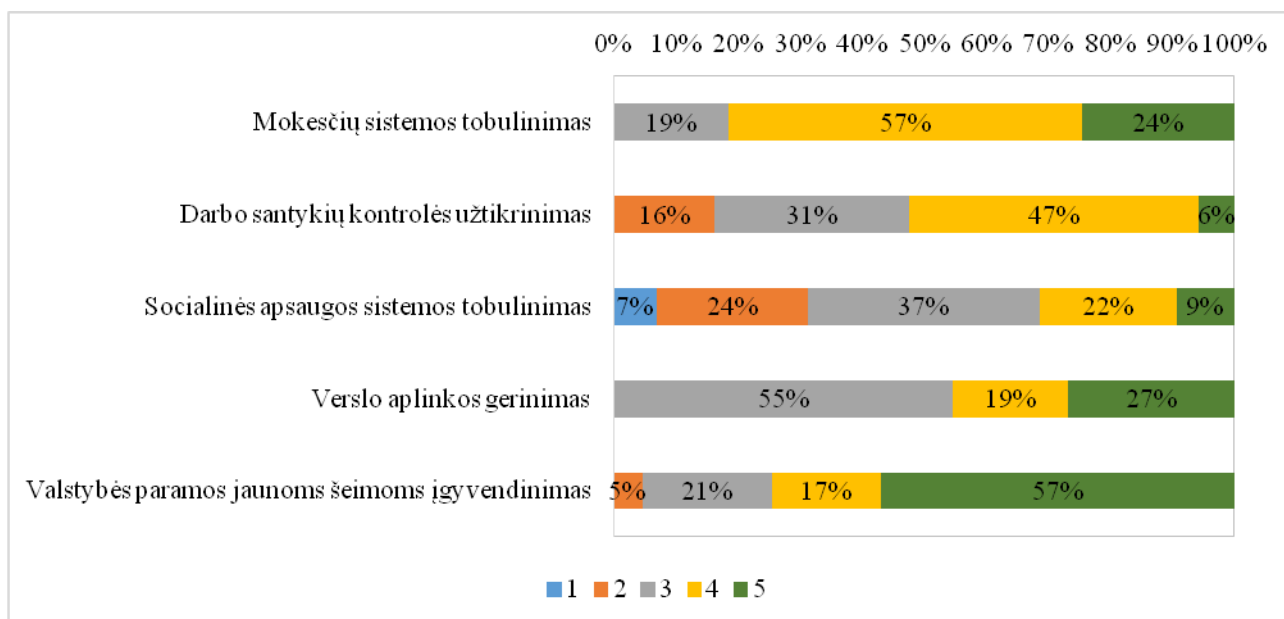
darbo užmokesčio didinimas. Ir daugiau kaip pusė respondentų (55 %) nurodė, kad darbo sąlygų gerinimas yra nesvarbus veiksnys norint stabdyti darbo jėgos emigraciją.

37 pav. Darbdavio veiksmai stabdantys emigraciją.

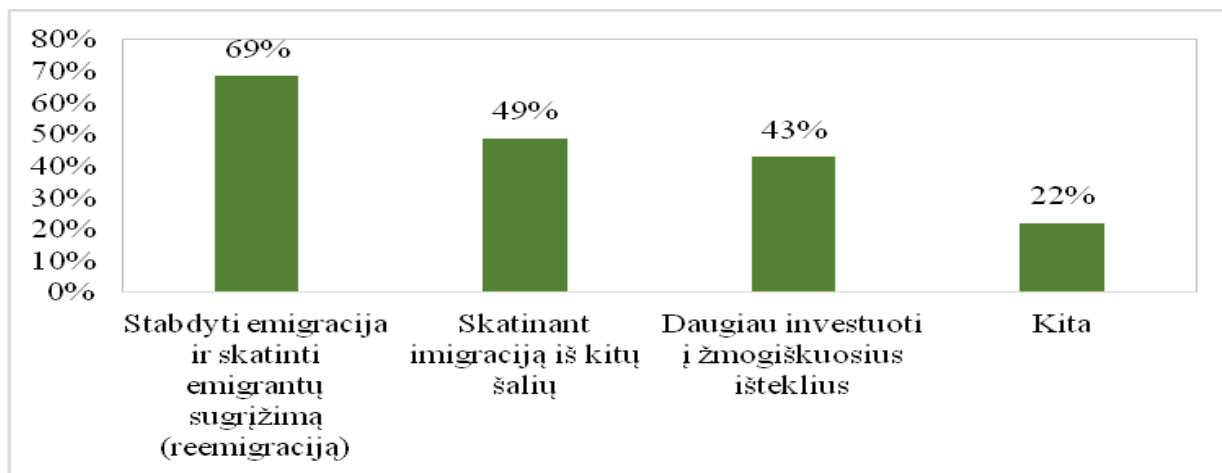
Respondentų buvo paprašyta įvertinti, kurie valstybės politikų veiksniai labiausiai prisidėtų prie emigracijos stabdymo, įvertinant pagal svarbą nuo 1 iki 5, kur 1 – mažai įtakos turintis veiksnys, 5 – daug įtakos turintis veiksnys.

Respondentų manymu, svarbiausias valstybės politinis veiksnys – valstybės paramos jaunoms šeimoms įgyvendinimas (5 balai – 57 %), mažiausiai svarbus veiksnys – socialinės apsaugos sistemos tobulinimas, tik šiam teiginiui 7 % respondentų skyrė 1 balą, t.y. nurodė, kaip mažai įtakos turintį teiginį.

38 pav. Valstybės politikos veiksniai stabdantys emigraciją.

Didžioji dalis respondentų mano, kad kompensuoti emigruojančios darbo jėgos trūkumą reiktų stabdant emigraciją ir skatinant emigrantų sugrįžimą (69 %). Apie pusė respondentų mano, kad reiktų skatinti imigraciją iš kitų šalių (49 %) taip pat reiktų daugiau investuoti į žmogiškuosius išteklius (43 %).

39 pav. Darbo jėgos kompensavimo galimybės.

Koreliacinė analizė parodė, kad emigrantų skaičius turi įtakos statybų sektoriaus rodikliams (BVP statybų sektoriaus, atliktiems statybos darbams ir statybų sektoriaus kainų indeksui). Esant didesniam emigrantų skaičiui, mažesni būna statybų sektoriaus rodikliai. Lyginant koreliacijos koeficientus, nustatyta, kad emigrantų skaičius labiausiai įtakoja atliktus statybų darbus. Tiesinės regresijos modelis patvirtino, kad emigracija turi reikšmingos įtakos statybų sektoriaus rodikliams. Nustatyta, kad emigracija turi tiek neigiamos, tiek ir teigiamos įtakos statybų sektoriaus rodikliams. Emigruojant darbo jėgai, įmonėse didėja darbuotojų kaita ar net jaučiamas darbo jėgos trūkumas. Tai atsiliepia atliktų statybos darbų apimtims, kas įtakoja ir statybų sektoriaus BVP. Tačiau pastebėta, kad kuo daugiau emigrantų, tuo mažesnis statybų sektoriaus kainų indeksas. Vadinasi emigracija mažina paklausą ir tai neleidžia statybų sektoriui kelti kainų.

Išanalizuoti rodikliai turi didelę reikšmę ekonomikai, o ypač statybų sektoriui. BVP –tai ekonominis rodiklis parodantis už kokią vertę per tam tikrą laikotarpį šalyje buvo sukurta prekių ar paslaugų, išskirti galima ir kokią dalį sudarė BVP statybų sektorius. Ekonomikoje svarbu surinkti kuo daugiau mokesčių į biudžetą, kuo didesnis valstybės biudžetas, tuo didesnis šalies pajėgumas visais atžvilgiais. Kitas svarbus išnagrinėtas rodiklis – atlikti statybos darbai to meto kainomis. Statyba yra viena iš ūkio šakų, kurioje veikia rinkos ekonominis mechanizmas ir veikia pagrindiniai rinkos dėsniai, reguliuojantys pasiūlos ir paklausos kainas bei santykį. Atliktų statybos darbų kainos priklauso nuo daugelio faktorių: darbų trukmė, naudojamos medžiagos, paklausa rinkoje ir konkurencija. Atliekant kuo daugiau statybos darbų, daugiau yra surenkama mokesčių, kuris turi įtakos BVP. Atliekamų

statybos darbų kiekis priklauso ir nuo darbo jėgos, kurios šiuo metų trūksta, ypač trūksta kvalifikuotos darbo jėgos. Tam įtakos turi emigruojantys darbuotojai į kitas šalis. Emigracijos metu prarandama ne tik darbingo amžiaus žmonės, bet ir mokesčių mokėtojai, lemiantys šalies ekonominį stabilumą. Statybos sektoriui įtakos turi – darbuotojų kaita. Statybos atliekamų darbų apimtys turi didelės įtakos darbo užmokesčio lygiui, kuo daugiau gaunama pajamų, tuo įmonė gali konkurencingesnį darbo užmokestį, kuris privačiuose santykiuose nustatomas tarpusavio susitarimu. Gaunami šalies gyventojai didesnį darbo užmokestį, tuo mažiau emigruos į kitas ekonomiškai stipresnes valstybes. Dar vienas svarbus statistinis rodiklis – kainų indeksas, rodantis vartojimo prekių ir paslaugų, kurias vartotojų įsigyja, už kurias sumoka ir kurias namų ūkiai panaudoja tiesiogiai patenkinti vartojimo poreikius. Jis parodo, vidutinį kainų lygio pokytį per tą tikrą laikotarpį. Tai yra pagrindinis infliacijos rodiklis. Galima teigti, kuo didesni darbo užmokesčiai, tuo daugiau vartotojai gali daugiau skirti lėšų namų ūkiui. Tam įtakos turi kainų indekso mažėjimui ir didėjimui.

Aptarus ekonominius statistinius rodiklius, galime teigti, kad jie tarpusavyje yra glaudžiai susiję. Kiekvienas turi įtakos ekonomikos augimui, taip ir statybos sektoriui. Atlikta analizė taip pat parodė kaip jie tarpusavyje veikia ir turi įtakos statybos sektoriui. Emigracija turi įtakos statybos sektoriaus BVP, statybų sektoriaus kainų indeksui ir atliktiems statybų darbams. Kuo emigrantų skaičius didesnis, tuo statybos sektoriaus rodikliai buvo mažesni. Esant mažesniai emigrantų skaičiui, statybos sektoriaus rodikliai gerėjo. Emigracija turėjo neigiamą poveikį visiems nagrinėjamiems rodikliams, kurie turėjo statistiškai reikšmingos įtakos.

Išanalizavę respondentų, dirbančių statybos sektoriaus įmonėse atsakymus dėl emigracijos poveikio statybų sektoriui nustatėme, kad emigracija turi tiek neigiamos, tiek ir teigiamos įtakos. Pagrindinės problemos kylančios dėl emigracijos yra didelė darbuotojų kaita ir darbo jėgos trūkumas. Darbuotojai emigruoja dėl per mažo darbo užmokesčio ir iš to sekančio nepasitenkinimo gyvenimo kokybe. Šias problemas įmonės sprendžia didindamos darbo užmokestį, gerindamos darbo sąlygas, siūsdamos darbuotojus į mokymus ir keldamos jų kvalifikacijas, tai yra būdai įtakojantys darbo užmokesčio augimą, kuris labiausiai stabdo darbo jėgos emigravimą. Būtent ekonominiai veiksniai ir daro didžiausią įtaką darbuotojų emigravimui. Emigracijos stabdymu labiausiai turėtų užsiimti valstybė, iš kurios emigruoja darbo jėga. Darbo jėgos trūkumą reiktų kompensuoti stabdant emigraciją ir skatinant emigrantų sugrįžimą. Svarbiausias valstybės politinis veiksnys turėtų būti valstybės paramos jaunoms šeimoms įgyvendinimas. Dauguma respondentų mano, kad emigracija neigiamai veikia verslą, teigiamą emigracijos poveikį verslui išvelgė mažiau nei trečdalis respondentų. Didžiausias teigiamas poveikis verslui – nedarbo jėgos mažėjimas. Didžiausias neigiamas poveikis – verslo plėtros stabdymas.

Taigi tiek statybų sektoriaus rodiklių analizė, tiek respondentų nuomonės tyrimas parodė, kad emigracija turi neigiamos įtakos statybų sektoriui (darbuotojų kaita, darbo jėgos trūkumas, atliktų

statybos darbų mažėjimas, statybų sektoriaus BVP mažėjimas), tačiau galima išvelgti ir teigiamų pusių (nedarbo jėgos mažėjimas, galimybė pritraukti naujų darbuotojų, darbo užmokesčio didėjimas, ne taip sparčiai augantis statybų sektoriaus kainų indekso didėjimas).

IŠVADOS IR REKOMENDACIJOS

1. Emigracija Lietuvoje yra didelė, kas rodo ir nuolatinį gyventojų Lietuvoje sumažėjimą. Emigraciją turėjo didelės įtakos kvalifikuotų darbuotojų praradimui, kadangi dėl mažo darbo užmokesčio asmenys nusprendžia išvykti ten, kur su jų kvalifikacija galima gauti didesnio pelno. Toks kvalifikuotų darbuotojų praradimas turėjo įtakos ir statybos sektoriui, kadangi bendri šalies statybų pajėgumai yra gerokai didesni nei poreikiai, kas nulėmė didelę konkurenciją tarp įmonių, įmonių bankrotus ir statybininkų emigraciją. Galima teigti, kad emigracija įtakoja ne tik žmonių gyvenimo pasikeitimą, bet ir bendrus šalies rodiklius – ekonomiką, o ir statybos sektorių.
2. Emigracija sukelia problemas ekonominėse ir socialinėse sferose, atsiranda trūkumas kvalifikuotų darbuotojų. Pastebėta, kad Migracijos sąvoką dažnai lydi emigracijos ir imigracijos veiksniai, tačiau migracija gali būti suprantama siaurąja ir plačiąja prasme. Migracijos formų yra įvairių, tačiau migracijomis laikoma tik tuos gyventojų persikėlimus, kurie susiję su nuolatinėmis gyvenamosios vietos pakeitimu. Nors migracijos formų gali būti įvairių (daline darbo migracija, žemos kvalifikacijos darbuotojų emigracija, kvalifikacinę emigracija, profesinę migracija), tačiau ekonominiu aspektu reikšmingiausia yra specialistų išvykimas. Visi migracijos tipai yra susiję, vienas iš svarbiausių analizuojamų veiksnių - emigracija – kuri yra priskiriama grupavimui pagal migracijos srautų kryptį. Kintantis ir daugialypis yra gyventojų judėjimo procesas, todėl įgyja vis naujų ir įvairių formų, kurios skiriasi pagal judėjimo priežastis ir tikslus. Priklausomai nuo šių aspektų svarbumo individui susiformuoja emigracijos mastas ir emigracijos charakteristika. Tačiau tuo pačiu teigtina, kad migracija turi tiek teigiamų, tiek neigiamų pasekmių.
3. Pagrindiniai veiksniai įtakojantys emigraciją. Paklausos (traukos), veiksniai, migrantus traukia geresnės kitų valstybių ekonominės, socialinės, kitokio pobūdžio sąlygos. Prie šių veiksnių galime priskirti: didesnes pajamas, mažesnius mokesčius, geresnius darbo pasiūlymus, politinį stabilumą, geresnes mokymosi, gydymosi paslaugas. Pasiūlos (stūmimo) veiksniai, karai ar kitokie ginkluoti konfliktai, skurdas, ypač bloga politinė situacija, didelis nedarbas ir menkas užimtumas, maži atlyginimai, sunkios materialinės ir socialinės gyvenimo sąlygos. Grandininės migracijos veiksniai su išvykusių emigrantų teikiama informacija, likusiems draugams, pažįstamiems apie būsto, darbo, ekonomines sąlygas ar net pakvietimą gyventi toje šalyje, kurioje yra įsikūrę. Migracija sukelia didesnę emigracijos ar imigracijos srautą, kuris priklauso nuo to, kurios šalies atžvilgiu yra vertinama. Psichologiniai veiksniai susiję su

motyvacija, prisirišimu prie artimųjų, kalbos barjeru, taip pat baime ir nežinomybe dėl prisitaikymo naujoje šalyje.

4. Ilgalaikės migracijos trūkumai: prarandamos lėšos, investuotos į darbuotojų išsilavinimą, netenkama kvalifikuotų specialistų, blogėja demografinė padėtis. Trumpalaikė migracija, pagrindiniai jos trūkumai – socialinio draudimo einamojo finansavimo mažėjimas, atlyginimų kilimas sektoriuose, kuriuos palieka reikalinga darbo jėga. Šios migracijos pagrindiniai privalumai yra nedarbo lygio mažėjimas, migrantų įgyjama nauja patirtis ir pervestos piniginės perlaidos į Lietuvą. Migracijos padėti Lietuvoje, įvardintos penkios pagrindinės sritys, kuriose pasireiškia migracijos poveikis Lietuvos ekonominei bei statybų sektoriui: darbo rinka, sukuriamas produktas (BVP), pinigų srautai, ekonomikos modeliavimas ir demografiniai pokyčiai. Migracija veikia ne tik šalies ekonomiką, socialinę raidą, bet ir kultūrinius bei kitus procesus, susijusius su asmeniniu individų gyvenimu.
5. Vienos visa apimančios emigracijos poveikio vertinimo metodikos nėra. Norint tinkamai pritaikyti ar sukurti emigracijos poveikio vertinimo metodus, būtina nagrinėti konkrečius veiksniai ar padarinius, kurios gali ar sukelia emigracija. Kiekviena emigracijos vertinimo metodika papildo viena kitą, kas jas nagrinėjant leidžia susidaryti bendrą emigracijos poveikio vertinimą. Statybos sektorius pasižymi ypatumais kuris išsiskiria iš kitų sektorių: darbo jėgos mobilumu, veikimu per viešąją ir privačią partnerystę, inžinierinių žinių ir technologijų, inovacijų taikymu ir pan. Statybų sektorius kaip ir kiti sektoriai yra priklausomi nuo šalies ekonomonės, politinės, socialinės, kultūrinės aplinkos veiksnių, tačiau buvo pripažinta, kad šešėlinė ekonomika taip pat daro įtaką statybos sektoriui.
6. Koreliacinė analizė parodė, kad emigrantų skaičius turi įtakos statybų sektoriaus rodikliams (BVP statybų sektoriaus, atliktiems statybos darbams ir statybų sektoriaus kainų indeksui). Esant didesniai emigrantų skaičiui, mažesni būna statybų sektoriaus rodikliai. Lyginant koreliacijos koeficientus, nustatyta, kad emigrantų skaičius labiausiai įtakoja atliktus statybų darbus. Tiesinės regresijos modelis patvirtino, kad emigracija turi reikšmingos įtakos statybų sektoriaus rodikliams. Nustatyta, kad emigracija turi tiek neigiamos, tiek ir teigiamos įtakos statybų sektoriaus rodikliams. Emigruojant darbo jėgai, įmonėse didėja darbuotojų kaita ar net jaučiamas darbo jėgos trūkumas. Tai atsiliepia atliktų statybos darbų apimtims, kas įtakoja ir statybų sektoriaus BVP. Tačiau pastebėta, kad kuo daugiau emigrantų, tuo mažesnis statybų sektoriaus kainų indeksas. Vadinasi emigracija mažina paklausą ir tai neleidžia statybų sektoriui kelti kainų. Statybų sektoriaus rodiklių analizė, tiek respondentų nuomonės tyrimas parodė, kad emigracija turi neigiamos įtakos statybų sektoriui (darbuotojų kaita, darbo jėgos trūkumas, atliktų statybos darbų mažėjimas, statybų sektoriaus BVP mažėjimas), tačiau galima išvelgti ir teigiamų pusių (nedarbo jėgos mažėjimas, galimybė pritraukti naujų darbuotojų,

darbo užmokesčio didėjimas, ne taip sparčiai augantis statybų sektoriaus kainų indekso didėjimas).

7. Siekiant sumažinti emigracijos poveikį Lietuvos statybos sektoriaus vertinimui, pateikiamos rekomendacijos:

- Pagrindinių makroekonominių veiksnių stūmančių gyventojus iš Lietuvos yra mažas darbo užmokestis. Pagrindinis tikslas yra didinti darbo užmokestį, kuris galėtų didėti kylant ekonomikos lygiui šalyje. Ekonomikos augimas gali pritraukti investicijas, didinat darbo našumą, plėtojant žinių ekonomiką, mokslo ir technologijų plėtrą.
- sukurti geresnes gyvenimo sąlygas, ne tik didinant Lietuvos gyventojų darbo užmokestį, bet gerinant verslo aplinką, mažinant mokesčius.
- Skatinti kurti smulkų verslą, skatinant mažinti atotrūkį tarp mažų ir didelių miestų. Mažų miestelių ekonominė plėtra yra svarbi mažinant emigraciją iš šalies.
- Mažinti šešėlinę ekonomiką, didelis veikos reguliavimas ir veiklos apmokestinimas didina šešėlio mastą, pasinaudodami įstatymų spragomis verslininkai vergia mokėti mokesčius.
- Siekiant išspręsti emigracijos neigiamą poveikį Lietuvos demografijai daugiau dėmesio reikia skirti jaunų šeimų politikai, sudaryti palankesnes ekonomines ir socialines sąlygas, mažinant šeimų perskyrimą.
- Skirti didesnę dėmesį siūlymams kovoti su nekvalifikuotų asmenų ir ilgalaikių nedarbu, nukreipiant išteklius į aktyvios darbo rinkos politikos priemones kartu gerinant šių priemonių efektyvumą;
- Darbdaviams daugiau skirti lėšų darbuotojo mokymams ir kvalifikacijos kėlimui;
- Darbdaviai turėtų laikytis darbo sutartyje numatytų taisyklių, neišnaudojant darbuotojų. Gerbti ir vertinti darbuotojų atliktus darbus.
- Skatinti darbuotojus už gerą darbą įvairiomis ekskursijomis, kursais, skirti už nuopelnus premijas, kad darbuotojai pasijustu vertinami.
- Siūlyti konkurencingesnius darbo užmokesčius ir geresnes darbo sąlygas.

LITERATŪROS SĄRAŠAS

- Beržinskienė, D.; Kairienė, S.; Virbickaitė, R. (2009). Analysis of migration as the element of demographic changes in the Europe an union context. *Ekonomika ir vadyba: aktualijos ir perspektyvos* 2 (15): 13–20. Prieiga per internetą:
- Butkus, M., & Matuzevičiūtė, K. (2010). Migracijos tendencijų Europos Sąjungoje vertinimas. *Ekonomika ir vadyba: aktualijos ir perspektyvos*, (2).
- Čiarnienė, R. ir Kumpikaitė, V.(2011). International labour migration: students view point. *Inžinerinė Ekonomika-Engineering Economics*, 5(22), 527-533.
- Čiarnienė, R., Kumpikaitė, V., & Taraškevičius, A. (2009). MAKROEKONOMINIŲ VEIKSNIŲ POVEIKIS ŽMONIŲ MIGRACIJOS PROCESAMS: TEORINIAI IR PRAKTINIAI ASPEKTAI. *Economics & Management*, 553-559.
- Čiarnienė, R.; Kumpikaitė, V.; Taraškevičius, A. (2009). Makroekonominių veiksnių poveikis žmonių migracijos procesams: teoriniai ir praktiniai aspektai. *Ekonomika ir vadyba* 14: 553–
- Damulienė, A. (2013). Migracijos problema Lietuvoje ir jos įtaka šalies ekonomikai (p. 106). Prieiga per internetą: <https://repository.mruni.eu/handle/007/10564?show=full>
- Gliožerienė, L.(*Statybų sektoriaus konkurencingumo didinimo galimybės* (Doctoral dissertation, Kaunas University of Technology).
- Gruževskis, B. (2006). Lietuvos darbo migracijos iššūkiai. *Emigracija iš Lietuvos: padėtis, problemos, galimi sprendimo būdai*, 49-52.
- GURSKIJ, P., & LIUČVAITIENĖ, A. (2016). LĖTĖJANČIOS EKONOMIKOS POVEIKIS ĮMONIŲ VEIKLAI. *Science: Future Of Lithuania*, 8(2), 159-170. doi:10.3846/mla.2015.894
Issn1648-9098 ekonomika ir vadyba: aktualijos ir perspektyvos. 2013 3 (31). 160–168
- Jakutis, A., Kazlovas, V., & Kvantūnas, D. (2007). Statybos verslo elementai. *Vilnius: Vilniaus Gedimino technikos universitetas*.
- Jančaitytė, R., Valavičienė, N., Augutienė, R., & Prakapas, R. (2009). Tarpkultūrinės kompetencijos didinimas bei įvairovės valdymo gebėjimų stiprinimas [interaktyvus],[žiūrėta 2017 m. lapkričio 25 d.]. Prieiga per internetą: http://www.iom.lt/documents/tarpkulturines_kompetencijos.pdf.
- Janušauskas, A., Nedzinskas, E., Uleckas, A., & Vepšta, P. (2009). Šiuolaikiniai migracijos procesai ir jų įtaka Lietuvos darbo rinkai. *Journal of Management*, 2(14), 19-25.
- Jatkevičienė, V. (2015). Šešėlinės ekonomikos ir neoficialaus užimtumo būklės bei tendencijų įvertinimas Lietuvoje. *Lietuvos statistikos darbai*, 18-32.
- Karpavičius, S. (2006). EMIGRACIJOS POVEIKIS LIETUVOS EKONOMIKAI. *Monetary Studies (Bank of Lithuania)*, 10(2).
- Kasnauskienė, G. (2006). *Demografijos pagrindai*. Vilniaus universiteto leidykla.

- Lietuvos statistikos departamentas. [žiūrėta 2017m. spalio 29 d.]. Prieiga per internetą: <http://www.stat.gov.lt>
- Lydeka, Z., & Bradauskas, V. (2015). Emigraciją sąlygojančių veiksnių vertinimas Baltijos valstybėse. *Taikomoji ekonomika: sisteminiai tyrimai, 2015, t. 9, nr. 2, p. 41-59.*
- Malinauskas, G. (2006). Darbo migracija–iššūkis ar parama šeimos gerovei. *Šeimos ir darbo suderinimo galimybių Lietuvoje studija. Kaunas: VDU.*
- Martinkus, B., Sakalas, A., & Savanevičienė, A. (2006). Darbo išteklių ekonomika ir valdymas. *Kaunas: Technologija, 200, 5.*
- Maslauskaitė, A., & Stankūnienė, V. (2007). Šeima abipus sienų: Lietuvos transnacionalinės šeimos genezė, funkcijos, raidos perspektyvos. *Vilnius: Mokslo aidai.*
- Mateikienė, E. (2016). *Lietuvos darbo jėgos emigracija: priežastys ir pasekmės* (Doctoral dissertation, Lithuanian University of Educational Sciences).
- Migracijos departamentas [interaktyvus]. [žiūrėta 2017m. lapkričio 20 d.]. Prieiga per internetą: www.migracija.lt
- Migracijos ir gyventojų migrantų statistika. Eurostat Statistics Explained. [interaktyvus]. [žiūrėta 2017m. lapkričio 15 d.]. Prieiga per internetą: <http://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index>.
- Motieka, E., Adomėnas, M., Daniliauskas, J., Janeliūnas, T., Grikienis, A., Burbulis, S., ... & Dapkutė, D. (2006). Lietuvos valstybės ilgalaikė strategija lietuvių emigracijos ir išėivijos atžvilgiu [interaktyvus]. *Strateginių studijų centras [žiūrėta 2017 m. lapkričio 20 d.]. Prieiga per internetą: http://www.elibrary.lt/resursai/Strateginiu_stud_centras_/Tyrimai/SSC_emigracija.Pdf*
- NAULICKAITĖ, I., & MELNIKAS, B. (2015). EMIGRACIJOS IŠ LIETUVOS PROCESAI EKONOMIKOS GLOBALIZACIJOS SĄLYGOMIS. *Science: Future of Lithuania, 7(2).*
- NAULICKAITĖ, I., & MELNIKAS, B. (2016). EMIGRACIJA IR GLOBALIZACIJOS PROCESAI: IŠŠŪKIAI, ŠIUOLAIKINĖS TENDENCIJOS, PROBLEMOS, SPRENDIMAI. *Science: Future Of Lithuania, 8(2), 230-241.* doi:10.3846/mla.2015.90
- OKUNEVIČIŪTĖ NEVRAUSKIENĖ, L., & PAVLOVSKA, I. (2017). VERSLO SOCIALINĖS ATSAKOMYBĖS INICIATYVOS ĮGYVENDINIMAS LIETUVOS STATYBŲ SEKTORIAUS ĮMONĖSE: SITUACIJOS ANALIZĖ. *Science: Future Of Lithuania, 9(2), 171-182.* doi:10.3846/mla.2017.1026
- Pocius, A., & Okunevičiūtė-Neveauskienė, L. (2005). Ekonominio nuostolio dėl Lietuvos darbo rinkos pokyčių įvertinimas. *Pinigų studijos, 2, 30-46.*
- Pukelienė, V., Glinskienė, R., & Beržinskienė, D. (2007). Darbo jėgos migracija: globalinis aspektas. *Taikomoji ekonomika: sisteminiai tyrimai, 2, 49-64.*

- Rudžinskaitė, R., Paulauskaitė, L., Lietuvos gyventojų emigracijos priežastys ir padariniai šalies ekonomikai. (2014). Prieiga per internetą: <http://www.zurnalai.vu.lt/socialine-teorija-empirijapolitika-ir-praktika/article/view/2661>
- Rudžinskienė, R., & Paulauskaitė, L. (2014). Lietuvos gyventojų emigracijos priežastys ir padariniai šalies ekonomikai. *Socialinė teorija, empirija, politika ir praktika*, 8, 62-78.
- Sipaviciene, A. (2006). Tarptautine gyventojų migracija Lietuvoje: modelio kaita ir situacijos analize. *Vilnius: Mokslas*.
- Sipavicienė, A., & Stankuniene, V. (2011). Lietuvos gyventojų migracijos dvidešimtmetis: tarp laisvės rinktis ir išgyvenimo strategijos. *Filosofja. Sociologija*, 22(4).
- Sipavičienė, A. (2006). *Tarptautinė gyventojų migracija Lietuvoje: modelio kaita ir situacijos analizė. Tarptautinė migracijos organizacija.*
- Stulgienė, A., & Daunorienė, A. (2009). MIGRACIJOS POVEIKIS DARBO JĖGOS RINKOS PUSIAUSVYRAI. *Economics & management*.
- Ščerbuk, J. (2016). IMIGRACIJOS PROCESŲ VALDYMAS LIETUVOJE, BŪKLĖ IR PERSPEKTYVOS. *SOCIALINĖS EDUKACIJOS IR VADYBOS TOBULINIMAS*, 247.
- Štuikytė, S. *Išvykti ar dirbti Lietuvoje: emigracijos nuostatų vertinimas LSMU farmacijos fakulteto studentų tarpe* (Doctoral dissertation, Lithuanian University of Health Sciences).

PRIEDAI

EMIGRACIJOS POVEIKIS STATYBŲ SEKTORIUI TYRIMAS

Gerb. respondentai,

Kviečiu Jus prisijungti prie tyrimo, kurį atlieka Kauno Technologijos Universiteto, Ekonomikos ir verslo fakulteto, ekonomikos studentė. Jūsų nuomonė yra labai svarbi, siekiant išsiaiškinti ir įvertinti emigracijos poveikį statybų sektoriui.

Apklausa yra anoniminė, gauti rezultatai bus apibendrinami ir pateikti mano magistriniame baigiamajame darbe. Atsakydami į klausimus pažymėkite „X“ tuos atsakymus, kurie Jums atrodo labiausiai tinkami.

Dėkoju Jums, už skirtą laiką bei bendradarbiavimą.

1. Kokia Jūsų įmonės teisinė forma?

- a) Individuali įmonė
- b) Akcinė bendrovė
- c) Uždaroji akcinė bendrovė
- d) Kita

2. Kiek metų Jūsų įmonė vykdo veiklą?

- a) Iki 1 metai
- b) 2-5 metai
- c) 6-9 metai
- d) 10 ir daugiau

3. Kiek darbuotojų dirba Jūsų įmonėje?

- a) Iki 9 darbuotojų
- b) 10-19 darbuotojų
- c) 20-49 darbuotojų
- d) 20-249 darbuotojų
- e) 250 ir daugiau

4. Jūsų užimamos pareigos?

- a) Vadovas
- b) Padalinio vadovas
- c) Kita

5. Jūsų darbo trukmė įmonėje?

- a) <1 metai
- b) 1-5 metai
- c) 6-10 metai
- d) 10 ir daugiau

6. Kur įregistruota Jūsų įmonė?

- a) Vakarų Lietuvoje (Klaipėdos, Telšių, Tauragės apskritys)
- b) Šiaurės Lietuvoje (Panevėžio, Šiaulių apskritys)
- c) Rytų Lietuvoje (Utenos, Vilniaus apskritys)
- d) Centro, Pietų Lietuvoje Alytaus, Kauno, Marijampolės apskritys)

7. Kokią įtaką Jūsų įmonės darbuotojų kaitai turi emigracija?

- a) Labai didelę įtaką
- b) Didelę įtaką
- c) Vidutinę įtaką
- d) Mažą įtaką
- e) Labai mažą įtaką

8. Kokias darbo jėgos problemas kelia Jūsų įmonei?

Įvertinkite pagal svarbą nuo 1 iki 5, kur 1- visiškai nereikšminga problema; 5 – labai reikšminga problema

	1	2	3	4	5
Darbo jėgos trūkumas	0	0	0	0	0
Dažna darbuotojų kaita	0	0	0	0	0
Darbuotojų nepasitenkinimas siūlomu darbo užmokesčiu	0	0	0	0	0
Mažėjant darbuotojų motyvacija	0	0	0	0	0
Kita	0	0	0	0	0

9. Kokias priemones taikote, kad „išlaikytumėte“ esamus darbuotojus?

Galite pažymėti kelis atsakymus

- a) Darbo užmokesčio didinimas
- b) Darbo sąlygų gerinimas
- c) Skatinimo sistemos diegimas įmonėje
- d) Darbuotojų mokymas, kvalifikacijos kėlimas
- e) Nesiimu jokių priemonių

10. Kurie veiksniai, Jūsų manymu, labiausiai veikia/gali veikti darbuotojų emigravimą?

Įvertinkite balais nuo 1 iki 5, kur 1 – visiškai nesvarbūs veiksniai; 5 – labai svarbūs veiksniai

	1	2	3	4	5
Ekonominiai veiksniai (atlyginimų dydis, ekonomikos ne/augimas, nedarbas ir kt.)	0	0	0	0	0
socialiniai- kultūriniai veiksniai (migracijos „mada“, tradicijos ne/tolerancija ir kt.)	0	0	0	0	0
Politiniai veiksniai (politinė santvarka ir kt.)	0	0	0	0	0
Geografiniai veiksniai (klimato sąlygos, teritorija ir kt.)	0	0	0	0	0

11. Koks emigracijos poveikis verslui?

- a) Teigiamas
- b) Neigiamas
- c) Teigiamas ir neigiamas
- d) Poveikio nėra

12. Įvertinkite migruojančios darbo jėgos teigiamą poveikį verslui?

Įvertinkite pateiktus atsakymo variantus nuo 1 iki 5, kur 5- didžiausias teigiamas poveikis, 1- mažiausias teigiamas poveikis

	1	2	3	4	5
Galima pritraukti naujų darbuotojų	0	0	0	0	0
Nedarbo mažėjimas	0	0	0	0	0
Darbo užmokesčio didėjimas	0	0	0	0	0
Darbo sąlygų gerėjimas	0	0	0	0	0
Tarptautinių santykių plėtra versle (darbuotojų pritraukimas iš kitų šalių)					
Kita	0	0	0	0	0

13. Įvertinkite migruojančio darbo jėgos neigiamą poveikį verslui?

Įvertinkite pateiktus atsakymo variantus nuo 1 iki 5, kur 1- mažiausias neigiamas poveikis, 5- didžiausias neigiamas poveikis

	1	2	3	4	5
Verslo plėtros stabdymas	0	0	0	0	0
Kvalifikuotos darbo jėgos praradimas	0	0	0	0	0
Didėjančio personalo mokymo išlaidos	0	0	0	0	0
Darbo jėgos pasiūlo ir paklausos disbalansas	0	0	0	0	0
Verslo produktyvumo mažėjimas	0	0	0	0	0
Kita	0	0	0	0	0

14. Kodėl, Jūsų nuomone, emigruoja darbo jėga?

Galite pažymėti kelis atsakymus

- a) Mažas darbo užmokestis
- b) Karjeros galimybių nebuvimas
- c) Netinkamos darbo sąlygos
- d) Nepasitenkinimas gyvenimo kokybe
- e) Maža darbo pasiūlos rinka

15. Kas, jūsų nuomone, galėtų sulaikyti emigruojančią darbo jėgą?

Galite pažymėti kelius atsakymus

- a) Darbo užmokesčio didinimas
- b) Karjeros siekimo galimybių sudarymas
- c) Darbo sąlygų gerinimas
- d) Socialinių garantijų užtikrinimas
- e) Darbo pasiūlos didinimas

16. Kas, jūsų manymu, paskatintų grįžti emigruojančią darbo jėgą į Lietuvą?

Galite pažymėti kelis atsakymus

- a) Lietuvos ekonomikos augimas
- b) Verslo aplinkos gerinimas
- c) Nesėkminga integracija užsienio darbo rinkoje
- d) Darbo/karjeros perspektyva
- e) Lengvatos

17. Emigruojančios darbo jėgos stabdymu, Jūsų nuomone, turėtų užsiimti?

Galite pažymėti kelius atsakymus

- a) Valstybė iš kurios emigruoja
- b) Valstybė į kurią emigruoja
- c) Darbdaviai
- d) Profsąjungos
- e) Kita

18. Kurie darbdavio veiksmai galėtų labiausiai prisidėti prie emigracijos stabdymo?

Įvertinkite balais nuo 1 iki 5, kur 1 – visiškai nesvarbūs veiksniai, 5 – labai svarbūs veiksmai

	1	2	3	4	5
Darbo užmokesčio didinimas	0	0	0	0	0
Karjeros siekio galimybių sudarymas	0	0	0	0	0
Darbo sąlygų gerinimas	0	0	0	0	0
Socialinių garantijų užtikrinimas	0	0	0	0	0
Didesnis motyvavimas	0	0	0	0	0
Kita	0	0	0	0	0

19. Kurie valstybės politikos veiksniai labiausiai prisidėtų prie emigracijos stabdymo?

	1	2	3	4	5
Mokesčių sistemos tobulinimas	0	0	0	0	0
Darbo santykių kontrolės užtikrinimas	0	0	0	0	0
Socialinės apsaugos sistemos tobulinimas	0	0	0	0	0
Verslo aplinkos gerinimas	0	0	0	0	0
Valstybės paramos jaunoms šeimoms įgyvendinimas	0	0	0	0	0
Kita	0	0	0	0	0

20. Kaip būtų galima kompensuoti emigruojančios darbo jėgos galimą trūkumą ateityje?

Galite pažymėti kelis atsakymus

- a) Skatinant imigraciją iš kitų šalių
- b) Daugiau investuoti į žmogiškuosius išteklius
- c) Stabdyti emigraciją ir skatinti emigrantų sugrįžimą (reemigraciją)
- d) Kita

**STATISTINIAI RODIKLIAI
2010-2016 M.**

	2010 m.	2011m.	2012 m.	2013 m.	2014 m.	2015 m.	2016 m.
Emigrantų skaičius, tūkst.	83,20	53,9	41,1	38,8	36,6	44,5	50,3
Imigrantų skaičius, tūkst.	5,21	15,69	19,84	22,01	24,29	22,13	20,16
BVP statybų sektoriaus mln. EUR.	1470,8	1814,4	1786,1	2079,8	2424,5	2430,2	2274,7
Atlikti statybos darbai to meto kainomis tūkst. EUR	1489447	1897924	1821077	2110143	2522466	2474716	2278909
Statybų sektoriaus kainų indeksas	100	103,86	107,72	112,14	114,84	116,69	118,44
Darbo užmokestis statybų sektoriuje (bruto)	500,5	533,5	553,20	599,5	630,3	663,7	715,5